

IN THIS ISSUE

Aysu KOPUZ
Ali MÜLAYİM

Mimarlık Fakültesi Öğrencilerinin
Sürdürülebilirlik Algısının İstatistiksel
Yöntemlerle Analizi; Kırklareli
Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Örneği

Kübra TURANGİL
Alidost ERTUĞRUL

Yeşilköy'de Kentsel Kültürel Bellek
ve Miras Koruma İlişkisi

Harun KARS
Arzu ÖZEN YAVUZ

Esnek Tasarım İçin Biyomimikri:
Bibliyometrik Bir Yaklaşım

Engin AKTÜRK
Banu ÇELEBİOĞLU

Osmaneli'nin Kırsal Mimarlık
Mirasının Korunmuşluk Durumunun
Sayısal Olarak Değerlendirilmesi

Sezen YÜKSEL
Nevnihal ERDOĞAN

Mimarlık Sanatının Yazınsallıktaki
Yansımasına Özgün Bir Örnek:
"Elveda Venedik" Novellası

Full Name of the Journal / Derginin Tam Adı
bâb Journal of FSMVU Faculty of
Architecture and Design

Abbreviated Name of the Journal / Derginin Kısaltılmış Adı
bâb Journal of Architecture and Design

Publisher / Yayıncı
Fatih Sultan Mehmet Vakıf University

Owner / İmtiyaz Sahibi
On Behalf of the Deanery of FSMVU
Faculty of Architecture and Design /
FSMVÜ Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Adına
İbrahim NUMAN

Editor-in-Chief / Genel Yayın Yönetmeni
Emine KÖSEOĞLU

Managing Editor / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ayşenur BABACAN DEMİREL

Assistant Managing Editor / Sorumlu Yazı İşleri Müdür Yardımcısı
Deniz AKYURT TAKIR

Publishing Coordinators (Technical Editors) / Yayın Koordinatörleri
(Teknik Editörler)
Deniz AKYURT TAKIR
Elif ÖZKAZANÇ
Aslı Yücel
Nisa Nur GÖKSEL

Proofreader / Dil Redaktörü
Hale Nur ÇAKAR

Graphics and Typesetting Director / Şekil ve Dizgi Baş Sorumlusu
Hale Nur ÇAKAR

Cover Image Copyright Owner / Kapak Görseli Yayın Hakkı Sahibi
Fatih Sultan Mehmet Vakıf University

Design / Tasarım
İbrahim NUMAN
Emine KÖSEOĞLU
Onur ŞİMŞEK
Mesut DURAL
Ayşenur BABACAN DEMİREL
Deniz AKYURT TAKIR

Advisory Board / Danışma Kurulu

- Amir ČAUŠEVIĆ** University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
Ayfer AYTUĞ Fatih Sultan Mehmet Vakif University, Turkey
Çiğdem POLATOĞLU Yıldız Technical University, Turkey
Fatma Zeynep AYGEN Mimar Sinan Fine Arts University, Turkey
Fehmi KIZIL Mimar Sinan Fine Arts University (Emeritus), Turkey
Florina JERLIU University of Prishtina, Republic of Kosovo
Fuad Hassan MALLICK Brac University, Bangladesh
Gjergji ISLAMI Polytechnic University of Tirana, Albania
Gunawan TJAHJONO Universitas Indonesia, Indonesia
Hasan Fırat DİKER Fatih Sultan Mehmet Vakif University, Turkey
Hatice Hümanur BAĞLI Marmara University, Turkey
Hülya TURGUT Ozyegin University, Turkey
Mehmet Bülent ULUENGİN Fatih Sultan Mehmet Vakif University, Turkey
Mehmet Harun BATIRBAYGİL Istanbul Gelisim University, Turkey
Meriem CHAGGAR Ecole Architectural d' Architecture et d'Urbanisme, Tunisia
Mualla YILDIZ Fatih Sultan Mehmet Vakif University, Turkey
Muzaffer Tolga AKBULUT Fatih Sultan Mehmet Vakif University, Turkey
Neslihan DOSTOĞLU Istanbul Kultur University, Turkey
Nilay COŞGUN Gebze Technical University, Turkey
Noor Cholis IDHAM Universitas Islam Indonesia, Indonesia
Noor Hanita ABDUL MAJID International Islamic University Malaysia, Malaysia
Nuran KARA PİLEHVARİAN Yıldız Technical University, Turkey
Orhan HACIHASANOĞLU Ozyegin University, Turkey
Özgür DİNÇYÜREK Eastern Mediterranean University, Turkey
Sadettin ÖKTEN Istanbul Sabahattin Zaim University, Turkey
Suphi SAATÇI Fatih Sultan Mehmet Vakif University, Turkey
Süha ÖZKAN Middle East Technical University, Turkey
Yara SAİFİ Al Quds University, Palestine
Yusuf CİVELEK Fatih Sultan Mehmet Vakif University, Turkey

Databases and Indexes

bâb Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design, is a peer-reviewed, open access, international e-journal published twice a year, on January and July, by Fatih Sultan Mehmet Vakif University Faculty of Architecture and Design. This journal complies with Elsevier policies (Elsevier, 2017) and guidelines of the Committee on Publication Ethics (COPE, 2019). All articles are licenced via Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 licence.

bâb Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design, Fatih Sultan Mehmet Vakif Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi tarafından, Ocak ve Temmuz olmak üzere yılda iki sayı çıkarılan, açık erişimli, çift-kör hakemlik sistemi ile çalışan, uluslararası hakemli, bilimsel bir dergidir. Bu dergi Elsevier politikalarına (Elsevier, 2017) ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE, 2019) kılavuzlarına uymaktadır. Dergideki tüm makaleler Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır.

Contact: FSMVU Faculty of Architecture and Design, Halic Campus, Istanbul

İletişim: FSMVÜ Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Halic Yerleşkesi, İstanbul

+90 212 521 81 00

<https://dergipark.org.tr/en/pub/babdergisi>

babdergi@fsm.edu.tr

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Editorial

Editörden

Emine KÖSEOĞLU

1-2

Araştırma Makalesi / Research Article

Mimarlık Fakültesi Öğrencilerinin Sürdürülebilirlik Algısının İstatistiksel Yöntemlerle Analizi; Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Örneği

Analysis of the Sustainability Perception of Architecture Faculty Students by Statistical Methods; The Case of Kırklareli University, Faculty of Architecture

Aysu KOPUZ, Ali MÜLAYİM

3-24

Araştırma Makalesi / Research Article

Yeşilköy'de Kentsel Kültürel Bellek ve Miras Koruma İlişkisi

The Relationship Between Urban Cultural Memory and Heritage Conservation in Yeşilköy

Kübra TURANGİL, Alidost ERTUĞRUL

25-48

Araştırma Makalesi / Research Article

Esnek Tasarım İçin Biyomimikri: Bibliyometrik Bir Yaklaşım

Biomimicry for Flexible Design: A Bibliometric Approach

Harun KARS, Arzu ÖZEN YAVUZ

49-66

Araştırma Makalesi / Research Article

Osmaneli'nin Kırsal Mimarlık Mirasının Korunmuşluk Durumunun Sayısal Olarak Değerlendirilmesi

Quantitative Evaluation of the Conservation Status of Osmaneli's Rural Architectural Heritage

Ençin AKTÜRK, Banu ÇELEBİOĞLU YERGÜN

67-85

Araştırma Makalesi / Research Article

Mimarlık Sanatının Yazınsallıktaki Yansımasına Özgün Bir Örnek: "Elveda Venedik" Novellası

A Unique Example of the Reflection of the Art of Architecture in Literature: The Novella "Farewell Venice"

Sezen YÜKSEL, Nevnihal ERDOĞAN

86-104

Editorial

bāb Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design met with its readers once again with its January 2024 issue. As the bāb Journal of Architecture and Design team, we continue to work with meticulousness, care and devotion without compromising on quality and teamwork awareness in such a situation.

Our journal is open to qualified scientific articles in the fields of architecture, design, theory, history, building-construction, materials, conservation-restoration, which relate to space at various scales. Although we prefer to give priority and weight to research articles, articles in the types of research, discussion, review and opinion can be submitted to our journal. We would like to draw attention to the fact that the studies to be sent to our journal should be in accordance with the principles of scientific thinking, scientific research, scientific knowledge acquisition and scientific expression.

Authors who are interested in our journal can submit their articles to our journal for evaluation at any time during the year.

I would like to thank the authors who showed interest and contributed to this issue, the referees who took the time to convey their detailed opinions to the authors and provided scientific benefits, and my team for their devoted and harmonious work.

On behalf of journal team,
Emine Köseoğlu
Editor-in-Chief

bāb Journal of FSMVÜ Faculty of Architecture and Design

Editörden

bāb Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design, Ocak 2024 tarihli sayısı ile bir kez daha okurları ile buluşuyor. bāb Journal of Architecture and Design ekibi olarak, kaliteden ve ekip çalışması bilincinden hiç taviz vermeden, titizlik, özen ve özveri ile çalışmalarımıza devam ediyoruz.

Dergimiz, mimarlık bünyesinde, çeşitli ölçeklerde mekan ile ilişki kuran, tasarım, kuram, tarih, yapı-yapım, malzeme, koruma-restorasyon alanlarında gerçekleştirilmiş nitelikli bilimsel makalelere açıktır. Önceliği ve ağırlığı araştırma makalelerine vermeyi tercih etmekle birlikte, dergimize araştırma, tartışma, derleme ve görüş türlerinde makaleler iletilebilir. Dergimize gönderilecek çalışmaların bilimsel düşünme, bilimsel araştırma, bilimsel bilgi edinme ve bilimsel ifade ilkelerine uygun çalışmalar olması konusuna dikkat çekmek isteriz.

Dergimize ilgi gösteren yazarlar yıl boyunca diledikleri bir tarihte dergimize makalelerini değerlendirilmek üzere iletilebilirler.

Bu sayıya ilgi gösteren ve katkı koyan yazarlara; zaman ayırarak detaylı görüşlerini yazarlara ileten ve bilimsel fayda sağlayan hakemlere ve özverili ve uyumlu çalışmaları için ekibime teşekkür ederim.

Dergi Ekibi Adına,
Emine Köseoğlu
Genel Yayın Yönetmeni

Mimarlık Fakültesi  ğrencilerinin Sürdürülebilirlik Algısının İstatistiksel Yöntemlerle Analizi; Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi  rneği

Aysu KOPUZ* ve Ali MÜLAYİM**

* Kırklareli Üniversitesi
Kırklareli, Türkiye
ORCID: 0009-0002-6578-6887
aysu.kopuz12@gmail.com

** Kırklareli Üniversitesi
Kırklareli, Türkiye
ORCID: 0000-0002-1972-7950
ali.mulayim@klu.edu.tr

Araştırma makalesi

Geliş: 16/05/2023
Son düzenleme sonrası geliş: 22/08/2023
Kabul: 13/09/2023
Yayımlanma: 31/01/2024

 z

Sürekli artan dünya nüfusu, toplumların tüketim toplumuna dönüşmesi, ürünlerin eskime sürelerinin azalması (planlı eskitme), ortaya çıkan yeni ihtiyaçları da beraberinde getirmiştir. Bu nedenlerle hammadde ihtiyacının artması, doğal kaynakların azalması, üretim sonucu ortaya çıkan atıklar, küresel ısınma gibi sebeplerle dünyanın ekolojik dengesinin bozulması sonucunda dünya bir yok oluşa doğru gitmektedir. Dünyanın yok oluşunun durdurulmaması bile en azından yavaşlatılabilmesi için sürdürülebilirlik, geri dönüşüm, tasarruf, temiz enerji gibi kavramlar ile ilgili farkındalık oluşturulmasının önemi her geçen gün artmaktadır. Sürdürülebilirliğin temel boyutlarının benimsenmesi ve içselleştirilmesi yoluyla davranışların bu doğrultuda değiştirilmesi, sürdürülebilir bir toplum oluşturulmasında önemli bir basamaktır. Çevreye yapılan her müdahale sonucunda insan ve yaşama mekanları olumsuz yönde etkilenmektedir. Sürdürülebilir bir dünya için insanlar gerek özel yaşamlarında gerekse de mesleki yaşamlarında önlem almaya alışmaldırlar.

Bu alışma, Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesindeki  ğrencilerinin sürdürülebilirlik bilgileri ve farkındalıklarını, sürdürülebilirlik eğitimi konularına yaklaşımlarını, sürdürülebilir yaşam doğrultusundaki düşüncelerini ve uygulamalarını ölçmektedir. Bu doğrultuda Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü ile Şehir ve Bölge Planlama Bölümü  ğrencilerinin "Sürdürülebilirlik Farkındalığı" adlı anket çalışmasına katılımları sağlanmıştır.

Belirlenen gruba betimsel tarama yöntemi ve 5'li likert ölçeğinde anketler yapılmıştır. Anket sonuçları betimleyici istatistik yöntemi kullanılarak "IBM SPSS Statistics 25" programı ile analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Ki Kare yöntemiyle cinsiyet ve bölümün ifadeler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin; birbirleriyle karşılaştırılabilmesi, ilişki kurulabilmesi ve niceliksel olarak ölçülebilmesi için yukarıda sıralanan metodoloji uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre; öğrencilerin bireysel sürdürülebilirliğin farkında oldukları, bireysel sürdürülebilirlik uygulamalarında bilinçli olmalarına rağmen bazı gereklilikleri sosyo-ekonomik durumları veya Şartların uygun olmaması nedeniyle yerine getiremedikleri sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mimarlıkta sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik eğitimi, sürdürülebilirlik farkındalığı, sürdürülebilir yaşam, bina değerlendirme siteleri

Analysis of the Sustainability Perception of Architecture Faculty Students by Statistical Methods; The Case of Kırklareli University, Faculty of Architecture

Aysu Kopuz* and Ali Mülayim**

* Kırklareli University
Kırklareli, Türkiye
ORCID: 0009-0002-6578-6887
aysu.kopuz12@gmail.com

** Kırklareli University
Kırklareli, Türkiye
ORCID: 0000-0002-1972-7950
ali.mulayim@klu.edu.tr

Research article

Received: 16/05/2023

Received in final revised form: 22/08/2023

Accepted: 13/09/2023

Published online: 31/01/2024

Abstract

The constant increase of the world population, the shift towards to consumerism within the societies and the reduction of product lifespans (planned obsolescence) have brought about various new challenges. Consequently, the ecological balance is disrupted with the rise of demand for the raw materials, the diminishing of the natural sources, the waste increase as a result of mass production and global warming and the earth is rushing towards to a state of decline. While preventing the complete devastation is impossible, rising the awareness about concepts such as 'sustainability', 'recycling', 'conservation' and 'clean energy' is crucial to slow this process. Embracing the fundamental dimensions of sustainability and altering behaviour by internalizing this concept has become a key point to a sustainable society. Each intervention in the environment impacts humans and habitats negatively. Thus, in order to achieve a sustainable world, individuals must act preventively in both personal and professional lives.

The aim of this study is to measure the knowledge and awareness about the sustainability, the approaches towards sustainability education, thoughts on sustainable living and related practices among the students of the Faculty of Architecture at Kırklareli University. To this end, students from the Departments of Architecture and Urban and Regional Planning participated in a 'Sustainability Awareness' survey. Descriptive survey methods and 5-point Likert scale questionnaires were applied to the determined group. The survey results were analysed and interpreted using descriptive statistics and the 'IBM SPSS Statistics 25' program. The impact of gender and department on the responses was examined by the Chi-square method. The above-mentioned methodology was applied in order to compare the obtained data with each other, to establish a relationship and to measure them quantitatively. Based on the results, it was concluded that student are aware of the individual sustainability. However even though they are conscious of practising individual sustainability, they face obstacles in fulfilling certain requirements due to the socio-economic limitations and unfavourable circumstances.

Keywords: Sustainability in architecture, sustainability education, sustainability awareness, sustainable living, building rating systems

1. GİRİŞ

Canlılar doğanın bir parçasıdır; insanlar dışında canlıların hemen hepsi buldukları ortam koşullarını olduğu gibi kabul etmektedir ve uyum içerisinde yaşamaktadırlar. Doğada uyum ve denge önemlidir (Demirarslan ve Demirarslan, 2015). Mimarlığın bu dengeye katkısı yaşam alanlarını tasarlarken sürdürülebilir yaşam alanları sağlaması olacaktır. Tasarım güçlü bir süreçtir ve bu nedenle, sürdürülebilir sistemler ile, binaların, toplulukların ve toplumların işleyişini değiştirme potansiyeline sahiptir (Williams, 2007). Binaların yapımı ve kullanımı, toplumumuzun doğal çevresi ve sosyal dokusu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Sürdürülebilir mimari, hayatın tüm alanlarındaki sürdürülebilirliği uygulamaya yardımcı olmaktadır ve sürdürülebilir bir yaşam biçimini teşvik etmektedir (Sassi, 2006).

1.1. Amaç ve Kapsam

Mimarlık meslek alanı tasarım yaparken çeşitli unsurları kullanmaktadır. Bu unsurlar, sürdürülebilirlik kavramını göz önünde bulundurularak, sürdürülebilir mimari sorumluluklarını yerine getirebilmek için, mimar adayları bilinçlendirilerek yeterli düzeyde eğitime tabi tutulmak zorundadır. Bu çalışmada Mimarlık Fakültesi öğrencilerinin bireysel ve mesleki sürdürülebilirlik farkındalığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu çalışma kapsamında elde edilen bulguların, mimarlık eğitiminde yapılması gereken iyileştirmeler ve sürdürülebilir yapı çevre tasarımı konusunda literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın kapsamı Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü ile Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Örneklem grubun hacmini belirlemede, Bedir Erişti vd.'nin (2013) "evrenin %20'sini örneklem olarak alma" yaklaşımı minimum değer olarak referans alınmıştır. 400 kişilik bir evrende katılan öğrenci sayısı 114 kişidir (%28). Katılımcıların %57'si kadın %43'ü ise erkektir. Diğer katılımcı bilgileri Bulgular bölümünde detaylı olarak verilmiştir.

1.2. Yöntem

Bu makale elektronik ortamda "anket uygulama yöntemi" ile gerçekleştirilmiş olup, ilgili anket soruları öğrencilere elektronik ortam aracılığı ile sorulmuş ve alınan yanıtlar çerçevesinde analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır. Anketin katılımcıları Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü ve Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencileri ile sınırlıdır. Anketin ilk bölümünde bireysel özelliklerin bulunduğu 4 soru bulunmaktadır. Anket 5'li likert tipinde hazırlanmıştır. (Kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum). 26 soruluk "Sürdürülebilirlik Farkındalığı" anketinde oluşturulan sorular bireysel sürdürülebilirlik (19 soru) ve mesleki sürdürülebilirlik (7 soru) olmak üzere iki alt başlıktan oluşmaktadır.

Literatür taraması yapılarak alanda yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Belirlenen gruba betimsel tarama yöntemi ve 5'li likert ölçeğinde anketler yapılmıştır. Anket sonuçlarının frekans çizelgeleri ve tanımlayıcı istatistik çizelgeleri oluşturulmuş, betimleyici istatistik yöntemi kullanılarak "IBM SPSS Statistics 25" programı ile analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Ki Kare yöntemiyle cinsiyet ve bölümün ifadeler üzerindeki etkisi ve ilişkisi incelenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin; birbirleriyle karşılaştırılabilirliği, ilişki kurulabilmesi ve niceliksel olarak ölçülebilmesi için yukarıda sıralanan metodoloji uygulanmıştır.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KURULUŞLARI VE SERTİFİKALANDIRMA

Çizelge 1. Ülkelerin sürdürülebilirlik kuruluşları (Aykıs ve Polatkan, 2009'dan yararlanılmıştır.)

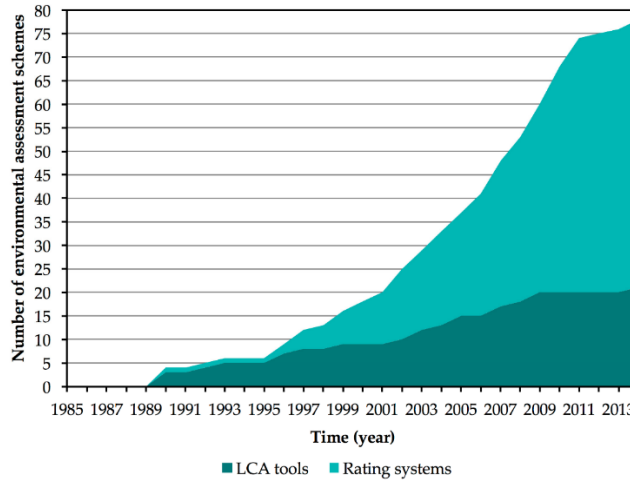
Ülke	Kuruluş Adı	Ülke	Kuruluş Adı
ABD	USGBC / United States Green Building Council	Hong Kong	HKBEEM
	LEED /Living Building Challenge/ Green Globes	Hindistan	GRIHA
	Build it Green/NAHB NGBS		TERI /LEED India
Avustralya	Nabers/Green Star	İtalya	Protocollo Itaca
Brezilya	Aqua/LEED Brasil	Malezya	GBI Malaysia
Kanada	LEED Canada / Green Globes	Meksika	LEED Mexico
Çin	GBAS	Hollanda	BREEAM Netherlands
Finlandiya	Promise	İspanya	VERDE
Fransa	HQE	İngiltere	BREEAM
Almanya	DGNB		

Sürdürülebilir gelişme kavramının bugünkü anlamıyla tanımlanması Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yayımladığı Ortak Geleceğimiz Raporunda yapılmıştır. Bu raporda sürdürülebilir gelişme, bugünün ihtiyaçlarının, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılanması olarak ifade edilmektedir (Karakurt Tosun, 2009). Bu nedenle sürdürülebilirlik farkındalığı önemlidir. Yapı endüstrisindeki bilinçsiz yapım, kullanım, yıkım aktiviteleri sonucunda oluşan katı, sıvı atıklar ve gaz emisyonları çevreye zarar vermekte; biyolojik çeşitliliğin azalması, tarım alanlarının kaybı, hava, su ve toprak kirliliği, doğal yeşil alanların yok olması ve küresel ısınma gibi pek çok alanda olumsuz etkiye neden olmaktadır. Yapılardan kaynaklanan bu çevresel sorunlara kalıcı çözümler üretebilmek amacıyla 'sürdürülebilir mimarlık' kavramı ortaya çıkmıştır (Yılmaz Yıldırım ve Keskin, 2019). Dünya geleceğinin tehlikeye girmesi pek çok devleti yasal kuruluşlar yoluyla önlem almaya itmiştir. Ülkeler, sürdürülebilir ve düşük enerjili binalar için kendi standartlarını oluşturarak uygulamaya koymuşlardır (Çizelge 1) (Aytıs ve Polatkan, 2009).

Çizelge 2. Sürdürülebilirlik sertifikalandırma kuruluşları ve kriterleri (Erdede vd., 2014)

Değerlendirme Sistemi	BREEAM	LEED	Green Star	CASBEE	SBToo1
Oluşturulduğu Tarih	1990	1998	2003	2001	1998
Ülke	İngiltere	Amerika	Avustralya	Japonya	Kanada
Kriterler	Yönetim Enerji Su Ulaşım Sağlık ve Konfor Atık Malzemeler Arazi Kullanımı ve Ekoloji Kirlilik Yenilik	Yenilik ve Tasarım İç Mekân Hava Kalitesi Malzeme ve Kaynaklar Sürdürülebilir Arsalar Su Etkinliği Enerji ve Atmosfer	Enerji Malzeme İç Mekân Çevre Kalitesi Ulaşım Yönetim Su Arazi Kullanımı ve Ekoloji Kirlilik Yenilik	İç Mekân Çevresi Servis Kalitesi Arsada Dış Mekân Çevresi Enerji Kaynaklar ve Malzemeler Arsa Dışındaki Çevre	İç Mekân Hava Kalitesi Enerji ve Kaynak Tüketimi Çevresel Yükler Sosyal ve Ekonomik Esaslar Kültürel ve Algısal Esaslar Arsa Seçimi, Proje Planlama ve Geliştirme

Atf için: KOPUZ, A. ve MÜLAYİM, A., 2023. Mimarlık fakültesi öğrencilerinin sürdürülebilirlik algısının istatistiksel yöntemlerle analizi; Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi örneği. *bab Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design*. 5 (1), s.3-24. doi: [10.61807/babdergisi.1297817](https://doi.org/10.61807/babdergisi.1297817)

Şekil 1. Dünyadaki binaların çevresel etkilerini değerlendirmek için derecelendirme sistemlerinin 1990-2014 arası değişim grafiği (Bernardi vd., 2017)

Bina Araştırma Kuruluşu Çevresel Değerlendirme Yöntemi (BREEAM), bir binanın çevresel etkisini değerlendirmeyi amaçlayan ilk programdır. 1990 yılında tanıtılmıştır ve o zamandan beri, binaların çevresel etkilerini değerlendirmek için derecelendirme sistemleri alanı, geliştirilen ve dünya çapında pazara sunulan programların sayısında hızlı bir artış göstermiştir (Şekil 1) (Bernardi vd., 2017). Şekil 1’de LCA (Yaşam Döngüsü Değerlendirmesi) ile Raiting Systems (Değerlendirme Sistemleri) artış hızına bakıldığında açık olarak görülebilir. Bu tür kuruluşlar kendi ülke standartlarına göre araziye, enerjiyi, malzemeleri, suyu, finansal ölçüleri, mekanların hava kalitesini inceleyerek yeşil proje sertifikası vermekte ve projeler/binalar ekolojik anlamda tescillenmektedir (Aytıs ve Polatkan, 2009).

Çizelge 3’te sertifika kuruluşlarının birbiri ile amaç farklarının kıyaslandığı çizelge bulunmaktadır. Çizelge incelendiğinde Breeam’ın 1990 yılından beri faaliyetlerini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca paydaşların da ülkelere göre değiştiği görülmektedir. Çizelge 2’de ise farklı sertifika kuruluşlarının değerlendirme kriterleri sunulmuştur.

Uluslararası değerlendirme kriterlerine bakıldığında genel olarak; co2, enerji, ekoloji, ekonomi, sağlık ve refah, iç mekân çevre kalitesi, inovasyon, arazi kullanımı, yönetim, malzeme, çevre kirliliği, yenilenebilir teknoloji, ulaşım, atık ve su kriterleri farklı ağırlıklarda ve farklı sertifika sistemlerinde kullanılmaktadır. Yanar’a göre 1993 yılında Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA: *Union of International Architects*) ve Amerikan Mimarlar Birliği Enstitüsü (AIA) tarafından Dünya Mimarlık Kongresi genel kurulunda alınan sürdürülebilir bir gelecek için bağımlılık kararları bildirisinde sürdürülebilir mimarlığın amacı şu şekilde belirtilmiştir:

“Sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği mesleki uygulama ve sorumluluklarımızın merkezine yerleştirmek, sürdürülebilir tasarım ve yapım uygulamalarının sağlanması için gerekli yöntemler, ürünler, eğitim programları, hizmet ve standartları geliştirmek ve bunları iyileştirmek, Mimarları, yapı endüstrisini, müşterileri, öğrencileri, uzmanları ve toplum genelini sürdürülebilir tasarımın önemi ve ayrıcalıkları konusunda eğitime tabi tutmak, Sürdürülebilir tasarımın rutinde uygulamaya konulması için hükümetler ve iş çevreleri düzeyinde politikalar, yasal düzenlemeler ve uygulamaları oluşturmak, Yapılı çevrenin günümüz ve gelecekteki tüm öğelerini tasarım, üretim, kullanım ve yeniden kullanım çerçevesinde sürdürülebilir tasarım standartlarına uygun hale getirmektir” (Yanar, 2017).

Çizelge 3. Değerlendirme sistemlerinin paydaşları ve amaçları (Anbarcı vd., 2012)

Paydaş	Amaç	Ana Geliştiricisi	Menşei	Çıkış Yılı	Değerlendirme Sistemi
Bina sahibi, bina işletmecisi	Sürdürülebilir bina tasarımı, inşaatı, işletilmesi için en iyi uygulamayı ve binanın çevresel performansı için kapsamlı standartları ayarlamak.	Bina Araştırma Kuruluşu (BRE)	İngiltere	1990	Breeam
Bina Proje Ekibi, mimar, tasarımcı, mal sahibi, müteahhit	Fikir birliği sürecine dayalı, yeşil binaların tasarımı, yapımı ve işletilmesi için bir araç olarak hizmet etmek.	A.B.D. Yeşil Bina Konseyi	ABD	1998	Leed
Tasarımcı, bina sahibi, malzeme tedarikçisi	Binaların sürdürülebilir bir yapıya sahip olabilmeleri için kriterler belirlemek.	Alman Sürdürülebilir Bina Konseyi	Almanya	2009	DGNB
Araştırmacılar, organizasyonlar	Bina ve projelerin sürdürülebilirlik performansının değerlendirilmesi için genel bir çerçeve sağlamak.	Sürdürülebilir Bir Çevre Yapısı Uluslar arası Girişimi	Kanada	1996	SBTool*
Tasarımcı	Binaların çevresel değerlendirilmesinde ortak bir dil oluşturulması ve sürdürülebilir tasarım için toplumsal bilincin artırılmasını sağlamak	Avustralya Yeşil bina Konseyi	Avustralya	2003	Greenstar
Tasarımcı, planlamacı, müteahhit	Politik gereksinimleri ve pazarın ihtiyaçlarını karşılamaya dayalı binaların yaşam döngüsü boyunca sürdürülebilir bir yapı elde etmeyi sağlamak.	Japon Sürdürülebilir Bina Konsorsiyumu	Japonya	2004	Casbee

Belirtilen tüm bu amaçlar, mimara sürdürülebilir tasarım ve yapım konusunda önemli sorumluluklar yüklemektedir. Mimarların eğitim alma ve yetiştirilme şekilleri sürdürülebilir mimarlığın ihtiyaç ve taleplerini karşılayacak yeterlilikte olmalıdır. Ayrıca bunların planlama, uygulama ve maliyetleri optimum seviyede tutma gibi becerilere de sahip olması gerekmektedir (Kılıçoğlu ve Gümüşburun Ayalp, 2019).

Yeşil bina sertifikasyon sürecinde danışman ve denetim hizmetinde hedeflenen yeşil bina tasarımının ötesinde sürdürülebilirlik yönetimi anlayışı olmaktadır. Yatırımcının motivasyonuna göre çözüm geliştirmeyi önemseyen danışman firmalar yeşil bina yol haritasında izlenmesi gereken basamakları; entegre tasarım, arazi tasarımı, su, enerji, malzeme, iç mekân kalitesi, inşaat uygulamaları, işletmeye alma (commissioning), operasyon ve bakım, inovasyon olarak sıralamaktadır (Çoban, 2013).

3. KAVRAMSAL OLARAK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Genel olarak gelecek nesillere, yaşamlarını devam ettirebilecekleri bir ortam bırakarak günümüz ihtiyaçlarının karşılanmasına sürdürülebilirlik denir. Asıl amaç insanlığın ve tüm canlıların yaşamının daim kılınmasıdır. Sürdürülebilirlik; Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nca Brundtland Raporunda, "Bugünün gereksinim ve beklentilerini, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılama olanaklarını tehlikeye atmaksızın karşılamaktır." şeklinde tanımlanmaktadır (Erdede vd., 2014).

Sürdürülebilirlik, çevresel, ekonomik ve sosyal boyuttan oluşan toplumsal bir hedeftir. Bu kavram, küresel, ulusal ve bireysel tüketici düzeyinde kararları yönlendirmek için kullanılmaktadır (Wikipedia, 2023). Sürdürülebilir kalkınma kavramı da sürdürülebilirlik için kullanılan bir kavramdır. UNESCO bu iki kavramın ayrımını şu şekilde açıklamaktadır: "Sürdürülebilirlik genellikle uzun vadeli bir hedef (daha sürdürülebilir bir dünya) olarak düşünülürken, sürdürülebilir kalkınma onu başarmak için birçok süreç ve yolu ifade eder" (Unesco, 2022).

Sürdürülebilirlik, yaşam standartlarını düşürmeden, düşünce biçiminde değişiklik gerektiren bir kavram ortaya koymaktadır. Bu kavramın özü, tüketim toplumu olmaktan çıkıp çevresel yönetimi, toplumsal sorumlulukları ve ekonomik çözümleri hedeflemektir (Özmehmet, 2008).

Her alanda sürdürülebilirlik kavramı vardır. Bu kavramın genel amacı insan geleceğini düşünüp kaynakların korunmasını sağlamaktır. Sürdürülebilir mimari tasarımın ise kendi içinde iki ana amacı vardır. Birincisi, sürdürülebilir yapıların; inşaatları, kullanım ömürleri ve ömürlerinin sonunda ilgili çevresel etkileri en aza indirerek küçük ekolojik ayak izlerine sahip olmasıdır. İkincisi ise; yapıların; çevrelerini, psikolojik ve fiziksel iyiliklerini geliştirirken insanların ihtiyaçlarını ele alarak içinde yaşadıkları sosyal çevreye olumlu ve uygun bir katkı sağlamasıdır (Sassi, 2006).

Sürdürülebilirlik tüm dünyada ve yaşamın tüm alanlarında uygulanmadığı sürece tam olarak sürdürülebilirlikten bahsetmek imkansızdır. Maalesef ülkeler arasındaki rekabet, savaşlar ve dünyayı sadece kendi ülkesinden ibaret görmek gibi durumlar dünyamızın yaşam döngüsünü her geçen gün daha fazla tehdit etmektedir. Ülkemizde daha önce pek de görülmeyen doğa olaylarının meydana gelmesi bile küresel ısınmanın artık çok yakından hissedildiğinin ve görünür hale geldiğinin en temel göstergelerinden birisidir.

Sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili olarak, karbon ayak izi ise insanların doğrudan veya dolaylı olarak sebep olduğu birikimli sera gazı emisyonlarına denir (Binboğa ve Ünal, 2018). Birincil yani doğrudan karbon ayak izi, özellikle enerji tüketimi ve ulaşımda kullanılan fosil yakıtların yanması sonrası ortaya çıkan CO2 emisyonunun doğrudan ölçüsü, ikincil karbon ayak izi ise son tüketici olarak kullandığımız tüm ürünlerin son ürün haline gelinceye kadar yaşam döngüsü süresince ortaya çıkan CO2 emisyonunu tanımlamaktadır.

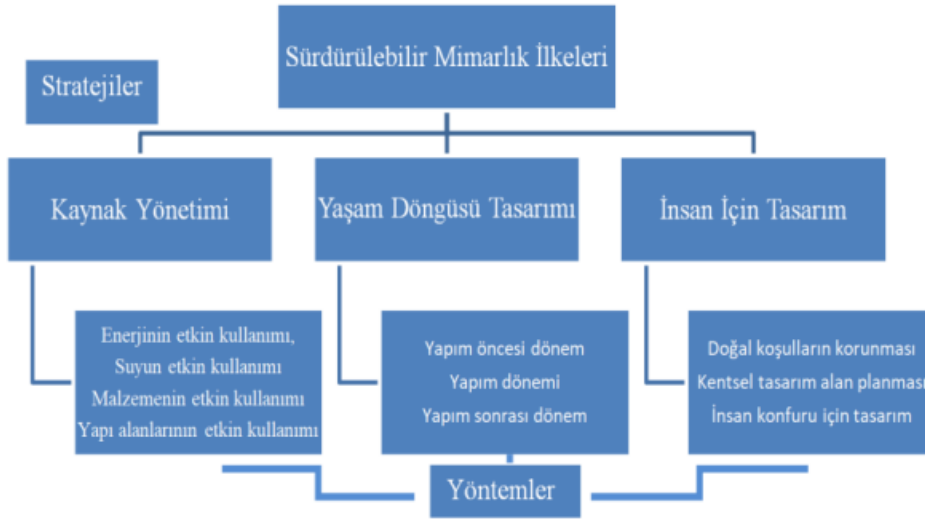

Şekil 2. Sürdürülebilirlik üçlü alt planı (Bernardi vd., 2017'den alınarak düzenlenmiştir.)

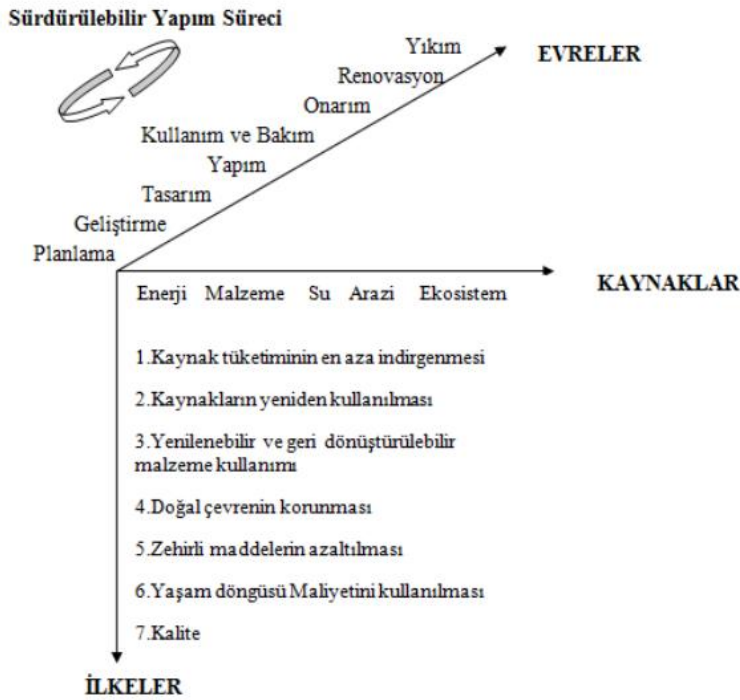
Sürdürülebilir bir yaşam için şemada belirtilen 3 önemli parçanın bir arada olması gerekmektedir (Şekil 2). Çevresel sürdürülebilirlik; ekolojik bütünlüğün korunması, dünyadaki tüm çevre sistemleri dengede tutulması ve doğal kaynakların insanlar tarafından kendilerini

yenileyebilecekleri bir oranda tüketilmesi gibi meseleleri kapsar. Ekonomik sürdürülebilirlik; dünyanın dört bir yanındaki insan topluluklarının, bağımsızlıklarını koruyabilmesi ve ihtiyaçlarını karşılamak için ihtiyaç duydukları finansal ve diğer kaynaklara erişebilmesini ifade eder. Ekonomik sistemler sağlamdır ve güvenli geçim kaynakları gibi faaliyetler herkes tarafından kullanılabilir. Sosyal sürdürülebilirlik ise evrensel insan hakları ve temel ihtiyaçların tüm insanlar tarafından ulaşılabilir olması durumlarıyla ilgilidir. Tüm insanlar ailelerini ve topluluklarını sağlıklı ve güvende tutmak için yeterli kaynağa erişime sahiptir. Sağlıklı toplumlar, kişisel, çalışma ve kültürel haklara saygı gösterilmesini ve tüm insanların ayrımcılığa karşı korunmasını sağlayan liderlere sahiptir (Mcgill Office of Sustainability, tb).

3.1. Sürdürülebilirlik ve Mimarlık

Şekil 3. Sürdürülebilir mimarlık evreleri (Evrar, 2012, aktaran Kılıçoğlu ve Gümüşburun Ayalp, 2019)

Şekil 4. Sürdürülebilir yapım sürecinin evreleri (Kibert, 2005, aktaran Kılıçoğlu ve Gümüşburun Ayalp, 2019)

Kılıçoğlu ve Gümüşburun Ayalp'in (2019) Evran (2012)'den aktardığına göre, sürdürülebilir tasarım ve yapım üç temel ilke vardır. Bu üç ilkenin stratejileri arasından kaynak korunumunda su, enerji, malzeme ve yapı alanlarının etkin kullanımı; yaşam döngüsünde yapım öncesi, yapım, yapım sonrası dönemleri; insan için tasarımda ise doğal şartların korunumu, kentsel tasarım alanı planlaması ve insan konforu için tasarım yöntemleri şeklinde genel bir çerçeve çizilmiştir (Şekil 3, Şekil 4).

3.2. Sürdürülebilirlik Derslerinin Mimarlık Eğitimindeki Yeri

Kılıçoğlu ve Gümüşburun Ayalp'in 2019 yılında yaptığı araştırmanın sonuçları Şekil 5'te verilmiştir.

Üniversiteler	Sürdürülebilirlik İle İlgili Zorunlu Derslerin Saati	Seçmeli Dersler Saati	Toplam Ders Saati	Zorunlu Derslerin Oranı(*)
Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)	6	3	233	2,57%
Gebze Teknik Üniversitesi	12	6	199	6,03%
İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)	8	12	198	4,04%
İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi	3	3	177	1,69%
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü İzmir	4	13	224	1,78%
Özyeğin Üniversitesi	8	9	204	3,92%
Yıldız Teknik Üniversitesi	6	9	208	2,88%
TOBB Ekonomi Ve Teknoloji Üniversitesi	6	6	161	3,72%
Atılım Üniversitesi	8	10	227	3,52%
Gaziantep Üniversitesi	3	3	231	1,29%
Selçuk Üniversitesi	2	6	181	1,10%
Erciyes Üniversitesi	4	8	200	2,00%
Uludağ Üniversitesi	2	6	208	0,96%
Gazi Üniversitesi	6	4	193	3,10%
İzmir Ekonomi Üniversitesi	-	3	217	0,00%
Yeditepe Üniversitesi	2	-	153	1,30%
Kocaeli Üniversitesi	4	2	200	2,00%
Sakarya Üniversitesi	-	7	180	0,00%
İstanbul Şehir Üniversitesi	-	-	186	0,00%
Pamukkale Üniversitesi	-	11	175	0,00%

Şekil 5. Sürdürülebilirlik derslerinin mimarlık eğitimindeki yeri (Kılıçoğlu ve Gümüşburun Ayalp, 2019)

Şekil 5 incelendiğinde 4 yıllık mimarlık lisans programlarının ders saatlerinin 153-233 aralığında değiştiği görülmektedir. Sürdürülebilir mimarlık ile ilgili olan zorunlu ders sayılarının 2 ile 12 arasında değiştiği, seçmeli ders sayılarının ise 2 ile 13 arasında olduğu gözlemlenmektedir. Bazı üniversiteler mimarlık lisans programı müfredatlarında sürdürülebilir mimari ile ilgili zorunlu derslere yer vermeyip sadece seçmeli dersleri bulundururken bazıları ise seçmeli derslere dahi yer vermemektedir (Kılıçoğlu ve Gümüşburun Ayalp, 2019). Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde bulunan Mimarlık bölümünde sadece 1 ders, Peyzaj Mimarlığı bölümünde 1 ders ve Şehir ve Bölge Planlama bölümünde ise 4 ders sürdürülebilirlik ile ilgili doğrudan ilgilidir.

4. BULGULAR

Araştırmada kullanılan 5'li Likert ölçeğinde çok ögeli bir ölçüm ölçeği tarafından oluşturulan toplam puan veya ortalamada bulunan rastgele ölçüm hatası miktarını ölçmek için Cronbach alfa katsayısı hesaplanır. Bu araştırmada (ilk 4 soru demografi vb. teste dahil edilmemiştir) Cronbach alfa (α) değeri 0.912 olarak bulunmuştur. Cronbach Alfa değerlendirme çizelgesi ile karşılaştırıldığında yüksek düzeyde güvenilirliği olan ölçek olarak bulunmuştur (Çizelge 4).

Çizelge 4. SPSS 25 Cronbach Alfa değerlendirme çizelgesi (Aysu Kopuz ve Ali Mülayim, 2023)

Reliability Statistics		Case Processing Summary		
Cronbach's Alpha	N of Items	Valid	Excluded	Total
0.912	26	114 (%100)	0	114 (%100)

Mimarlık Bölümü ile Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde lisans eğitimi alan öğrencilerin sürdürülebilirlik kavramı hakkındaki farkındalık düzeylerinin ve ders öğrenim çıktı sonuçlarının tespit edilebilmesi amacıyla elde edilen araştırma verileri uygun istatistiksel yöntemlerle test edilmiş olup, araştırma bulguları sistematik bir sıra ile aşağıda verilmiştir.

Araştırmaya dahil olan katılımcıların toplam sayısı 114'tür ($f=114$). Çizelge 5 incelendiğinde; cinsiyet değişkenine göre katılımcıların %57'sinin kadın, %43'ünün ise erkek katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların %43.9'u Mimarlık Bölümü %56.1'i Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde öğrencidir. Diğer katılımcı özellikleri de aşağıda görülmektedir (Çizelge 5).

Çizelge 5. Katılımcı özellikleri (Aysu Kopuz ve Ali Mülayim, 2023)

Cinsiyet	Frekans	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Kümülatif %	Bölüm	Frekans	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Kümülatif %
Kadın	65	57.0	57.0	57.0	Mimarlık	50	43.9	43.9	43.9
Erkek	49	43.0	43.0	100.0	Şehir ve Bölge Planlama	64	56.1	56.1	100.0
Total	114	100.0	100.0		Total	114	100.0	100.0	

Yaş	Frekans	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Kümülatif %	Sınıf	Frekans	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Kümülatif %
18-20 Yaş	52	45.6	45.6	45.6	1.Sınıf	25	21.9	21.9	21.9
21-23 Yaş	51	44.7	44.7	90.4	2.Sınıf	47	41.2	41.2	63.2
24-26 Yaş	5	4.4	4.4	94.7	3.Sınıf	13	11.4	11.4	74.6
26 ve Üstü Yaş	6	5.3	5.3	100.0	4.Sınıf	29	25.4	25.4	100.0
Total	114	100.0	100.0		Total	114	100.0	100.0	

Çizelge 6. Tanımlayıcı istatistik analiz çizelgesi (Aysu Kopuz ve Ali Mülayim, 2023)

No	Sorular	N	Minimum	Maksimum	Mod	Ortanca	Ortalama	Std.Sapma	Basıklık		Çarpıklık	
									İstatistik	Std.Sapma	İstatistik	Std.Sapma
1	Kendi aracım olsa bile; hava kirliliğine yol açmamak için toplu taşıma, bisiklet vb. kullanırım.	114	1	5	2	3	2.66	1.24	0.339	0.23	-0.83	0.449
2	Geri dönüştürülmüş hammadde ile üretilen ürünleri satın almaya çalışırım.	114	1	5	4	4	3.63	1.08	-0.71	0.23	0.005	0.449
3	Temizlik malzemelerini zararlı kimyasallar içerip içermediğine bakarak satın alırım.	114	1	5	3	3	3.17	1.31	-0.15	0.23	-1	0.449
4	Plastik şişe, plastik pipet, plastik poşet vb. ürünleri kullanmamaya özen gösteririm.	114	1	5	4	4	3.49	1.23	-0.58	0.23	-0.63	0.449
5	Su tasarrufuna her koşulda dikkat ederim.	114	1	5	5	5	4.28	1.04	-1.86	0.23	3.107	0.449
6	Atıkları çöp kutusuna atarım.	114	1	5	5	5	4.28	1.06	-1.67	0.23	2.147	0.449
7	Ülkemizde geri dönüşüm için yeterli alt yapı vardır.	114	1	5	1	2	2.22	1.16	0.778	0.23	-0.05	0.449
8	Ülkemizde yeterli alt yapı (varsa/olsaydı) atıkları yeniden dönüştürülebilmesi için geri dönüşüm kutularına atarım.	114	1	5	5	5	4.21	1.16	-1.61	0.23	1.753	0.449
9	Ülkemizde yeterli alt yapı (varsa/olsaydı) çöpleri atarken sınıflandırırım.	114	1	5	5	5	4.23	1.14	-1.57	0.23	1.627	0.449
10	Hayatım boyunca en az bir kere fidan dikerim.	114	1	5	5	5	4.11	1.18	-1.27	0.23	0.665	0.449
11	Karbon ayak izinin ne olduğunu bilirim.	114	1	5	5	4	4.04	1.12	-1.12	0.23	0.52	0.449
12	Karbon ayak izi ile ilgili bireysel önlemler alırım.	114	1	5	4	4	3.52	1.15	-0.45	0.23	-0.53	0.449
13	Sağlık alanı haricinde, hayvanlar üzerinde test edilen ürünleri kullanmam.	114	1	5	5	4	3.74	1.33	-0.79	0.23	-0.57	0.449

Atf için: KOPUZ, A. ve MÜLAYİM, A., 2023. Mimarlık fakültesi öğrencilerinin sürdürülebilirlik algısının istatistiksel yöntemlerle analizi; Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi örneği. *bab Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design*. 5 (1), s.3-24. doi: [10.61807/babdergisi.1297817](https://doi.org/10.61807/babdergisi.1297817)

14	İkinci el kıyafet satın alırım.	114	1	5	1	2	2.61	1.37	0.413	0.23	-0.99	0.449
15	İkinci el eşya satın alırım.	114	1	5	4	4	3.32	1.29	-0.38	0.23	-0.9	0.449
16	Kurumların sürdürülebilirlik kavramının sosyal ve çevresel boyutlarına ilişkin gerekliliklerini yapmaması halinde cezai işlem uygulanmalıdır.	114	1	5	5	5	4.08	1.18	-1.05	0.23	0.115	0.449
17	Ülkemizdeki sürdürülebilirlik ile ilgili yasaları yeterli bulurum.	114	1	5	1	2	2.32	1.29	0.762	0.23	-0.36	0.449
18	Çevre dostu ürünleri daha çok (olsa/varsın) kullanırım.	114	1	5	5	5	4.21	1.04	-1.36	0.23	1.274	0.449
19	Çevre dostu ürünler daha ekonomik olursa kullanırım.	114	1	5	5	5	4.25	1.1	-1.72	0.23	2.339	0.449
20	Ekolojik tasarımlar ilgimi çeker.	114	1	5	5	4	4.18	0.97	-1.55	0.23	2.548	0.449
21	Projelerimde/ürünlerimde ekolojik tasarım yaparım.	114	1	5	4	4	3.84	0.97	-0.76	0.23	0.5	0.449
22	Geri dönüştürülebilir, biyolojik malzemeleri takip ederim.	114	1	5	3	3	3.43	1.01	-0.33	0.23	-0.13	0.449
23	Yenilebilir enerji üretimi konusunda bilgiliyim.	114	1	5	4	4	3.62	1.02	-0.83	0.23	0.528	0.449
24	Doğayla uyumlu tasarımlar tercih ederim.	114	1	5	4	4	4	0.99	-1.07	0.23	0.956	0.449
25	Ülkemizde ekolojik yapılar/ürünler yeterince olduğunu düşünürüm.	114	1	5	2	2	2.33	1.13	0.608	0.23	-0.3	0.449
26	Mimarlık eğitiminde sürdürülebilir tasarım derslerine ağırlık vermek isterim.	114	1	5	4	4	3.92	0.95	-0.72	0.23	-0.01	0.449

Ortalama = Ortanca = Mod ise dağılım normaldir. Normalden sapma arttıkça bu değerler birbirinden uzaklaşır (Dökme, 2020). Literatürde en çok kullanılan yöntemlerden biri olan Tabachnick ve Fidell'e göre (2013) +1.5 -1.5 basıklık ve çarpıklık değerleri normal dağılım olarak kabul edilmektedir (Çizelge 6).

Çizelge 7. SPSS analiz çizelgesi (Aysu Kopuz ve Ali Mülayim, 2023)

No	Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	* Ortalama
1	Kendi aracım olsa bile; hava kirliliğine yol açmamak için toplu taşıma, bisiklet vb. kullanırım.	23 20.2%	33 28.9%	29 25.4%	29 15.8%	11 9.6%	2.66
2	Geri dönüştürülmüş hammadde ile üretilen ürünleri satın almaya çalışırım.	6 5.3%	11 9.6%	26 22.8%	47 41.2%	24 21.1%	3.63
3	Temizlik malzemelerini zararlı kimyasallar içerip içermediğine bakarak satın alırım.	16 14.0%	18 15.8%	34 29.8%	23 20.2%	23 20.2%	3.17
4	Plastik şişe, plastik pipet, plastik poşet vb. ürünleri kullanmamaya özen gösteririm.	10 8.8%	16 14.0%	21 18.4%	42 36.8%	25 21.9%	3.49
5	Su tasarrufuna her koşulda dikkat ederim.	5 4.4%	6 5.3%	1 0.9%	42 36.8%	60 52.6%	4.28
6	Atıkları çöp kutusuna atarım.	4 3.5%	8 7.0%	4 3.5%	34 29.8%	64 56.1%	4.28
7	Ülkemizde geri dönüşüm için yeterli alt yapı vardır.	38 33.3%	34 29.8%	28 24.6%	7 6.1%	7 6.1%	2.22
8	Ülkemizde yeterli alt yapı (varsa/olsaydı) atıkları yeniden dönüştürülebilmesi için geri dönüşüm kutularına atarım.	7 6.1%	6 5.3%	6 5.3%	32 28.1%	63 55.3%	4.21
9	Ülkemizde yeterli alt yapı (varsa/olsaydı) çöpleri atarken sınıflandırırım.	6 5.3%	6 5.3%	9 7.9%	28 24.6%	65 57.0%	4.23
10	Hayatım boyunca en az bir kere fidan dikerim.	6 5.3%	8 7.0%	13 11.4%	28 24.6%	59 51.8%	4.11
11	Karbon ayak izinin ne olduğunu bilirim.	5 4.4%	7 6.1%	18 15.8%	32 28.1%	52 45.6%	4.04
12	Karbon ayak izi ile ilgili bireysel önlemler alırım.	7 6.1%	14 12.3%	32 28.1%	35 30.7%	26 22.8%	3.52
13	Sağlık alanı haricinde, hayvanlar üzerinde test edilen ürünleri kullanmam.	11 9.6%	12 10.5%	17 14.9%	30 26.3%	44 38.6%	3.74
14	İkinci el kıyafet satın alırım.	31 27.2%	27 23.7%	27 23.7%	13 11.4%	16 14.0%	2.61
15	İkinci el eşya satın alırım.	14 12.3%	16 14.0%	27 23.7%	33 28.9%	24 21.1%	3.32

16	Kurumların sürdürülebilirlik kavramının sosyal ve çevresel boyutlarına ilişkin gerekliliklerini yapmaması halinde cezai işlem uygulanmalıdır.	5 4.4%	7 6.1%	23 20.2%	18 15.8%	61 53.5%	4.08
17	Ülkemizdeki sürdürülebilirlik ile ilgili yasaları yeterli bulurum.	39 34.2%	30 26.3%	27 23.7%	6 5.3%	12 10.5%	2.32
18	Çevre dostu ürünleri daha çok (olsa/varsa) kullanırım.	3 2.6%	7 6.1%	12 10.5%	33 28.9%	59 51.8%	4.21
19	Çevre dostu ürünler daha ekonomik olursa kullanırım.	6 5.3%	5 4.4%	6 5.3%	34 29.8%	63 55.3%	4.25
20	Ekolojik tasarımlar ilgimi çeker.	4 3.5%	4 3.5%	9 7.9%	47 41.2%	50 43.9%	4.18
21	Projelerimde/ürünlerimde ekolojik tasarım yaparım.	3 2.6%	6 5.3%	27 23.7%	48 42.1%	30 26.3%	3.84
22	Geri dönüştürülebilir, biyolojik malzemeleri takip ederim.	5 4.4%	12 10.5%	43 37.7%	37 32.5%	17 14.9%	3.43
23	Yenilebilir enerji üretimi konusunda bilgiliyim.	6 5.30%	8 7.00%	28 24.6%	53 46.50%	19 16.7%	3.62
24	Doğayla uyumlu tasarımlar tercih ederim.	3 2.6%	7 6.1%	16 14.0%	49 43.0%	39 34.2%	4
25	Ülkemizde ekolojik yapılar/ürünler yeterince olduğunu düşünürüm.	31 27.2%	37 32.5%	29 25.4%	11 9.6%	6 5.3%	2.33
26	Mimarlık eğitiminde sürdürülebilir tasarım derslerine ağırlık vermek isterim.	1 0.9%	10 8.8%	20 17.5%	49 43.0%	34 29.8%	3.92

*N=114 Ortalama değer 1-1.799 Kesinlikle katılmıyorum, 1.80-2.599 Katılmıyorum, 2.60-3.399 Kararsızım ne katılmıyorum, 3.40-4.199 katılıyorum, 4.20 ve üzeri kesinlikle katılıyorum.

“Ülkemizde geri dönüşüm için yeterli alt yapı vardır” (7), “Ülkemizdeki sürdürülebilirlik ile ilgili yasaları yeterli bulurum” (17), “Ülkemizde ekolojik yapılar/ürünler yeterince olduğunu düşünürüm” (25) ifadelerine verilen cevaplar olumsuzdur. Bu ifadelere baktığımızda genellikle devletin sorumluluğunda veya öncülük etmesi beklendiği durumlar olduğu açıkça görülmektedir. Su tasarrufu ile ilgili ise bilinç düzeyinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 6 ve Çizelge 7’de yer alan maddeler betimsel analiz yapıldığında ise aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1 numaralı maddede “Kendi aracım olsa bile; hava kirliliğine yol açmamak için toplu taşıma, bisiklet vb. kullanırım” ifadesinde katılımcılara kendi aracı olsa bile hava kirliliğine karşı toplu taşıma, bisiklet vb. araçları kullanıp kullanmayacağı sorulmuştur. Katılımcıların sadece %25.4’ü araçları olsa da bisiklet kullanmayı tercih edeceğini belirtmişlerdir. Bu durum bisiklet kullanmanın ülkemizde yaygın olmayışını kanıtlar niteliktedir. Tabi ki güvenli bisiklet yollarının olmayışı da bu durumun nedenlerinden biridir. Bu maddede ortalama 2.66 olup katılma düzeyi “kararsızım” eğilimindedir.

2 numaralı maddede “Geri dönüştürülmüş hammadde ile üretilen ürünleri satın almaya çalışırım” ifadesi katılımcılara geri dönüştürülmüş hammadde ile üretilen ürünleri satın almaya

dikkat edilip edilmediğini ölçen bir soru sorulmuştur. Katılımcıların %62'si geri dönüştürülmüş hammadde ile üretilen ürünleri satın almaya dikkat ederek satın aldığını belirtmiştir. Bu maddede ortalama 3.63 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

3 numaralı maddede “Temizlik malzemelerini zararlı kimyasallar içerip içermediğine bakarak satın alırım” ifadesi katılımcılara çevreye zarar veren temizlik malzemelerinin bilinçli alınıp alınmadığının belirlenmesi için sorulmuştur. Çoğunluk olarak “kararsızım” işaretlemiştir. Kararsızların çoğunlukta olması temizlik maddelerinin içeriğinde bulunan kimyasalların tanınmaması ile ilgili olduğu düşünülebilir. Bu maddede ortalama 3.17 olup katılma düzeyi “kararsızım” eğilimindedir.

4 numaralı maddede “Plastik şişe, plastik pipet, plastik poşet vb. ürünleri kullanmamaya özen gösteririm” ifadesi katılımcılara çevre kirliliğine neden olan ve çok sık kullanılan plastik ürünlerin kullanılmamasına özen gösterilip gösterilmediğini ölçmek amacıyla sorulmuştur. Çoğunluk olarak “katılıyorum” işaretlemiştir. Öğrencilerin; plastik şişe, pipet ve poşetleri kullanmamaya özen gösterdiği görülmüştür. Çevre bilincinin artması ile plastik ürünlerin kullanımı sadece tüketicilerin kararına bırakılmamalı bir takım yasal düzenlemelerle ve bilgilendirmelerle bu konuda farkındalık oluşturulmalıdır. Özellikle su gibi temel gıda maddelerin arzında da plastik yerine farklı malzemelerin kullanımı teşvik edilmelidir. Bu maddede ortalama 3.49 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

5 numaralı maddede “Su tasarrufuna her koşulda dikkat ederim” ifadesi katılımcılara su tasarrufuna dikkat edilip edilmediğini ölçmek amaçlanmıştır. Bu soruda çoğunluk olarak “kesinlikle katılıyorum” işaretlenmiş olup öğrencilerin su tasarrufuna her koşulda dikkat ettiği tespit edilmiştir. Su tasarrufunda bilincin ve duyarlılığın yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu maddede ortalama 4.28 olup katılma düzeyi “kesinlikle katılıyorum” eğilimindedir.

6 numaralı maddede “Atıkları çöp kutusuna atarım” ifadesi katılımcılara atıkların çöp kutusuna atılıp atılmadığını ölçmek amacıyla sorulmuştur. Bu soruda çoğunluk olarak “kesinlikle katılıyorum” işaretlenmiştir. Ancak ülkemizde çöp kutularının sıklığı ve niteliği sorunlu bir durumdur. Bu sonuca varmak için etrafımızda gözlem yapmamız yeterli olacaktır. Bu maddede ortalama 4.28 olup katılma düzeyi “kesinlikle katılıyorum” eğilimindedir.

7 numaralı maddede “Ülkemizde geri dönüşüm için yeterli alt yapı vardır” ifadesine ilişkin katılımcılara ülkemizde geri dönüşüm için yeterli alt yapı olup olmadığına ilişkin düşünceleri sorulmuştur. Çoğunlukla “kesinlikle katılmıyorum” işaretlenmiş olup katılımcıların geri dönüşüm için ülkemizdeki alt yapıyı yeterli bulmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların sadece %12'si geri dönüşüm altyapısını yeterli bulmaktadır. Geri dönüşüm altyapısına ilişkin özellikle atıkların ilk çıktığı yerlerde ayrıştırılarak kutulara atılması konusunda altyapı sorunu belediyeler veya kamu idareleri tarafından mutlaka çözümlenmelidir. Bireyler her ne kadar konuya duyarlı olsa da yeterli altyapı kolayca ulaşılabilir olmadıktan sonra maalesef olumlu sonuçlar elde edilememektedir. Bu maddede ortalama 2.22 olup katılma düzeyi “katılmıyorum” eğilimindedir.

8 numaralı maddede “Ülkemizde yeterli alt yapı (varsa/olsaydı) atıkları yeniden dönüştürülebilmesi için geri dönüşüm kutularına atarım” ifadesinde ülkemizde yeterli altyapı olması durumunda atıkların geri dönüşüm kutusuna atılıp atılmamasının cevapları incelenmiştir. Çoğunluk olarak “kesinlikle katılıyorum” işaretlenmiştir. Ancak basit bir gözlemler bile maalesef atıkların ayrılmasından başlayan problemlerin olduğu, ayrılrsa bile çöp kutularının bu ayrıma uygun olmadığı anlaşılabilir. Özellikle pil, elektronik eşya gibi tehlikeli atıklarda dahi

bireyler bilinçli olsa da maalesef bunları özelliklerine göre atabilecek yer bulunmamaktadır. Bu maddede ortalama 4.21 olup katılma düzeyi “kesinlikle katılıyorum” eğilimindedir.

9 numaralı maddede “Ülkemizde yeterli alt yapı (varsa/olsaydı) çöpleri atarken sınıflandırırım” ifadesinde ülkemizde yeterli alt yapı olması durumunda çöpleri sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağı cevabı incelenmiştir. Çoğunluk olarak “kesinlikle katılıyorum” işaretlenmiştir. Diğer ilgili ifadelerle birleştirildiğinde (7,8,9) doğrular sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla atıkların ayrıştırılması için altyapının yetersiz olması her ne kadar duyarlılık olsa da maalesef problemin çözülmesine yeterli olamamaktadır. Bu maddede ortalama 4.23 olup katılma düzeyi “kesinlikle katılıyorum” eğilimindedir.

10 numaralı maddede “Hayatım boyunca en az bir kere fidan dikerim” ifadesinde katılımcılara fidan dikip dikmediği sorulmuştur. Çoğunluk olarak “kesinlikle katılıyorum” işaretlenmiştir. Bu maddede ortalama 4.11 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

11 numaralı maddede “Karbon ayak izinin ne olduğunu bilirim” ifadesinde katılımcılara karbon ayak izi sorulmuştur. Çoğunluk olarak “kesinlikle katılıyorum” işaretlenmiş olup öğrenciler bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Son dönemlerde sıklıkla bahsedilen konulardan biri olması, iklim değişikliği ve küresel ısınmanın etkilerinin yakından hissedilmesi (afetler) ile medyada daha çok yer bulmasından dolayı bilinç düzeyinin arttığı düşünülebilir. Bu maddede ortalama 4.04 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

12 numaralı maddede “Karbon ayak izi ile ilgili bireysel önlemler alırım” ifadesinde katılımcılara karbon ayak izi ile ilgili bireysel önlemler sorulmuştur. Çoğunluk olarak “katılıyorum” işaretlenmiştir. Ancak kararsızlar dahil edildiğinde katılımcıların yaklaşık %50’si karbon ayak izi ile önlem almadığı görülmektedir. Bu maddede ortalama 3.52 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

13 numaralı maddede “Sağlık alanı haricinde, hayvanlar üzerinde test edilen ürünleri kullanmam” ifadesinde katılımcılara hayvanlar üzerinde test edilen ürünlerin kullanıp kullanmadığı sorulmuştur. Çoğunluk olarak “kesinlikle katılıyorum” işaretlenmiş olup öğrenciler sağlık alanı haricinde, hayvanlar üzerinde test edilen ürünleri kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu maddede ortalama 3.74 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

14 numaralı maddede “İkinci el kıyafet satın alırım” ifadesine katılımcılara bireysel sürdürülebilirlik için ikinci el kıyafet alıp almadıkları sorulmuştur. Öğrenciler bu soruya çoğunluk olarak “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Kıyafet konusunda 2.el tercih edilmemesinin sebebinin hijyen olduğu düşünülebilir. Bu maddede ortalama 2.61 olup katılma düzeyi “kararsızım” eğilimindedir.

15 numaralı maddede “İkinci el eşya satın alırım” ifadesinde katılımcılara bireysel sürdürülebilirlik için ikinci el eşya satın alıp almadıkları sorulmuştur. Bu soruya öğrenciler çoğunluk olarak “katılıyorum” olarak cevap vermişlerdir. Katılımcıların 14 ve 15.madde’de verdikleri cevaplar karşılaştırıldığında kıyafet konusunda 2.el ürünleri tercih etmedikleri ancak diğer eşyalarda 2.el ürünleri satın alabilecekleri sonucu ortaya çıkmıştır. Buna göre 2. el eşya kullanımı ürünlere göre farklılık göstermektedir. Bu maddede ortalama 3.32 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

16 numaralı maddede “Kurumların sürdürülebilirlik kavramının sosyal ve çevresel boyutlarına ilişkin gerekliliklerini yapmaması halinde cezai işlem uygulanmalıdır” ifadesinde katılımcılara kurumların sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik kurallarına uymaması halinde,

kurumlara cezai işlem uygulanmalı mı? diye sorulmuştur. Bu soruya öğrenciler çoğunluk olarak “kesinlikle katılıyorum” olarak cevap vermişlerdir. Ülkemizde birçok alanda olduğu gibi yasal mevzuatlar yeterli olmasına rağmen maalesef denetim sorunu bulunmaktadır. Bu maddede ortalama 4.08 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

17 numaralı maddede “Ülkemizdeki sürdürülebilirlik ile ilgili yasaları yeterli bulurum” ifadesinde katılımcılara ülkemizde sürdürülebilirlik ile ilgili yasaları yeterli bulup bulmadığı sorulmuştur. Bu soruya öğrenciler çoğunluk olarak “kesinlikle katılmıyorum” olarak cevap vermişlerdir. Bu soru madde 18 ile değerlendirildiğinde sorunun yasal mevzuat kaynaklı denetim kaynaklı olduğuna ilişkin ek araştırmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu maddede ortalama 2.32 olup katılma düzeyi “katılmıyorum” eğilimindedir.

18 numaralı maddede “Çevre dostu ürünleri daha çok (olsa/varsın) kullanırım” ifadesinde katılımcıların çevre dostu ürün kullanımını ölçmek amacıyla sorulmuştur. Çoğunluk olarak “kesinlikle katılıyorum” işaretlenmiş olup öğrencilerin çevre dostu ürünleri kullanmayı tercih ettikleri görülmüştür. Bu maddede ortalama 4.21 olup katılma düzeyi “kesinlikle katılıyorum” eğilimindedir.

19 numaralı maddede “Çevre dostu ürünler daha ekonomik olursa kullanırım” ifadesinde katılımcıların çevre dostu ürünler daha ekonomik olursa kullanımını ölçmek amacıyla sorulmuştur. Çoğunluk olarak “kesinlikle katılıyorum” işaretlenmiş olup öğrencilerin çevre dostu ürünlerinin daha ekonomik olması durumunda kullanmayı tercih edecekleri görülmüştür. Bu maddede ortalama 4.25 olup katılma düzeyi “kesinlikle katılıyorum” eğilimindedir.

20 numaralı maddede “Ekolojik tasarımlar ilgimi çeker” ifadesinde katılımcılara mesleki sürdürülebilirlik farkındalığı kısmının ilk sorusuyla öğrencilerin ekolojik tasarıma ilgisi ölçülmek amaçlanmıştır. Çoğunluk olarak “kesinlikle katılıyorum” işaretlenmiş olup öğrencilerin ekolojik tasarımlara ilgisi olduğu görülmüştür. Mimarlık bölümlerinde ağırlığı gittikçe artan sürdürülebilirlik dersleri ile birlikte proje derslerinde de öğrenciler sürdürülebilirlik konularına dikkat ederek projeler tasarlamaktadır. Bu maddede ortalama 4.18 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

21 numaralı maddede “Projelerimde/ürünlerimde ekolojik tasarım yaparım” ifadesinde katılımcılara öğrencilerin tasarımlarında ekolojik tasarım kullanıp kullanmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Çoğunluk olarak “katılıyorum” işaretlenmiştir. Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçenekleri toplandığında %68 oranında ekolojik tasarım yaptıkları sonucuna varılmıştır. Bu maddede ortalama 3.84 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

22 numaralı maddede “Geri dönüştürülebilir, biyolojik malzemeleri takip ederim” ifadesinde katılımcıların geri dönüştürülebilir, biyolojik malzemeleri takip edip etmedikleri sorulmuştur. Çoğunluk olarak “katılıyorum” işaretlenmiştir. Ancak özellikle mimarlık bölüm kütüphanelerinde sürdürülebilirlik, ekolojik malzemeler konusunda süreli yayınlara daha fazla yer ayrılması, konu ile ilgili elektronik veri tabanlarına ücretsiz erişim sağlanması öğrencilerin yeni gelişimlerden haberdar olmaları açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu maddede ortalama 3.43 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

23 numaralı maddede “Yenilebilir enerji üretimi konusunda bilgiliyim” ifadesinde katılımcıların yenilebilir enerji üretimi bilgisini ölçmek amaçlı sorulmuştur. Çoğunluk olarak

“katılıyorum” işaretlenmiştir. Bu maddede ortalama 3.62 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

24 numaralı maddede “Doğayla uyumlu tasarımlar tercih ederim” ifadesinde katılımcılara doğayla uyumlu tasarımlar tercih edip etmediği sorulmuştur. Çoğunluk olarak “katılıyorum” işaretlenmiştir. Yine son dönemlerde ilgi çeken, biyofili, biyomimikri gibi kavramlar ve bu konuda açılan dersler ile proje konularında bu kavramların seçilmesi de öğrencilerin duyarlılığını, konuya ilgisini arttırmaktadır. Bu maddede ortalama 4 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

25 numaralı maddede “Ülkemizde ekolojik yapılar/ürünler yeterince olduğunu düşünürüm” ifadesinde katılımcılara ülkemizde ekolojik yapı veya ürünlerin yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Çoğunluk olarak “katılmıyorum” işaretlenmiş olup öğrencilerin ülkemizde ekolojik yapı/ürünlerin yeterli olmadığını düşündüğü gözlemlenmiştir. Bu maddede ortalama 2.33 olup katılma düzeyi “katılmıyorum” eğilimindedir.

26 numaralı maddede “Mimarlık eğitiminde sürdürülebilir tasarım derslerine ağırlık vermek isterim” ifadesinde katılımcılara mimarlık eğitiminde sürdürülebilir tasarım derslerine ağırlık vermek isteyip istemedikleri sorulmuştur. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%73) sürdürülebilir tasarım derslerine müfredatta daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu maddede ortalama 3.92 olup katılma düzeyi “katılıyorum” eğilimindedir.

4.1. Çapraz Çizelgeler

Yapılan çalışmada kişisel özellikleri belirleyen sorulardan cinsiyet ile likert tipi sorular arasında bir ilişki olup olmadığı konusunda çapraz çizelgeler ve Ki-Kare yöntemi ile analiz yapılmış sonuçları aşağıda verilmiştir. Ki-Kare testinde özellikle Cinsiyet ve Bölüm ile ilgili testler yapılmıştır.

Çizelge 6. Cinsiyet ve “Karbon ayak izinin ne olduğunu bilirim” ifadesi arasındaki ilişki çizelgesi (Aysu Kopuz ve Ali Mülayim, 2023)

Çapraz Tablo	Karbon ayak izinin ne olduğunu bilirim.			Toplam	
	Katılmıyorum	Kararsızım	Kesinlikle Katılıyorum		
Cinsiyetiniz?	Kadın	4 (%6.2)	5 (%7.7)	56 (%86.2)	65
	Erkek	8 (%16.3)	13 (%26.5)	28 (%57.1))	49
Toplam		12 (%10.5)	18 (%15.8)	84 (%73.7)	114

H_0 ; Cinsiyet ile “Karbon ayak izinin ne olduğunu bilirim” ifadeleri arasında bir ilişki yoktur. H_1 ; Cinsiyet ile “Karbon ayak izinin ne olduğunu bilirim” ifadeleri arasında bir ilişki vardır. H_0 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilir (Kikare=12.217;s.d.=2;p=0.002). Erkeklerde karbon ayak izini bilme oranı %57.1 iken bu oran kadınlarda %86.1'e artmaktadır (Çizelge 8).

Çizelge 7. Cinsiyet ile “Karbon ayak izi ile ilgili bireysel önlemler alırım” ifadesi arasındaki ilişki çizelgesi (Aysu Kopuz ve Ali Mülayim, 2023)

Çapraz Tablo	Karbon ayak izi ile ilgili bireysel önlemler alırım.			Toplam	
	Katılmıyorum	Kararsızım	Kesinlikle Katılıyorum		
Cinsiyetiniz?	Kadın	6 (%9.2)	19 (%29.2)	40 (%61.5)	65
	Erkek	15 (%30.6)	13 (%26.5)	21 (%42.9)	49
Toplam		21 (%18.4)	32 (%28.1)	61 (%53.5)	114

H₀; Cinsiyet ile “Karbon ayak izi ile ilgili bireysel önlemler alırım” ifadeleri arasında bir ilişki yoktur. **H₁**; Cinsiyet ile “Karbon ayak izi ile ilgili bireysel önlemler alırım” ifadeleri arasında bir ilişki vardır. Ho hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilir (Kikare=8.828; s.d.=2; p=0.012). Erkeklerde karbon ayak izi ile ilgili bireysel önlem alma oranı %49.5 iken bu oran kadınlarda %61.5'e artmaktadır (Çizelge 9).

Çizelge 8. Cinsiyet ile “Su tasarrufuna her koşulda dikkat ederim” ifadesi arasındaki ilişki çizelgesi (Aysu Kopuz ve Ali Mülayim, 2023)

Çapraz Tablo	Su tasarrufuna her koşulda dikkat ederim.				
	Katılmıyorum	Kararsızım	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	
Cinsiyetiniz?	Kadın	3 (%4.6)	1 (%1.5)	61 (%93.8)	65
	Erkek	8 (%16.3)	0 (%0.0)	41 (%83.7)	49
Toplam	11 (%9.6)	1 (%0.9)	102 (%89.5)	114	

H₀ hipotezi; Cinsiyet ile “Su tasarrufuna her koşulda dikkat ederim” ifadeleri arasında bir ilişki yoktur. **H₁ hipotezi**; Cinsiyet ile “Su tasarrufuna her koşulda dikkat ederim” ifadeleri arasında bir ilişki vardır. Ho hipotezi 0.05 anlamlılık düzeyinde reddedilir (Kikare=24.033; s.d.=6; p=0.001). Erkeklerde su tasarrufuna her koşulda dikkat etme oranı %83.7 iken bu oran kadınlarda %93.8'e artmaktadır (Çizelge 10).

Çizelge 9. Cinsiyet ile sağlık alanı haricinde hayvanlar üzerinde test edilen ürünleri kullanma arasındaki ilişki çizelgesi (Aysu Kopuz ve Ali Mülayim, 2023)

Çapraz Tablo	Sağlık alanı haricinde, hayvanlar üzerinde test edilen ürünleri kullanmam.				
	Katılmıyorum	Kararsızım	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	
Cinsiyetiniz?	Kadın	7 (%10.8)	12 (%18.5)	46 (%70.8)	65
	Erkek	16 (%32.7)	5 (%10.2)	28 (%57.1)	49
Toplam	23 (%20.2)	17 (%14.9)	74 (%64.9)	114	

H₀ hipotezi; Cinsiyet ile “Sağlık alanı haricinde, hayvanlar üzerinde test edilen ürünleri kullanmam” ifadeleri arasında bir ilişki yoktur. **H₁ hipotezi**; Cinsiyet ile “Sağlık alanı haricinde, hayvanlar üzerinde test edilen ürünleri kullanmam” ifadeleri arasında bir ilişki vardır. Ho hipotezi 0.05 anlamlılık düzeyinde reddedilir (Kikare=8.708; s.d.=2; p=0.013). Erkeklerde sağlık alanı haricinde hayvanlar üzerinde test edilen ürünleri kullanırım cevabı oranı %57.1 iken bu oran kadınlarda %70.8'e artmaktadır (Çizelge 11).

Çizelge 10. Bölümünüz ile “İkinci el eşya satın alırım” ifadesi arasındaki ilişki çizelgesi (Aysu Kopuz ve Ali Mülayim, 2023)

Çapraz Tablo	İkinci el eşya satın alırım.				
	Katılmıyorum	Kararsızım	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	
Bölümünüz?	Mimarlık	7 (%14)	13 (%26)	30 (%60)	50
	Şehir ve Bölge Planlama	23 (%35.9)	14 (%21.9)	27 (%42.2)	64
	Toplam	30 (%26.3)	27 (%23.7)	57 (%50)	114

H₀ hipotezi; Bölümünüz ile “İkinci el eşya satın alırım” ifadeleri arasında bir ilişki yoktur. **H₁ hipotezi;** Bölümünüz ile “İkinci el eşya satın alırım” ifadeleri arasında bir ilişki vardır. H₀ hipotezi 0.05 anlamlılık düzeyinde reddedilir (Kikare=7.116; s.d.=2; p=0.028). Mimarlık Bölümünde İkinci el eşya satın alma oranı %60 iken bu oran Şehir ve Bölge Planlama %42.2'ye azalmaktadır (Çizelge 12).

5. SONUÇ

Bu çalışmada öğrencilerin sürdürülebilirlik farkındalığı ve ilgisi ölçülmüştür. Öğrencilerin sorulara verdiği cevaplarla, sürdürülebilirlik kavramına ilgilerinin olduğunu ancak uygun olmayan koşullar, yetersiz altyapı ve ekonomik zorluklar nedeniyle günlük hayata yansımadağı düşünülmektedir. İstatistiksel analizde özellikle Cinsiyet ile diğer ifadeler arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. İstatistiksel analiz (Crosstabs) sonucunda; “Cinsiyet ile Karbon ayak izinin ne olduğunu bilirim”, “Cinsiyet ile Karbon ayak izi ile ilgili bireysel önlemler alırım”, “Cinsiyet ile Su tasarrufuna her koşulda dikkat ederim”, “Cinsiyet ile Sağlık alanı haricinde, hayvanlar üzerinde test edilen ürünleri kullanmam”, ifadelerine ilişkin verilen cevaplar arasında bir ilişki olduğu sonucu çıkmaktadır.

Bir diğer istatistiksel analizde özellikle bölüm ile diğer ifadeler arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. İstatistiksel analiz (Crosstabs) sonucunda; “Bölümünüz ile İkinci el eşya satın alırım” ifadesine ilişkin verilen cevaplar arasında bir ilişki olduğu sonucu çıkmaktadır.

Çapraz Çizelgeler değerlendirildiğinde karbon ayak izi ve su tasarrufu konusunda kadınların erkeklere göre daha bilinçli oldukları görülmektedir. Geri dönüşüm konusunda ise erkek katılımcılar ülkemizde altyapının yeterli olması konusunda kadınlara göre daha iyimserdir. Sağlık haricinde hayvanlar üzerinde test edilen ürünleri kullanmama konusunda kadın katılımcılar erkek katılımcılara göre çok daha hassastır. Çevre dostu ürünleri kullanma konusunda kadın katılımcılar erkeklere göre daha net bir tutuma sahiptir. Mimarlık eğitiminde sürdürülebilir tasarım derslerine ağırlık verilmesi konusunda kadın katılımcılar çok daha net bir şekilde sürdürülebilirlik ile ilgili derslere ağırlık verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Tüm bu cevaplara bakıldığında kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre çevre ve sürdürülebilirlik ile ilgili duyarlılıklarının daha yüksek olduğu, daha bilinçli ve daha net bir tavra sahip olduğu sonucuna varılmaktadır. Mimarlık öğrencilerinin Şehir Bölge Planlama öğrencilerine göre İkinci el eşya satın alma konusunda daha istekli olduğu sonucuna varılabilir.

Mimarlık ile Şehir ve Bölge Planlama alanları, sürdürülebilirlik ve küresel ısınmayla mücadele konusunda belirleyici meslek alanlarından birisidir. Özellikle daha az enerji kullanan, güncel deyimile enerji etkin yapılar, kendi enerjisinin en azından bir kısmını kendisi üreten, su tasarrufu konusunda etkin, yapı malzemesinden başlamak üzere doğaya zarar vermeyen malzemelerle üretilmiş yapılar mimarlık disiplininin ilgi alanıdır ve tüm bunları geliştirmekte aslında diğer meslek alanlarıyla birlikte mimarların da görevidir. Bu münasebetle küresel ısınmayla mücadele ve sürdürülebilirlik konusunda mimarlık mesleğinin belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Bu nedenle mimarlık öğrencilerinin sürdürülebilirlik ile ilgili daha fazla bilgilerinin olması, farkındalıklarının artırılması ve bunu henüz öğrenciyken projelerine yansıtmaları oldukça önemlidir. Ancak Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde bulunan Mimarlık bölümünde sadece 1 ders, Peyzaj mimarlığında 1 ders ve Şehir ve Bölge Planlama bölümünde ise 4 ders sürdürülebilirlik ile ilgili doğrudan ilgilidir. Bu nedenle Mimarlık ve Peyzaj

Mimarlığı alanlarında ders sayısının mutlaka artırılması gerektiği, tüm bölümlerde en az bir stüdyonun “Sürdürülebilirlik” teması ile gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bilgilendirme / Teşekkür

Aksi belirtilmediği takdirde makalede kullanılan şekiller ve çizelgeler belirtilen yazarlar tarafından, belirtilen tarihte üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Bildirimi ve Sorumluluk Bildirimi

Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, olası bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Makalede belirtilen tüm görüş ve düşünceler yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır. Makalede yer alan görsellerin kullanımına dair yasal izinlerin alınması yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Bildirimi

Bu makalede soruların hazırlanması ve anketin uygulaması Aysu Kopuz tarafından yapılmış, kontrol ve düzeltmeler Ali Mülayim tarafından yapılmıştır. Analiz ve yazım kısmını ise iki yazar birlikte yürütmüştür.

KAYNAKLAR

Kitap

BEDİR ERİŞTİ, S. D., KUZU, A., KABAKÇI YURDAKUL, I., AKBULUT, Y. ve KURT, A. A., 2013. *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

KILIÇOĞLU, E. H. ve GÜMÜŞBURUN AYALP, G., 2019. Sürdürülebilirlik kavramının mimarlık eğitim programında yerinin belirlenmesi. İçinde: Ö. SAĞIROĞLU, ed. *Mimarlık planlama ve tasarım alanında araştırma ve derlemeler*. Ankara: Gece Akademi. s.29.

TABACHNICK B. G. ve FIDELL, L. S., 2013. *Using multivariate statistics*. 6. Baskı. Boston: Pearson.

SASSI, P., 2006. *Strategies for sustainable architecture*. New York: Taylor & Francis.

WILLIAMS, D. E., 2007. *Sustainable design: Ecology, architecture, and planning*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Konferansta bildiri

AYTIS, S., ve POLATKAN, I., 2009. Ekolojik mimarlık kavramı ve temel ilkeler. İçinde: ENGİNCAN BOL, P., YAŞAR, H., ve UÇAK, M., Uluslararası Ekolojik Mimarlık ve Planlama Sempozyumu, 22-25 Ekim 2009, Antalya. Antalya: Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları.

ERDEDE, S. B., ERDEDE, B. ve BEKTAŞ, S. 2014. Sürdürülebilir yeşil binalar ve sertifika sistemlerinin değerlendirilmesi. Uzaktan Algılama-CBS Sempozyumu (UZAL-CBS 2014), 14-17 Ekim 2014, İstanbul.

Dergide makale

ANBARCI, M., GİRAN, Ö. ve DEMİR, İ. H., 2012. Uluslararası yeşil bina sertifika sistemleri ile Türkiye'deki bina enerji verimliliği uygulaması. *Engineering Sciences* 7 (1), s. 368-383.

BERNARDI, E., CARLUCCI, S., CORNARO, C. ve BOHNE, R. A., 2017. An analysis of the most adopted rating systems for assessing the environmental impact of buildings. *Sustainability*. 9 (7), s. 1226.

BİNBOĞA, G. ve ÜNAL, A., 2018. Sürdürülebilirlik ekseninde Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nin karbon ayak izinin hesaplanmasına yönelik bir araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. (21), s. 187-202.

DEMİRARSLAN, S. ve DEMİRARSLAN, O., 2015. Sürdürülebilir çevre uygulamalarında mimarın rol ve sorumluluğu. *Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi*. (2), s. 220-230.

ÖZMEHMET, E., 2008. Dünyada ve Türkiye sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*. 3 (12), s. 1853-1876.

KARAKURT TOSUN, E., 2009. Sürdürülebilirlik olgusu ve kentsel yapıya etkileri. *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*. 10 (2).

YILMAZ YILDIRIM, D., ve KESKİN, K., 2019. Farklı bakış açılarıyla sürdürülebilir mimarlık-estetik ilişkisinin kurulması. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*. 5 (1), s. 145-160.

İnternet kaynağı

ÇOBAN, Ç., 2013. *Yeşil bina etütleri* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.arkitera.com/haber/yesil-bina-etutleri/> [Erişim Tarihi 17 Temmuz 2023].

DÖKME, İ., 2020. *Uygulamalı temel istatistik ders notları 3* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://avesis.gazi.edu.tr/ilbilgedokme/dokumanlar> [Erişim Tarihi 17 Temmuz 2023].

MCGILL OFFICE OF SUSTAINABILITY, tb. *What is sustainability?* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.mcgill.ca/sustainability/files/sustainability/what-is-sustainability.pdf> [Erişim Tarihi 14 Mayıs 2023].

UNESCO, 2022. *Education for sustainable development* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/sd> [Erişim Tarihi 14 Mayıs 2023].

WIKIPEDIA, 2023. *Sustainability* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://en.wikipedia.org/wiki/Sustainability> [Erişim Tarihi 14 Mayıs 2023].

Tez

YANAR, N., 2017. *Mimari tasarımda "Sürdürülebilirlik ve Ekoloji" anlayışının Konya bağlamında incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi.

Biyografiler

Aysu KOPUZ

Aysu Kopuz, Beykent Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünden 2020 yılında mezun olmuştur. 2021 yılında başladığı Kırklareli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programında eğitimine devam etmektedir.

Ali MÜLAYİM

Ali Mülayim, Doktorasını Trakya Üniversitesi Mimarlık ABD'de tamamlamıştır. Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesidir. Aynı zamanda Kırklareli Üniversitesi Kalite Geliştirme Koordinatörlüğü ve Pınarhisar MYO Müdürlüğü görevlerini yürütmektedir.

Atf için: KOPUZ, A. ve MÜLAYİM, A., 2023. Mimarlık fakültesi öğrencilerinin sürdürülebilirlik algısının istatistiksel yöntemlerle analizi; Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi örneği. *bab Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design*. 5 (1), s.3-24. doi: [10.61807/babdergisi.1297817](https://doi.org/10.61807/babdergisi.1297817)

Yeşilköy'de Kentsel Kültürel Bellek ve Miras Koruma İlişkisi

Kübra TURANGİL* ve Alidost ERTUĞRUL**

* *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi*
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-8047-5852
kubraturangil@gmail.com

** *IRCICA Mimari Miras Bölümü*
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-1674-0543
alidostertugrul@gmail.com

Araştırma makalesi

Geliş: 02/05/2023

Son düzenleme sonrası geliş: 21/09/2023

Kabul: 12/12/2023

Yayımlanma: 31/01/2024

Öz

Kent hafızası bağlamında kültürel bellek olgusu, kültürel miras koruma çalışmalarının tamamlayıcı unsurudur. Tarihî bir alana kendine özgü çehreyi kazandıran yapılar, anıtlar, meydanlar, sokaklar, yollar olduğu gibi; o yere ait dokular, renkler, hatıralar, sözlü anlatılar, geleneksel ve törensel tekrarlardan oluşan tinsel unsurlardır. Kültürel bellekte yer eden bu tamamlayıcı unsurlar, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğine yönelik çalışmalarla ayrı düşünülmemelidir.

Bu çalışma Yeşilköy'de kültürel bellek ve kültürel miras koruma ilişkisine dair somut veriler ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Yeşilköy semtinin, 19. yüzyıl ortalarından bugüne dek şahit olduğu tarihî olaylar, sosyo-kültürel yapısı, tarihî çevresinin oluşumu ve mevcut hâli irdelenmiştir. Gerçekleştirilen saha çalışmaları ile Yeşilköy'de yerin ruhu, topoğrafya, doğal peyzaj, kentsel sit ve tarihî çevreyi kapsayacak şekilde kültürel belleğin izleri sürülmüştür. Çalışma Yeşilköylülerle gerçekleştirilen sözlü tarih mülakatlarından elde edilen verilerle desteklenmiştir. Bununla beraber Yeşilköy'de hafıza mekânları, insanî ilişkiler, geleneksel ve gündelik ritüellere dayalı sözlü tarih anlatılarının; edebiyatta ve anılarda, Türk sinemasında yer alan Yeşilköy imgesiyle örtüştüğü görülmüştür. Kültürel çeşitliliği, demografik yapısı, tarihî silüeti günden güne değişen Yeşilköy'de kent hafızası bağlamında kültürel belleğin kayıt altına alınması hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Yeşilköy, kent hafızası, kültürel bellek, kültürel miras koruma, hafıza mekânları.

The Relationship Between Urban Cultural Memory and Heritage Conservation in Yeşilköy

Kübra TURANGİL* and Alidost ERTUĞRUL**

* *Fatih Sultan Mehmet Vakıf University*
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-8047-5852
kubraturangil@gmail.com

** *IRCICA Architectural Heritage Section*
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-1674-0543
alidostertugrul@gmail.com

Research article

Received: 02/05/2023

Received in final revised form: 21/09/2023

Accepted: 12/12/2023

Published online: 31/01/2024

Abstract

Cultural memory is a phenomena that complements study of cultural heritage conservation in the context of urban memory. A historical area's distinctive features include not only its buildings, monuments, squares, streets, and roads, but also its textures, colors, verbal tales, recollections, and spiritual components made up of repeated conventional and ceremonial actions. Studies for the preservation and sustainability of cultural heritage should not be considered separately from complementary aspects that exist in the cultural memory.

The purpose of this study is to provide specific information about Yeşilköy's cultural memory and cultural heritage conservation activities. In this regard, the socio-cultural structure, historical environment formation, and contemporary situation of the Yeşilköy district have been researched from the middle of the 19th century to the present. The traces of cultural memory have been tried to be revealed by conducting field research, including the topography, natural landscape, urban areas and historical contexts that make up the spirit of the place. The research was supported by the information obtained from the oral history interviews with Yeşilköy residents. In addition, it is seen that the images of Yeşilköy shown in Turkish literature, memories and Turkish cinema overlap with oral history narratives expressed through human relations, traditional and daily rituals, and memory spaces in Yeşilköy. It is aimed to register of cultural memory in the context of urban memory in Yeşilköy, where in cultural diversity, demographic structure, the historical silhouette is changed day by day.

Keywords: Yeşilköy, urban memory, cultural memory, cultural heritage conservation, places of memory.

1. GİRİŞ

Koruma kavramı, uluslararası arenada her ne kadar anıt eserlerin ve arkeolojik alanların korunması gibi kısıtlı bir alanda başlamış olsa da (CIAM, 1931) yıllar içerisinde değişen dünya düzeninin ortaya çıkardığı farklı ihtiyaçlara bağlı olarak; uluslararası tüzüklerde kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarımı, mevcut hafızanın korunarak iletilmesinin önemi, özgünlük, yerin ruhu gibi konular üzerinde durulmaya başlandığı görülmektedir. Bu tüzüklerden biri olan Québec Deklarasyonu'nda yerin ruhunun toplulukların değişim ve devamlılık ihtiyaçlarına cevap verirken sürekli olarak yeniden inşa edildiğine dikkat çekilmektedir. Bir yere özel kimliğini kazandıran yapılar, peyzaj, rota, nesnelere gibi somut öğeler olduğu kadar, anılar, anlatılar, yazılı belgeler, festivaller, anma törenleri, ritüeller, geleneksel bilgi, değerler, dokular, renkler ve kokulardan oluşan soyut öğelerdir (ICOMOS, 2008). Bu noktada bir yere anlam, değer, duygu ve gizem veren maddesel ve tinsel etkenler bir bütündür, ayrı olarak değerlendirilemezler.

Doğası gereği sürekli değişime tâbi olan kentlerdeki yaşam izlerine erişebilmek, kent belleğinin göstergelerini takip etmekle mümkündür. Bir yerleşime ait tarihî çevre, topoğrafya, doğal peyzaj, nasıl ki o yerin çehresini oluşturmaktaysa; orada yerin ruhunu yansıtan mekânlar, dokular, renkler o çehreye ifadesini kazandıran hatlardır. Belirli bir yerde kültürel bellek aktarımından söz edebilmemiz için o yere ait çehreye aşina olan yaklaşık yüz, yüz elli yıllık bir zaman dilimindeki tanıkların şahitliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda bir yerleşimdeki tarihî yapılar, meydanlar, bulvarlar, topoğrafya, doğal peyzaj alanları ile gelenekler ve gündelik yaşama ait ritüeller değişime uğradığında; devrin tanıklarının yaşamlarının sona ermesiyle birlikte o yerde kültürel bellek aktarımı da kesintiye uğramaktadır.

Ayastefanos, tarihî serüveni 4. yüzyıla dek uzanan İstanbul'un en eski yerleşim bölgelerinden biridir. Ancak bu tarihten itibaren ünlü seyyahların anı kitaplarında yer alacağı 17. yüzyıla dek geçirdiği süre hakkında net bilgiler mevcut değildir. Tarihsel görünümü 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geçirdiği dönüşümlerle şekillenmeye başlamıştır. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde adı, doğal çehresine yakıştırılan nâmı ile Yeşilköy olarak değiştirilmiştir. Kentsel sit alanı olan Köyiçi ve çevresiyle tarihî dokunun hissedilebildiği günümüz İstanbul'unun nadir semtlerindedir. Çok milletli demografik yapısı ve çok dilli hâli ile kendine has kültürel bir çeşitliliğe sahiptir. Bu çeşitlilik Yeşilköy'ün mimarî çehresinden tutun, gelenekler ve gündelik yaşam pratiklerine kadar pek çok alana yansımaktadır.

Bu çalışmanın amacı Yeşilköy'de kültürel belleğe dair izler ile kültürel miras değerlerinin korunması arasındaki doğrudan ilişkiyi görebilmektir. Araştırma kapsamı olarak Yeşilköy semt sınırları içerisinde 19. yüzyılın ikinci yarısından günümüze dek geçen sürenin belirli bir zaman diliminde var olan ancak günümüze erişemeyen ya da hâlen varlığını koruyan Yeşilköy'ün kültürel miras değerleri ile geleneksel ve gündelik ritüellere dayalı yaşam pratiklerini içermektedir. Bu kapsamda Yeşilköy'de tarihî çevre, mimarî çeşitlilik, kültürel miras koruma ile gündelik yaşam, sosyo-kültürel ilişkiler, hatıralar ve hafıza mekânlarına yönelik araştırma disiplinleri arası bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Literatür taramasının ardından, metodolojik olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın büyük bir bölümü saha çalışmalarından oluşmaktadır. Saha çalışmasının ilk aşamasında tarihî çevre odak olmak üzere, Yeşilköy genelinde fotoğrafla belgeleme yapılmıştır. Arşiv ve literatür araştırmaları ile güncel fotoğraflık belgeleme karşılaştırılarak, fiziksel değişim irdelenmiştir. İkinci aşamada ise Yeşilköylü yirmi bir kişi ile mülakat tekniğine dayalı sözlü tarih çalışması gerçekleştirilmiştir. Mülakat katılımcıları kar topu örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir.

Makale kapsamında ilk olarak Yeşilköy'ün tarihsel serüveni ile sosyo-kültürel yapısı irdelenecektir. Daha sonra tarihî çevrenin gelişimi; dinî mimarî, kamusal yapılar, eğitim yapıları ve sivil mimarî örnekleri üzerinden değerlendirilecektir. Yeşilköy'de tarihî çevre ve topoğrafyanın değişimi ile yeni yapılaşma odağında kültürel miras koruma sorunlarına, fotoğraflarla karşılaştırmalı olarak değinilecektir. Son olarak Yeşilköy ile ilgili edebî metinler, Türk sinemasında Yeşilköy ve Yeşilköy'ün hafıza mekânları sözlü tarih mülakatları ışığında irdelenecektir.

2. YEŞİLKÖY

İstanbul'un Bakırköy ilçesinin dört bölgesinden biri olan Yeşilköy yerleşimi, şehir merkezinin 17 km batısında Marmara denizi kıyısında Ataköy ile Florya arasında konumlanmaktadır. 1924 yılında yabancı yerleşim adlarının Türkçe isimlerle değiştirilmesi kararına dek Ayastefanos olarak anılmaktadır, karar sonrasında adı Yeşilköy olarak değiştirilmiştir. Ayastefanos adını, bir Hıristiyan azizinden ve onun adına burada yaptırılmış ancak günümüze kadar gelememiş olan bir kiliseden almaktadır. Konumunu Kramers (1970: 55) şu şekilde tarif etmektedir: "İstanbul'dan Edirne'ye giden büyük yol Küçükçekmece'den (Ponte Piccolo) geçmekte ve Ayastefanos bu yolun 4 km garbında kalmaktadır".

Yeşilköy, doğu yönünde İstanbul'un yakın dönemde oluşan semti Ataköy ile arasında konumlanan Yeşilyurt mahallesi, batı yönünde Florya-Şenlikköy mahallesi, güneyinde Marmara Denizi ve kuzey yönünde E-5 karayolu ile çerçevelemiştir. 1953 ile 2019 yılları arasında uluslararası sivil havacılıkta hizmet veren Atatürk Havalimanı¹ ile Havacılık Müzesi ve Yeşilköy Marina ilçe sınırları içerisindedir. Yeşilköy, 1970'li yıllara dek yoğun bir nüfusa sahip olmayan sayfiye bir sahil semti iken, İstanbul'un 1980 sonrasında yaşadığı hızlı yapılaşmayla eş zamanlı olarak ve yine aynı yıllara denk gelen sahil şeridinin doldurulmasıyla beraber tarihî silüetinden çok farklı bir görünüme bürünmüştür. 2020 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu 24.814'tür (Türkiye İstatistik Kurumu, 2020). Şekil 1'deki Necip Bey haritasında (tb) Ayastefanos yerleşimi görülmektedir. Haritada yerleşim, Latin dilinde kullanılan karşılığı ile San Stefano olarak adlandırılmıştır.

Şekil 1. 1:5000 Ölçekli Necip Bey haritası (Atatürk Kitaplığı, tb, hrt.432)

2.1. Yeşilköy'de Tarihsel Gelişim

Bazı kaynaklarda Yeşilköy tarihinin Helenistik döneme dek uzandığı belirtilmektedir. Tarihî süreçte bölge farklı isimlerle anılmıştır. Alexiad² adlı eserde 12. yüzyıl İstanbul'unun sur dışı yerleşimlerinden Yeşilköy civarının Dekatos³ (Yılmaz, 2017: 306) olarak nitelendirildiği görülmektedir. Milattan sonra 33 yılında taşlanarak öldürülen Aziz Stephanus'un olaydan uzun bir süre sonra 4. yüzyılda Filistin'deki bir kazı sonucu bulunan kemikleri, Bizans İmparatoru Konstantine'in isteği üzerine İstanbul'a getirilir ancak bu durumdan haberdar olan Papa kemiklerin Vatikan'a taşınmasını ister (Başgelen, 2008: 7). Vatikan'a götürülmek üzere yola çıkan Aziz Stephanus'un kemiklerinin bulunduğu lahdin, denizde çıkan fırtına sonucu karaya çıkarılıp on iki gün kadar Yeşilköy'de bekletilmesinin anısına; lahdin beklediği yere azizin adıyla bir kilise inşa ettirilmiştir. Bu olayın hatırasına ve kilisenin adı dolayısıyla bölge sonrasında Ayios Stefanos olarak anılmıştır. Zaman içerisinde söylenişi Ayastefanos olarak değişmiştir.

"1203 yılının IV. Haçlı Seferlerine (Ehl-i Salib) ait muhaberatta savaşçıların 23 Haziran'da ilk önce St. Etienne Manastırı yakınlarında karaya çıktıklarından söz edilir" (Tuğlacı, 1993: 98). Haçlı istilasının önderi Dandolo'nun İstanbul'a girmeden önce Ayios Stefanos Rum Kilisesi'nde bir ayin düzenlediği ve Tanrı'ya dua ettiği söylenmektedir. 17. yüzyılda kaleme alınmış gezi notları hariç, 19. yüzyıl başlarına dek geçen sürede Yeşilköy'e dair kaynak eserlerde detaylı bilgiye rastlanılmamaktadır. 17. ve 18. yüzyılda devrin seyyahları tarafından kaleme alınmış eserlerde Ayastefanos karyesinden benzer ifadeler ile bahsedildiği görülmektedir. Evliya Çelebi ünlü 'Seyahatnâmesi'nin birinci cildinde (tb :432), Yalova'nın Armutlu kasabasından sabah vakti gemi ile çıktıkları fırtınalı, zorlu bir yolculuk sonucunda ikinci vakti ulaştığı Ayastefanos'tan şöyle bahsetmektedir.

"Madyan oğlu Yanko İstanbul'u kurduğu vakit oğlu 'Aya İstefon' da bu şehri yaptırdığı için, galat olarak 'Ayastefonos' derler. Deniz kenarında, Bostancıbaşı idaresinde bir subaşılıktır. Bir yasağçıl⁴ kulluğu vardır. Eyüp mollasının nahiyesi hükmündedir (...) Hâlâ beş yüz bakımlı evi olan bir Rum kasabasıdır. Bir tekkesi, bir küçük çarşısı, iki de kilisesi vardır. Amma havası çok güzeldir."

Ayastefanos'ta 19. yüzyılın ortalarından itibaren tarihî silüetin oluşmaya başladığı görülmektedir. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölge daha hareketli ve öncesine nispeten daha fazla rağbet gördüğü bir döneme geçiş yapmıştır. Ayastefanos'ta gerçekleşen pek çok tarihî olay ve yüzyılın ilkleri bu döneme denk gelmektedir.

"Ayastefanos, Türkiye tarihinde iki büyük vakaya sahne olmuştur ki biri, 1876 harbinde Rusların buraya kadar gelerek bu köyün adıyla anılan muahedenin imzalanması; diğeri de, İkinci Abdülhamid'e karşı yürüyen Hareket Ordusu'nun karargâhını bu köyde kurmuş bulunmasıdır" (Koçu, 1960: 1489). 1876-1878 yıllarında gerçekleşen Osmanlı Rus Savaşı tarihte 93 Harbi olarak bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin bir takım ekonomik ve politik zayıflıklar neticesinde yenilgiye uğradığı harp sonrasında Ayastefanos Barış Antlaşması ile nihayet bulacak süreç başlamıştır. Şubat 1878'de Rus orduları Ayastefanos'ta karargâh kurmuştur. 31 Mart Vakası⁵ olarak bilinen, hükümete karşı başlatılan ve II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ile nihayet bulan askeri ayaklanmada Ayastefanos, çeşitli toplantıların yapıldığı, kararların verildiği önemli bir hafıza mekânı olarak yer almaktadır⁶. "31 Mart isyanı üzerine Selanik'te teşkil olunan Hareket Ordusu Mahmut Şevket Paşa kumandasında âsî askerleri tedip etmek üzere Ayastefanos'a geldi ve orada karargâh kurdu. Ayan ve Mebusan da gelerek Meclis-i Milli Ayastefanosda içtimaa başladı" (Koçu, 1981: 429).

Ayastefanos Anıtı'nın yıkılışı Yeşilköy'ün hafızasında önemli bir yer tutmaktadır. "Ayastefanos Rus Anıtı olarak bilinen yapı aslen 93 Harbi'nin hatırası olarak inşa edilmiş bir mezar-kilisedir" (Denktaş, 2011: 37). 93 Harbi olarak da adlandırılan Osmanlı-Rus Savaşı'nda yaşamını yitiren Rus askerlerin anısına; Rus Devleti'nin Osmanlı İmparatorluğu'na bir yaptırım olarak inşa ettiği anıt, 18 Aralık 1898'de açılmıştır (Şekil 2). Yapıldığı ilk günden itibaren anıtın varlığı Osmanlı Devleti'nde rahatsızlık doğurmuştur. I. Dünya Harbi'nde, Osmanlı Devleti'nin ittifak devletleri yanında yer almasıyla birlikte Osmanlı-Rus ilişkileri bir kez daha gerilir. Bu dönemde çeşitli yayın organlarında yayımlanan makaleler ile anıtın yıkımının gerekliliği gündeme getirilir. Yazar Aka Gündüz'ün Ayios Stefanos'taki Rus Anıtı'nın artık kaldırılması zamanının geldiğine işaret eden makalesi bu yolda atılan ilk adım olmuş, bunu 'Tezahürat-ı Milliye Heyet-i Tertibiyesi'nin kuruluşu izlemiştir (Tuğlacı, 1993: 145). Ayastefanos Anıtı 14 Kasım 1914 günü dinamitle yıkılır. Türk sinema tarihinde kabul edilen ilk belgesel film, Ayastefanos Anıtı'nın yıkılışının kaydedildiği görüntülerdir. Margulies'in aktardığına göre (1994: 40), Ağâh Özgüç anıtın yıkıldığı 14 Kasım 1914'ü Türk sinemasının gerçek doğum tarihi olarak ifade eder. 'Ayastefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı' adını taşıyan ve tarihî anısı olan bu film, 150 metre uzunluğunda bir belgeseldir.

Şekil 2. Ayastefanos Rus Anıtı'na ait bir kartpostal (Bahattin Gürfirat arşivi, tb)

1912-1913 yıllarındaki Balkan Savaşı esnasında patlak veren kolera salgınında, Ayastefanos karantina bölgesi olarak kullanılmıştır. Yine aynı dönemde Türk Havacılık tarihinin ilk adımları Ayastefanos'ta atılmıştır. İlk havacılık yapıları Trablusgarp Savaşı'nda hava gücünün öneminin fark edildiği dönemde uygulamaya geçirilen ve bu arada çıkan Balkan Savaşları esnasında tamamlanmaya çalışılan Ayastefanos Tayyare Mektebi'dir (Yusufoglu ve Pilehvarian, 2017: 250). 3 Temmuz 1912'de havacılık eğitimi başlamıştır.

2.2. Yeşilköy'de Sosyo-Kültürel Yapı

Ayastefanos, Surp Stephanos, San Stefano-St. Ettien ya da Yeşilköy. Uzun yıllardır bu tarihî semt Rumlar, Ermeniler, Levantenler ve Müslümanlar tarafından farklı isimlerle anılmıştır. Yeşilköy kendine özgü halini, çeşitliliğini, farklılıkları bir arada toparlayan bu kapsayıcı

yapısına borçludur. 17. yüzyılda küçük bir Rum balıkçı köyü olarak bilinen Ayastefanos'un, 19. yüzyıla gelindiğinde en parlak günlerini yaşamaya başlamasıyla nüfusunda artış ve demografik yapısında değişimler görülmeye başlanmıştır. Tuna'nın aktardığına göre (2006: 70), Ermenilerin Ayastefanos'a gelişleri 19. yüzyıl başlarına tekabül etmektedir. Azadlı ve Makrıköy Baruthanelerinin Dadyan'ların⁷ yönetimine geçmesinin ardından bu tesislerde çalıştırılmak üzere Van, Bitlis ve civar illerden getirilen Ermeni işçiler Makrıköy ve Ayastefanos'a yerleşmişlerdir. Ayastefanos'un 19. yüzyılın ikinci yarısına dek mütevazı bir Rum balıkçı köyü olma vasfını koruduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni İstanbul'dan bölgeye ulaşımın zorluğudur. Yandan çarklı Ayastefanos-Köprü (1853) hattı ve Yenikapı-Küçükçekmece (1871) tren seferlerinin hizmete başlaması ile ulaşım açısından rahata eren köy, 1870'li yıllar sonrasında gözde bir sayfiye mekânına dönüşmeye başlamıştır (Şekil 3). O dönemde Ayastefanos bilhassa Avrupa'dan gelen Levantenler ile Osmanlı Devlet kademelerinde önemli görevlerde bulunan kimselerce tercih edilmektedir. İstanbul merkezine sağlanan ulaşım kolaylığı ile köyde yaz sezonunda daha fazla olmakla birlikte nüfus artışı görülmektedir.

Şekil 3. Yeşilköy'de İstasyon Caddesi'ni gösteren bir kartpostal (Bahattin Gürfirat arşivi, tb)

Günümüzde Yeşilköy'de Rum nüfus azınlıktadır. Araştırma kapsamında yapılan sözlü tarih mülakatlarında görüşülen Rumlardan edinilen bilgiler, Yeşilköy'de bugün için elli kişi kadar Rum asıllı Türk vatandaşı kaldığı yönündedir. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra sürekli bir artış gösteren Ermeni nüfusu, bu artış eğrisini devam ettirmese dahi bugün için Yeşilköy'de yaşayan Rum nüfusa oranla sayısı azımsanmayacak kadardır. Yeşilköy'de yaşayan Levantenlerin çoğu son elli yılda çeşitli Avrupa ülkeleri ile Amerika ve Kanada'ya yerleşmiş ya da vefat edenlerin çocukları İstanbul'un plaza semtleri olarak nitelendirilebilecek Levent, Maslak gibi muhitlerine gitmiştir. 1970 sonrasında özellikle Mardin'den gelerek Yeşilköy'e yerleşen Süryani nüfusta hayli artış gözlemlenmektedir.

2.3. Yeşilköy'de Tarihi Çevre

Bizans döneminde Ayastefanos'ta yerleşimin, günümüzde "Kiliseler Mahallesi" olarak adlandırılan bölge ve çevresinde yoğunlaştığı bilinmektedir (Tuna, 2006: 17). 19. yüzyılda yine aynı bölge, Ayastefanos yerleşiminin merkezî konumunda olmayı sürdürmüştür. Günümüzde

“Köyiçi” olarak da nitelendirilen bölge, İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu’nca 1990 yılında Koruma Alanı, 2012 yılında ise Kentsel Sit Alanı ilan edilmiştir.

2.3.1. Dinî Yapılar

Köyiçi bölgesinde Şekil 4’te görülen Ayios Stefanos Rum Kilisesi (1845), Surp Stefanos Ermeni Kilisesi (1843) ve Aziz İstefanos Latin Katolik Kilisesi (1865), ile Şekil 5’te görülen Abdülmecid Han Çeşmesi (1842), üçgen bir hat oluşturacak şekilde konumlanan bölgenin başlıca tarihî yapılarıdır. Yeşilköy’ün ilk Rum Ortodoks Kilisesi dördüncü yüzyılın ilk yarısında imparator Konstantinus tarafından ibadete açılmıştır (Tuğlacı, 1993: 106). Efsaneye adını veren Aziz Stefanos’un kemiklerinin kısa bir süreliğine muhafaza edildiği bölge olmasının anısına inşa edilen ahşap kilise, Yeşilköy’de bilinen en eski dinî yapıdır. Zaman içerisinde harap olan Ayios Stefanos Rum Kilisesi, 1845 yılında aynı yerde yeniden ihya edilmiştir.

Şekil 4. Ayios Stefanos Rum Kilisesi (solda), Surp Stefanos Ermeni Kilisesi (ortada) ve Aziz İstefanos Latin Katolik Kilisesi (sağda) (Turangil, 2021)

Şekil 5. Abdülmecid Han Çeşmesi ve Namazgâhı Çeşme alınlık detayı (üstte) (Turangil, 2021)

Rum Kilisesi ile Latin Katolik Kilisesi arasında yer alan Ayia Fotini Ayazması ile Gazi Evrenos Caddesi’ndeki Mecidiye Camii (1909) günümüze ulaşan diğer dinî yapılarıdır. 19. yüzyılda Yeşilköy’de azınlık olan Müslüman halkın ibadet etmesine yönelik namazgâhla çeşme formunda yapılmış olan Abdülmecid Han Çeşmesi ile aynı yüzyılın sonlarına doğru köyde artan

Müslüman nüfusun ihtiyacı üzerine inşa edilen Mecidiye Camii⁸, Yeşilköy'de demografik yapıdaki değişime işaret eden tarihî yapıdır.

2.3.2. Kamusal Yapılar

Tarihî süreçte Ayastefanos'tan Yeşilköy'e, her dönem bölgenin simge yapısı olma özelliğini koruyan Ayastefanos Deniz Feneri, Sultan Abdülmecid tarafından 1856 yılında yaptırılmıştır. "15 deniz mili uzaklıktan görülebilen 10 saniyede bir çakar iki gruplu ışığının yanı sıra, sisli havalarda 30 saniyede bir çaldığı ünlü sis düdüğü" mevcuttur (Tuna, 2006: 94) (Şekil 6).

Şekil 6. 1900'lü yılların başında Ayastefanos Deniz Feneri'nin görüldüğü bir kartpostal (Başgelen, 2008:13)

Ayastefanos Tren İstasyonu, 4 Ocak 1871 yılında açılışı gerçekleşen ve İstanbul-Edirne demiryoluna bağlı Yedikule-Küçükçekmece hattının bir parçasıdır (Şekil 7). Yapılışından itibaren işletmesi yabancı şirketlere verilmiş olan demiryolu hattı, 29 Mayıs 1910'dan itibaren Osmanlı idaresine geçmiştir. Bugün Marmaray hattı üzerinde varlığını korumaktadır ancak işlevsel değildir.

Şekil 7. Gare de San-Stefano Constantinople Aya Stafanos İstasyonu (Atatürk Kitaplığı, tb, krt.4608)

2.3.3. Eğitim Yapıları

Abdülmecid Han Çeşmesi'nin Çekmece Caddesi yönünden yan tarafında konumlanan Yeşilköy Özel Rum İlköğretim Okulu (1903) ile Gazi Evrenos Caddesi'nde yer alan Yeşilköy

İlköğretim Okulu (1930) bugün de varlığını koruyan eğitim yapılarındandır. Günümüzde Yeşilköy İlköğretim Okulu, Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olarak eğitime hizmet vermektedir. Rum İlköğretim Okulu ise yeterli öğrencisi olmadığı için eğitim öğretime açık değildir.

2.3.4. Sivil Mimarî

Yeşilköy hafızasında önemli yer tutan sivil mimarlık örneklerinden 3 Mart 1878'de Ruslarla yapılan Ayastefanos Antlaşması'nın imzalandığı Neriman Şah Yalısı ile 93 Harbinde Osmanlı Devleti ile Rus ordusu arasında gerçekleşen müzakere sürecinde Rus ordusu adına Grandük Nikola Nikolayeviç'e tahsis edilen Barutçubaşı (Dadyan) Konağı, günümüze ulaşamayan yapılardır (Şekil 8).

Şekil 8. Neriman Şah Yalısı'na ait bir gravür (solda) (Başgelen, 2008: 10) Dadyan Konağı 23 Mart 1878 Abdullah Biraderler (sağda) (Tuna, 2006: 106)

Günümüze ulaşabilen sivil mimarlık örneklerinden birkaçı ise; Arnavut Hayrettin Bey Köşkü ile Gelenbevîzâde Mehmed Said Bey Köşkü ve 1891-1944 yılları arasında yayımlanan sanat ve edebiyat dergisi Servet-i Fûnun'un kurucusu Ahmet İhsan Tokgöz'e ait köşktür (Şekil 9 ve Şekil 10). Serbesti Caddesi ile Hareket Ordusu Sokağı'nın birleştiği noktada yer alan Ahmet İhsan Bey Köşkü, bilindiği kadarıyla 31 Mart Vakası'nda karargâh olarak kullanılmıştır.

Şekil 9. Arnavut Hayrettin Bey Köşkü (solda) Ahmet İhsan Bey Köşkü (sağda) (Turangil, 2021)

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul'un sahil kesimlerinde yer alan semtleri ile Adalar gibi Makrıköy ve Ayastefanos da yazlık ev kültürünün gelişmeye başladığı semtlerdendir. Bu dönemde Art Nouveau, Viktorian gibi batı mimarlığından ithal üsluplarla, karma tekniklerle vücut bulan ahşap ve kâğır yalı ve köşkler inşa edilmiştir. Bahsettiğimiz sivil mimarlık örnekleri haricinde Yeşilköy'de Sempirini, Amanchich, Perpignani gibi Levanten mimarların, bilhassa sahil kesiminde inşa ettiği çeşitli yapılar günümüze kadar erişmiştir. Bunlara en güzel örneklerden biri Ayastefanos'a ait tarihî kartpostallarda yer alan 'Kuleli Ev'dir (Şekil 3). Yeşilköy'ün simge yapılarından olan ev (Şekil 10, sağda), İtalyan asıllı Mimar Guglielmo Semprini tarafından 1900'lerin başında yan yana inşa edilen üç ahşap evden biridir.

Şekil 10. Gelenbevîzâde Said Bey Köşkü (solda) Kuleli Ev (sağda) (Turangil, 2021)

Bu dönemde Yeşilköy'ün, İstanbul'un Büyükdere, Moda gibi sahil semtleriyle arasındaki benzerlik dikkat çekmektedir. Bilhassa Moda semti ile sosyo-kültürel yapısı, 19. yüzyıl sonlarından itibaren geçirdiği yapısal ve demografik dönüşümler eş zamanlı örtüşmektedir.

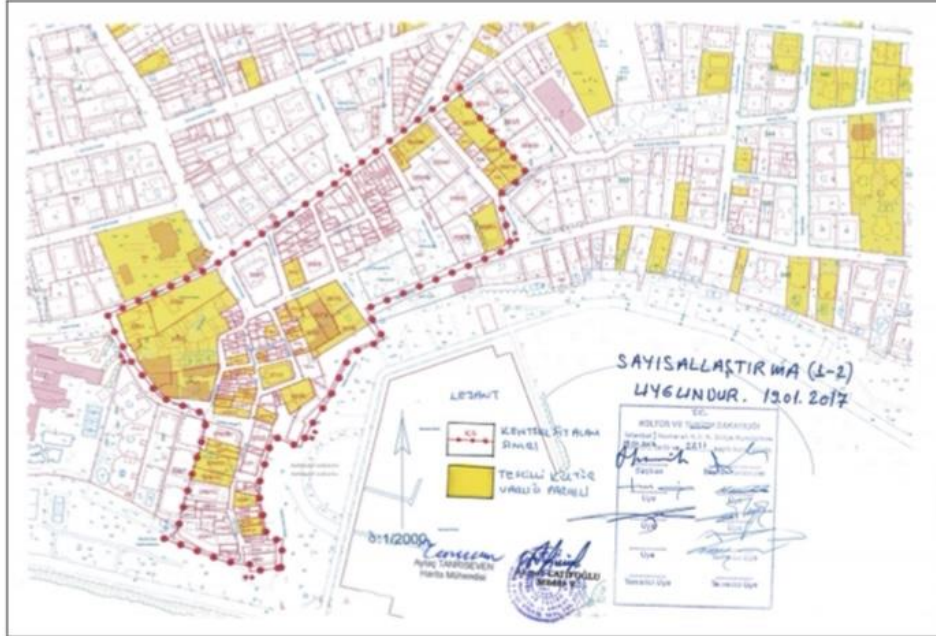
2.4. Yeşilköy'de Kültürel Miras Koruma

Yeşilköy Köyiçi, İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 27.06.1990 tarih ve 1869 sayılı kurul kararı ile Koruma Alanı ilan edilmiştir. Koruma kurulunun 10.05.2012 tarih ve 165 sayılı kararı ile Yeşilköy Köyiçi Koruma Alanı'nın sınırları değiştirilerek, Kentsel Sit Alanı ilan edilmiştir. Şekil 11'de 19.01.2017 tarihinde İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca onaylanan, Yeşilköy Kentsel Sit Alanı'na ilişkin sayısallaştırma çalışması görülmektedir.

Bahsi geçen şekilde görülen kentsel sit alanı dahilinde ve haricinde kalan tescilli kültür varlığı parseli sarı renk ile ifade edilmiştir. Yeşilköy'de Köyiçi Kentsel Sit Alanı dışında birinci ve ikinci derece tescilli tarihî yapıların ekseriyetle İstasyon Caddesi ile İstanbul Caddesi'nde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Serbesti Caddesi, 14 Nisan Caddesi, Gazi Evrenos Caddesi, Halkalı Caddesi, Andelip Sokağı, İrfaniye Sokağı ile Saadetli Sokağı yine tescilli yapıların bulunduğu bölgelerdendir.

Yeşilköy'de tescilli yapıların sürdürülebilirliğinin ticari kullanım ile sağlandığına sıklıkla rastlamak mümkündür. Şekil 12'de görüldüğü gibi bilhassa İstasyon Caddesi'ndeki tarihî yapıların hemen hepsi banka, kafe, restoran olarak kullanılmaktadır. Bir diğer ticari amaçlı kullanım örneği anaokullarıdır. Yeşilköy'de İstanbul Caddesi üzerinde ve kuzey yönünde

anaokulu olarak kullanılan tescilli yapıların sayısı azımsanmayacak kadardır. Bahçe içerisindeki tarihî evler, anaokulu olarak kullanıma uygunluk açısından çokça tercih edilmektedir.

Şekil 11. Yeşilköy Köyiçi Kentsel Sit Alanı ve tescilli yapıların sayısallaştırması (Koruma Kurulları, 2017)

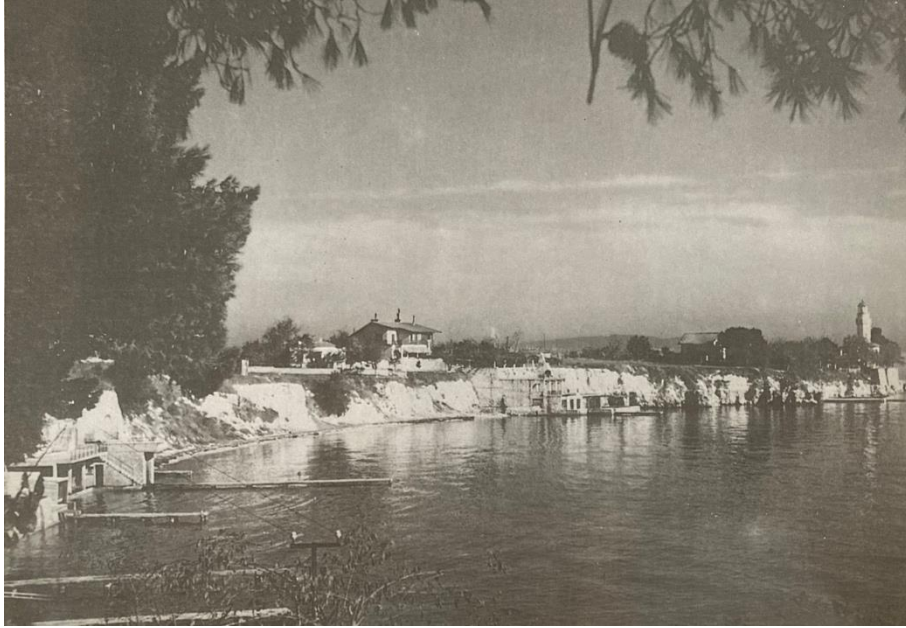
Yeşilköy'de 1950'lerin villa tipi iki katlı yığma yapı örnekleri gibi bir dönem ifadesi olan nitelikli konutlar, zamanla yıkılıp yerlerine çok katlı apartmanlar inşa edilmiştir. Günümüzde artık tescilli kültür varlığı yapıları ile yanlarına inşa edilen lüks konutlar haricinde, ahşap-kâgir dönemden betonarme döneme geçişi ifade eden yapılar neredeyse hiç kalmamıştır. Geçiş dönemi yapılarından (Şekil 12, sağda) nitelikli, çeşitliliğin göstergesi örnekler maalesef günümüze ulaşamamıştır. Yeşilköy sakini Yasemin Hanım (Y. Silivri, kişisel görüşme, 9 Şubat 2021), 1950'lerde inşa edilen Avusturya mimarisini andıran sivri damlı, iki katlı kâgir evler hatırladığını ve bu konutların yıkılıp yerlerine çok katlı binalar yapıldığını aktarmaktadır.

Şekil 12. İstasyon Caddesi'nde banka olarak işlev gören Viktoryan tarzda iki katlı ev (solda) İstanbul Caddesi'nde anaokulu olarak işlev gören ahşap ev (ortada) Serbesti Caddesi'nde yer alan modern mimarî ara dönem yapılarına nitelikli bir örnek (sağda) (Turangil, 2021)

Yeşilköy sahil şeridinin 1984 yılında doldurulmasının ardından, Yeşilköy'ün topoğrafyasının hayli değişime uğradığı söylenebilir. Bunun yanı sıra zaman içerisinde inşa edilen yüksek katlı konut, otel ve hastane yapıları ile Yeşilköy sahil kesimi çok değil, bir kırk yıl öncesine göre hayli farklı bir görünüme bürünmüştür. Tarihî fotoğraflarda görülen en yüksek

yapı olan Ayastefanos Deniz Feneri, günümüzde çevresindeki yapılara oranla fotoğraflarda görülemeyecek kadar küçük kalmıştır (Şekil 13, Şekil 14).

Şekil 13. Yeşilköy kıyı şeridinde ait bir kartpostal Ayastefanos Deniz Feneri sağda (Bahattin Gürfirat arşivi, tb)

Şekil 14. Yeşilköy kıyı şeridi Ayastefanos Deniz Feneri sağda (Turangil, 2021)

Şekil 15. İstanbul Caddesi'nde üç farklı dönemi yansıtan yapılar (solda) İstanbul Caddesi'nde yer alan yalı vasfını yitirmiş ahşap konut (ortada) Yeşilköy'de tarihî yapı ve yeni yapının yan yana oluşturduğu amorf görünüm (sağda) (Turangil, 2021)

Topoğrafyanın değişmesiyle birlikte sahil kesiminde bulunan ahşap, kâgir konutlar yalı vasfını yitirmiştir. Günümüzde denizle ilişiği yeşil alan ve yürüyüş yolu ile kesilen konutlar, sahilten görülen yüksek duvarların arkasında âdetta kendi içlerinde tecrit halindedir. Yeşilköy'de hem sahil kesiminde hem de iç kesimlerde yaklaşık yüz yıllık bir zaman dilimindeki değişimi ifade eder şekilde, tarihî yapılar ile yeni yapılar yan yana konumlanmaktadır. Bu durum Yeşilköy genelinde amorf bir görünüme sebep olmaktadır. Yer yer iki katlı tarihî yapılar, çok katlı yeni yapıların arasında neredeyse kaybolmuş hâledir (Şekil 15).

Yeşilköy'ün pek bilinmeyen ara mekânı olan Geçici Lâle Sokağı, konum itibarıyla Yeşilköy Köyiçi Kentsel Sit Alanı içerisinde yer almaktadır. Yirmi dört haneden oluşan sokak, 2012 yılında kabul edilen Azınlık Mallarının İadesi Kararı kapsamında Surp Stefanos Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı'na devredilmiştir. Sokak sakini Hamide Hanım'ın aktardığına göre (H. Eryılmaz, kişisel görüşme, 17 Temmuz 2021), Yeşilköy'e altmış yıl öncesinde gelen, ağırlıklı olarak faytonculuk ve su satıcılığıyla geçinen kişilerin yerleştiği sokakta bugün üçüncü kuşaktır yaşam devam etmektedir. Pek çok Yeşilköy sakininin dahi varlığından haberdar olmadığı, kuytuda kalmış bir ara mekân olarak Geçici Lâle Sokağı; Yeşilköy'e hâkim yapılaşmadan oldukça farklı bir görünüme sahiptir (Şekil 16).

Şekil 16. Geçici Lâle Sokağı'nın Havan Sokağı ile birleştiği cephe (solda) Geçici Lâle Sokağı'nın Bademli Sokağı yönünden dış duvarları (sağda) (Turangil, 2021)

Yeşilköy semti gerek 1999 depremi sonrası girdiği kentsel dönüşüm süreci, gerekse İstanbul'da yüksek fiyatla alıcı bulabilen lüks konut ihtiyacına cevap verebilme kapasitesi dolayısıyla, uzun yıllardır dönüşümünü tamamlayamayan bir 'şantiye semt' görünümündedir. Bir sokakta biten lüks konut inşaatı birkaç ay sonra hemen yanındaki başka bir sokakta tekrar başlamaktadır. Durmaksızın devam eden bu dönüşüm ve tescilli yapılarla aynı adada bulunan şantiye alanları tarihî semte hoş olmayan bir görünüm kazandırmaktadır. Yeşilköy günümüzde bir yüz yıl öncesine nazaran çok farklı bir görünüme sahiptir. Son kırk yıldır devam eden lüks konut inşası semtteki tarihî dokuyla iç içe geçmiş hâledir.

Yeşilköy kentsel sit alanı ilan edilen Köyiçi, İstanbul'un sonradan yapılanmış pek çok bölgesine nazaran gene de tarihî dokunun hissedilebildiği bir niteliğe sahiptir. Ancak Yeşilköy'deki sivil mimarlık örneklerinin ilk olarak 1972 yılında tescili ve yanı sıra Köyiçi bölgesinin henüz çok yakın bir geçmişte; 1990 yılında Koruma Alanı, 2012 yılında ise Kentsel

Sit Alanı olarak ilanı, bölgenin çok uzun yıllar ihmal edilmesi ve rant odağı olması için fırsat yaratmıştır. Bununla beraber, Yeşilköy'de kentsel dönüşümün daha uzun yıllar devam etme kapasitesinin olması, yeni yapılaşmanın bölgenin yeşil alanlarını her geçen gün biraz daha kıyımaya uğratması ve görsel olarak tarihî dokuyla örtüşmüyor olması Yeşilköy'ün geleceği için önemli bir sorun teşkil etmektedir.

3. YEŞİLKÖY'DE İNSANLAR, MEKÂNLAR, OLAYLAR

3.1. Edebiyatta ve Anılarda Yeşilköy

Edebiyat ve Yeşilköy bir arada zikredildiğinde akla ilk gelen isim yazar Halit Ziya Uşaklıgil'dir. Pek çok kaynakta yer eden ve Yeşilköylüler arasında söylenilegelen Ayastefanos'a Yeşilköy adını veren kişinin Uşaklıgil olduğu bilgisidir. Ancak Yeşilköy'den bahsettiği eserlerinde Halit Ziya'nın kendi dilinden böyle bir söyleme rastlanılmamaktadır. Uzun yıllar Büyükada'da yaşadıkdan sonra Yeşilköy'e yerleşen Halit Ziya Uşaklıgil (2008: 862), anı türünde kaleme aldığı '*Kırk Yıl*' adlı eserinde Büyükada'dan ayrılıp Yeşilköy'e yerleşme serüvenini 'adayı feda etmek' olarak betimlemektedir. Büyükada'nın az çok farkla yerini tutabilecek sayfiye mekânı Yeşilköy'le kurduğu ünsiyetten ise şu şekilde bahsetmektedir.

"Büyükada'yı terk etmiş olmak acısını bana ancak Yeşilköy unutturabilirdi ve orada kalan dostların uzaklığına da ancak burada bulunanlarla katlanılabildi (...). Köse Raif Paşa ile Gelenbevî Sait, Hakkı Halit, Doktor Nurettin kabilinden öteden beri tanılıp sevilmiş dostlar vardı."

Yazar Refik Halit Karay (2011: 140), 'Bir Ömür Boyunca' adlı eserinde 20. yüzyıl başlarına denk gelen on dört, on beş yaşlarındaki anılarına dayanarak Yeşilköy'ü yeşilden ziyade çorak bir köy olarak betimlemektedir. Yeşilköy'ün merkezinden deniz fenerine uzun tarlalardan geçilerek ulaşıldığını ve o esnada tek bir eve dahi rastlanılmadığını aktarmaktadır.

"Öyle olmakla beraber ufak, temiz ve Avrupa köylerindeki 'auberge' denilenler ayarında bir oteli⁹, ayrıca bir de kulübü¹⁰ vardı. Ermenisi az, Rumu çok, Tatlısu Frengi bir hayli, gerçek Frenk ile Müslümanı devede kulak, şehrin başka hiçbir köyüne, ne de Kadıköy semtindekilere benzemeyen, Ayastefanos'un istikbali parlak görünmüyordu. Çok uzaktı; çok rüzgârlı ve çıplak..."

Karay (2011: 140), zaman içerisinde halkta deniz merakı uyanacağını, kuş uçmaz kervan geçmez Florya'nın kıymetleneneceğinin, tayyare icat olup da Yeşilköy'de bir hava meydanı kurulacağını ve benzinle işleyen arabaların bu uzak mesafedeki sayfiye köyünü yakın edeceğine yönelik hayretini 'kimin aklına gelirdi ki' şeklinde ifade etmektedir.

Edebî yönü olan anı sahiplerinin yanı sıra, Yeşilköy hatıralarından bahseden mümtaz şahsiyetlere de çeşitli anı kitaplarında rastlamak mümkündür. Gazeteci Aydın Boysan (2010: 91), 'İstanbul'un Kuytu Köşeleri' adlı kitabının 'Yeşilköy Bamyâ Tarlası' adlı bölümünde çocukluk yıllarına dair anılarını paylaşmaktadır. 1935 yılında bamyâ tarlasının kenarındaki ahşap kiralık evden köye dair izlenimleri şu şekildedir.

"O yıllarda Yeşilköy'de, genelde iki gelir grubundan insanlar otururdu. Konaklardaki zenginler ile, değişmez ve dar gelirli, çalışan kişiler... Akşam yemeğinden sonra birkaç aile kapı önüne iskemle ve masa çıkarır, yetişkinler birlikte oturur, çocuklar birlikte oynardı."

Yeşilköylü Sedat ve İzzet İmre kardeşlerin 'İki Kardeşin Yeşilköy Anıları' adlı eseri de 'Yeşilköy'de Hafıza Mekânları' bölümünde değinilecek bir diğer anı kitabıdır.

3.2. Türk Sinemasında Yeşilköy

Her yerin kendine ait bir tarihi ve olaylarla ilgili simgesel çağrışımları vardır. Sinemasal bir olayın anlatımı ise alan, mekân ve zaman mimarisinden ayrılamaz bir bütündür (Pallasmaa, 2008). Filmlerde yerin ruhunu yansıtan alanların, kent dokusuna ait izlerin, binaların, sokakların, doğal peyzajın yaptığı etkiler ile zamanın ruhunu temsil eden mekânlar, objeler, kıyafetler, bazen afişler; yönetmenin gözünden yapılandırıldığı hâliyle izleyiciyle buluşur. Ancak her sinemasal kare edinilen mekân deneyimi doğrultusunda, izleyenin imge dünyasında yeniden imar edilebilmektedir. Eski zamanlara ait bir filmin geçtiği mekânla kurulan bağa göre filmin izleyicide bıraktığı etki çok çeşitli olabilir.

Kültürel Miras araştırmalarını aydınlatan belge niteliğindeki gravür ve fotoğraflardan sonra önde gelen kaynaklardan birisi de geçmiş yıllara ait sinema filmleridir. Geriye dönüp bakıldığında eski filmler üzerinden kent belleğinin izlerini takip etmek mümkündür. Yeşilköy bu açıdan oldukça zengin bir film arşivine sahiptir. 1960'lı yılların sonu ile 1970'li yıllar boyunca Yeşilköy, pek çok Türk filmde plato olarak kullanılmıştır. Özellikle 70'lerin ortasına kadar çekilen filmlerde Yeşilköy sahil şeridinde bulunan hatıra mekânları kayıt altına alınmıştır. Yeşilköy'ün açık mekânlarında çekilen filmlerin sayısı bu araştırmanın konusu doğrultusunda tek tek değinilemeyecek kadar fazladır. Bu çalışmada birkaç önemli anı mekânının yer aldığı filmlere değinilmektedir.

Yönetmenliğini Sırrı Gültekin'in üstlendiği 'Yırtık Niyazi' filminde önce Sadri Alışık, ardından Feri Cansel Bezm-i Âlem Valide Sultan Camii'nin kuzey batı yönünde konumlanan sokakta ilerlemektedir (Şekil 17). Derme çatma, kâgir konutların yer aldığı sokağın başında park halindeki faytonlar ve istiflenmiş su kasaları içerisindeki cam damacaneler görülmektedir.

Şekil 17. Yırtık Niyazi, 1971, Köy İçi (Yırtık Niyazi, 1971)

Konumu itibariyle filmde kullanılan bu sokağın, 70'li yıllarda ekseriyetle faytoncuların ve su satıcılarının ikamet ettiği Havan Sokağı olduğu izlenimi doğmaktadır. Filmde görülen sokak, evler, satıcılara ait objeler, 1971 yılının Yeşilköy'üne dair güzel bir arşiv kaydı niteliğindedir.

Orhan Aksoy'un yönettiği 'Kader Bağlayınca' filminde Yeşilköy'ün sahil şeridi çokça kullanılmaktadır. Şekil 18'de görülen Tarık Akan ile Nubar Terziyan'ın karşılıklı konuştuğu sahne, Yeşilköy'ün önemli anı mekânlarından Hasan'ın Kahvesi'nde geçmektedir.

1970'lerin ikinci yarısından itibaren Ertem Eğilmez ekolüne ait 'Arzu Film Güldürüleri' (Özgüç, 2005: 72) olarak nitelendirilen filmlerin pek çoğu Yeşilköy'deki Arnavut Hayrettin Bey Köşkü ile Gelenbevîzâde Said Bey Köşkü'nde çekilmiştir. Bunlardan, Tosun Paşa (1976), Süt Kardeşler (1976), Şaban Oğlu Şaban (1977), Neşeli Günler (1978), Cafer'in Çilesi (1978) Arnavut Hayrettin Bey Köşkü'nde çekilen filmlerdendir. 'Süt Kardeşler' filminin çekimleri esnasında köşkün ön cephesinde çekilen hatıra fotoğrafı (Şekil 19, solda) belge niteliğindedir.

Şekil 18. Kader Bağlayınca 1976 Hasan'ın Kahvesi (Korlu, 1976)

Şekil 19. Süt Kardeşler (sağda) (Taş, 1976) Süt Kardeşler filminden bir kare (sağda) (Süt Kardeşler, 1976)

3.3. Yeşilköy'de Hafıza Mekânları

Yeşilköy'ün hafıza mekânları, araştırma kapsamında yirmi bir kişi ile yapılan sözlü tarih mülakatlarında değinilen mekânlar referans alınarak incelenmiştir. Mülakat gerçekleştirilen kişilerde bireysel anlatıların Yeşilköy'ün ortak hafızasına katkısını, görüşmecilerin farklı zaman dilimlerinde ve birbirinden bağımsız şekilde aktardıkları hatıralarının kesiştiği ortak noktalarda görmek mümkündür. Mülakatlarda bahsedilen mekânlar Yeşilköy'le ilgili anı kitaplarında da sıklıkla yer almaktadır (Şekil 20).

Cambazhane, Yeşilköy'de hafıza mekânlarından söz edildiğinde ilk akla gelenlerdendir. İmre ve İmre (2009: 76), 1950'li yılların ortalarına kadar Yeşilköy'de plaj ve yazlık sinema olmadığını, yaz aylarında yegâne eğlence aracının Cambazhane ve tuluat tiyatroları olduğunu aktarmaktadır. Farsça canı ile oynayan manasındaki cân-bâz kelimesinden dilimize geçen cambaz¹¹, yerde veya ip üzerinde çeşitli denge oyunları yapan

akrobatlara verilen isimdir. Cambazhane, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Yeşilköy'ün vazgeçilmez yazlık eğlence noktalarından biridir. İlk dönemlerde bamyaya tarlasını sonraki yıllarda jandarma arsasını mekân olarak kullanmıştır. Haziran ayında gelip Yeşilköy'de kurulan çadır, bir iki ay süresince gösterilerine devam etmektedir. İmre ve İmre (2009: 76), anılarında Telgezer kardeşlerin her sene tekrar ettikleri son gösteri ritüelinden şöyle bahsetmektedir; "Son gösteri bitiminde kesmek üzere kurbanlık koyununu tele çıkardığında aşağıdaki seyirciler, özellikle çocuklar, 'bir hafta daha, bir hafta daha' diye tempo tutunca önce biraz nazlanır gibi yapar, sonunda isteğe uyarak gidişi ertelerdi."

Yeşilköy'ün bir diğer önemli hatıra mekânı bamyaya tarlasıdır. Konum olarak İstasyon Caddesi'nden Ümran Sokağı'na doğru devam ettiğinizde karşınıza çıkan alandır. 1930'lu yılların Yeşilköy'ünde bamyaya tarlalarının batı yönünde yapılaşma olmayıp, bostanlar ve meyve bahçeleri bulunmaktadır. Çekmece Caddesi'ne kadar uzanan bamyaya tarlaları, o dönemin İstanbul'unun bamyaya ihtiyacının hatırı sayılır bölümünü karşılamaktadır¹². Bamyaya tarlası zaman içerisinde tarla vasfından çıkıp çayır bir araziye dönüşmüştür. Cambazhanenin uzun yıllar boyunca kurulduğu alan burasıdır. Yeşilköy'de önemli bir sosyal etkinlik olan spor kulüpleri arasında düzenlenen futbol müsabakaları burada gerçekleştirilmektedir. Bamyaya tarlası Yeşilköy'de 1970'lere dek her yaşta insanın sosyalleştiği bir hatıra mekânı olmuştur. 1972 yılında Yeşilköy Anadolu Lisesi'nin inşasıyla birlikte bu hatıra mekânı tamamen kaybolmuştur. Ancak günümüzde hâlen eski Yeşilköylüler tarafından bir anıdan bahsederken ya da yön tarif ederken 'bamyaya tarlasının orada' ifadesi sıkça kullanılmaktadır.

Yeşilköy'ün hafıza mekânları arasında kentsel boşluktaki alan olarak 'bamyaya tarlası' Balkan Harbinden (1912-1913), 1970'lerin başına dek her daim önemli bir yerde konumlanmıştır. Yeşilköy'de yakın geçmişe dek sosyal yaşamın devamlılığına olan ihtiyacı büyük ölçüde dolduran başlıca mekândır. 1970'lerde alanda yapılaşmanın başlamasının aksine; "boşluk, kentsel mekânda bir eksiklik, doldurulması gereken bir açıklık değildir. Geleneklerin, yaşananların hafızasını oluşturacak mekânı içerir" (Doysuk, 2010: 40). Kentsel mekândaki boşluklar anıların üst üste yığıldığı alanlardır. Bir yerleşimde tıpkı somut kültürel miras değerlerinin tescilinin önemli olması gibi o yerleşimdeki sosyal ve fiziksel birikimin bir göstergesi olan alanların; 'boşluğun tescillenmesi' de hayli önemlidir. Yeşilköy'de yok olup giden bir hafıza mekânı olarak somut halde tescillenmeyen boşluğun; bamyaya tarlasının, bugün de hâlen Yeşilköylülerin zihninde soyut şekilde tescillenmiş olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Yazlık sinema altmış yaş üzerindeki hemen her Yeşilköylünün andığı bir hatıra mekânıdır. Reks Sineması, Yeşilköy semtinin hakiki manada ilk yazlık sinemasıdır. 1957 yılında, Yeşilköylü Ali Anitaş tarafından kurulmuştur (Dabağyan, 2006: 263). Yalı Sokağı'nda bulunan Reks Sineması'nda film gösterimleri haricinde devrin ünlü pop şarkıcıları tarafından verilen konserler de rağbet görmüştür. Tuna o yıllara dair hatıraları şöyle aktarır (2006: 303), "Filmin başlayacağını haber veren Berkant'ın şarkılarından 'Bir İçim Su', kasetten çalınır; çekirdeğini, gazozunu alan yerine gelir otururdu". Reks Sineması 1970'lerin başına dek hizmet vermiştir. Aynı dönemde Yeşilköy'de hizmet veren diğer bir sinema Divan Sineması'dır. İstanbul Caddesi üzerinde yer alan sinema, daha çok kışlık sinema olarak anılan hafıza mekânıdır. Film gösterimlerinin yanı sıra okul müsamerelerinin yapıldığı sinemanın yerinde 1930'lara dek Majik Sineması (Tuna, 2006: 303) hizmet vermiştir.

Röne Park, Yeşilköy'deki bir başka hafıza mekânıdır, sahil şeridinde Ayastefanos Deniz Feneri'nden sonra gelen koydaki burun şeklindeki çıkmada yer almaktadır. 1930'lu yılların

sonundan, 1960'lara kadar Mösyo Röne tarafından işletilmiştir. Hem çay bahçesi hem yemekli gazino, hem konser alanı olarak hizmet vermiştir. Mösyo Röne ile bütünleşen park, halen onun anısına hürmeten aynı isimle hizmet vermektedir. Sahil şeridi dolgu sahası olmadan önce Röne Park'ın denizle buluştuğu nokta dik kayalıklardan oluşmaktadır. Çocukluğu Yeşilköy'de geçen sözlü tarih görüşmecilerinin aktardığına göre bu kayalıklar, Lodos rüzgârı estiği zaman kıyıya vuran dalgalarla meşhurdur. Günümüzde park çay bahçesi olarak hizmet vermektedir, bol yeşil alana sahiptir ve içerisinde pek çok kuş çeşidini barındırmaktadır. Sahil şeridinden ve İstanbul Caddesi üzerinden iki girişi bulunmaktadır.

Yeşilköy'ün bir sayfiye yeri olmasından ötürü yazın faaliyet gösteren, deniz kenarında bulunan açık hava çay bahçeleri ve restoranlar rağbet gören mekânlardır. Bu mekânlardan Hasan'ın Kahvesi, Balıkçı Limanı'nda deniz üzerinde kazıklar çakılmış hâlde hizmet veren salaş bir mekândır. Demirci Çıkmazı Sokağı'nda bulunan Mehtap Çay Bahçesi ve Camlı Köşk Çay Bahçesi de yine anılarda yer eden önemli mekânlardandır. Mehtap Çay Bahçesi'nin yerinde bugün yine bir kafe hizmet vermektedir.

Şekil 20. Güncel Yeşilköy haritasında hafıza mekânlarının konumları (Yandex, 2021 haritası kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir) (Kübra Turangil, 2021)

Daha yakın geçmişe bakılacak olunursa, 1960'lı ve 1970'li yıllarda Çınar Otel ile Yeşilköy Havalimanı'nın o dönemin simge yapıları olarak konumlandığı görülmektedir. Hatta öyle ki bu modern mimarî yapılar, özellikle Yeşilköy Havalimanı olmak üzere semte dışarıdan bakan bir göz için bugün de dahi hafızalarda yer tutan önemli mekânlardır. Bununla beraber havalimanı Yeşilköy'de yaşayan kimseler haricinde İstanbul'da yaşam süren veya sürmeyen pek çok insanın zihninde yer etmiş, toplumsal hafızada kabul bulan ortak bir mekândır. O döneme ait bir nostalji unsuru olarak nitelendirilebilecek Yeşilköy Havalimanı isim tabelasındaki 'YEŞİLKÖY' imgesi ise hafızalardaki canlılığını bugün de hâlen korumaktadır. Bazen bir film sahnesinde, bazen bir haber görüntüsünde, bazen de bir fotoğraf karesinde insanların karşısına çıkmaya devam etmektedir. Havalimanı, Yeşilköy semti ile âdeta tescillenmiş şekilde İstanbul kent hafızasındaki yerini almıştır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarihî serüveni 4. yüzyıla dek uzanan Ayastefanos, bilinen ilk hâliyle mütevazı bir Rum balıkçı köyüdür. Bilhassa 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren 20. yüzyılın ilk çeyreğinde; Yeşilköy ismini alana dek geçirdiği tarihsel süreçte pek çok ilke ve tarihî olaya ev sahipliği yapmıştır. Ayastefanos Barış Antlaşması, 31 Mart Vakası, Balkan Savaşı ve o esnada patlak veren kolera salgını, Ayastefanos Rus Anıtının yıkılışı gibi kültürel bellekte yer eden çeşitli olaylarda odak noktası olmuştur. 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren gözde bir sayfiye mekânına dönüşmüştür. Farklı etnisiteden pek çok insanın uzun yıllar bir arada yaşaması semte kültürel bir zenginlik katmıştır. Türkçe, Rumca, Ermenice, Fransızca, İtalyanca gibi pek çok farklı dilin konuşulduğu bu semtte, dinî ve geleneksel ritüeller uzun yıllar özenle sürdürülmüştür. Semtin demografik yapısı ve çok kültürlü, çok dilli hali 20. yüzyıl ortalarından itibaren dönüşmeğe başlamışsa da Yeşilköy'de kültürel çeşitlilik bugün de hâlen varlığını sürdürmektedir. Bir önceki yüzyıl ortalarına nispetle Yeşilköy'de doğal peyzaj alanları ve topoğrafya ile tarihsel görünüm büyük oranda değişime uğramıştır. Bununla beraber 19. yüzyıl sonları, 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş Viktoryan ve Art Nouveau stilinde, Eklektik üsluptaki ahşap köşkler ve Art Deco evlere ait güzel örnekler hâlen varlığını korumaktadır. Köyiçi ve çevresini kapsayan kentsel sit alanında tarihî doku bugün de hissedilir hâdedir.

Doğup büyüdüğümüz, yaşadığımız ev, sokaklar, mahalle, şehir hem geçmişimize ve bugünüme hem de geleceğimize ait referans noktalarıdır. Bir yerin ruhunun korunması, o yerde kentsel hafızaya katkı sunan kültürel miras değerlerinin bağlamından koparılmadan korunmasıyla doğrudan ilişkilidir. Alana ruhunu kazandıran pek çok tamamlayıcı unsuru göz ardı ederek yapıları restorasyon adı altında yeniden inşa etmek, kültürel mirasın korunması anlamına gelmemelidir. İstanbul'un pek çok semtine nazaran Yeşilköy'de yaşamaya devam eden tarihî yapılar, Yeşilköy semt hafızasının bugündeki temsili niteliğindedir. Bir yerleşimde nüfusun yerleşimin kapasitesinden fazla artıyor olması orada koruma ve sürdürülebilirlik kavramlarından söz etmeyi zorlaştırmaktadır. Yeşilköy'ün nüfusunda son seksen yılda dört kat artış olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda sürekli artan konut ihtiyacına yönelik olarak ahşap evlerle yan yana inşa edilen çok katlı binalar, yerin ruhuna uyumsuz, kaba ve çirkin görünümündedir. Günümüzde Yeşilköy'deki tescilli yapıların sürdürülebilirliği büyük oranda ticarî olarak kullanımlarına bağlı hâle gelmiştir. Zamanın daha yavaş aktığı dönemlerde mütevazı bir sayfiye mekânı olan Yeşilköy, bugün de kentsel dönüşümün etkisi ve rant getirisinden ötürü lüks konut üretiminin her geçen gün arttığı bir 'şantiye semt' görünümündedir. Yeşil alanları gün geçtikçe azalan semtte tarihî yapılarla yeni yapılar iç içe geçmiş hâdedir. Artan nüfus ve yerleşik insan sirkülasyonu beraber Yeşilköy'ün kültürel çeşitliliği ve demografik yapısı da günden güne değişmektedir.

Yukarıda bahsedildiği üzere tüm bu fizikî ve kültürel çeşitliliği bünyesinde barındırıyor olması kültürel miras koruma olgusu yanında, Yeşilköy semtinin kültürel belleği üzerine yoğunlaşmanın da gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Bu doğrultuda Yeşilköy'ün çok katmanlı, çok renkli yapısını göz önünde tutan bir koruma anlayışı ile bu katmanlı yapının sürdürülebilirliğini esas alan bir yaklaşım yerinde olacaktır. Bu minvalde Yeşilköy Köyiçi Kentsel Sit Alanı ve çevresine yönelik bir 'Alan Yönetim Planı' hazırlanması tarihî çevre ve kültürel miras korumada semtin geleceği açısından hayli yararlı olacaktır. Alan yönetim planı fizikî mirasın korunması yanında, kültürel belleğin devamlılığı yönünde somut ve soyut değerlerin bir arada korunarak geleceğe ulaştırılmasını incelemelidir. Yeşilköy'de halihazırdaki tescilli yapıların büyük bölümü özel mülkiyetteki sivil mimarî mirastan

oluşmaktadır. Bu doğrultuda mülk sahiplerince onarılamayan az sayıdaki bakımsız tescilli konuta, sponsorlu destek kaynak bulunup; oturulur vaziyetteki konutların basit onarımları gerçekleştirilebilir, gündün güne yok olmalarının önüne geçilebilir. Belediye tarafından kurulacak olan bir yardımcı birim ile yasal prosedürlerin yüklerinden bunalan mülk sahiplerine kurumsal destek sağlanabilir. Bu ve benzeri birçok noktada Yeşilköy'de kamu ve halkın bir arada hareket etmesi semtteki koruma bilinci ve gayretini arttıracaktır. Ayrıca kentsel sit alanı ile İstasyon Caddesi'nde ağırlıklı olarak bulunan tescilli yapıların dış cephe görünüşleri ile ticarî tabelalarına bir standart getirilerek, kaba ve çirkin görüntüden tarihî çevre arındırılabilir.

Yeşilköy'de kültürel belleğin sürdürülebilirliğine dair kamusal ölçekte daha sağlam adımlar atılabilir. Örneğin Dadyan Konağı, Neriman Şah Yalısı ve Bamyâ Tarlası'nın bir zamanlar var olduğu mevcut konumlarını işaret eden bilgi tabelaları, sokak ve cadde girişlerine yerleştirilebilir. Ayrıca Bakırköy Belediyesi tarafından organizasyonu sağlanarak, yaz aylarında sahil kesiminde kurulacak olan bir yazlık sinema ile Yeşilköy'de çekilen Yeşilçam filmlerinin gösterimi ve filmlerde rol alan sinema sanatçıları ile söyleşiler gerçekleştirilebilir. Nihayetinde kent hafızası odağında kültürel belleğin sürekliliği ve kültürel miras korumaya dair daha bütüncül bir yaklaşımla 'koruyarak ilerleme' fikrini benimsemek esas olmalıdır.

Bilgilendirme / Teşekkür

Bu makale Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde Doç. Dr. Yusuf CİVELEK ve Dr. Öğr. Üyesi Alidost ERTUĞRUL danışmanlığında yürütülmüş olan "Yeşilköy: Kentsel Kültürel Bellek ve Miras Koruma" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır. 11. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi'nde aynı başlıkla bildiri olarak sunulmuştur. Makale özeti bildiri özetleri kitapçığında yayımlanmış, tam metin bildiriler kitabında yer almamıştır. Aksi belirtilmediği halde makalede kullanılan şekiller ve çizelgeler belirtilen yazar tarafından, belirtilen tarihte üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Bildirimi ve Sorumluluk Bildirimi

Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, olası bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Makalede belirtilen tüm görüş ve düşünceler yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Makalede yer alan görsellerin kullanımına dair yasal izinlerin alınması yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Bildirimi

Araştırmanın konusu ve yöntemi tez danışmanları yürütücülüğünde Kübra Turangil tarafından tasarlanmış ve birlikte karar verilmiştir. Elde edilen veriler Kübra Turangil tarafından derlenip tez çalışması haline getirilmiş, makale bu tez çalışmasından üretilmiştir.

Notlar

¹ 29 Temmuz 1985 tarihine dek Yeşilköy Havalimanı ismiyle hizmet vermiştir.

² Bizans İmparatoru Aleksios'un kızı Anna Komnena'nın, babasına atıfla kaleme aldığı eser.

³ Onuncu manasına gelen Dekatos sözcüğü milyon taşına 10 mil uzaklığı ifade etmektedir. Aynı eserde sur dışı yerleşimlerinden Bakırköy ise Hebdomon (yedinci) olarak adlandırılmaktadır.

⁴ Yasakçı genel olarak taşra kulluklarına verilen addır. Tongur, aktaran Dengeç, E. (2009) 16. ve 17. Yüzyıllarda Taşra'da Yasakçılar, Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, S.7, Konya, s.130

⁵ Rumî takvime göre 31 Mart 1335 olarak anılmaktadır (Miladî 13 Nisan 1909). TDV İslâm Ansiklopedisi, Url. <https://islamansiklopedisi.org.tr/otuzbir-mart-vakasi>

⁶ 22 Nisan 1909'da Ayastefanos'a gelen Hareket Ordusu burada karargâh kurmuştur.

⁷ Dadyan Ailesi Ayastefanos'un her alanda gelişmesinde etkin rol oynayarak tarihî geçmişinde önemli bir yer teşkil eder. Dadyanların bilinen en eski üyesi Beroz, ailesi ile birlikte Sivas yöresinden Eğin'e gidip Gamargab Köyü'ne yerleştikten sonra dokuz nesil burada yaşamışlardır (Tuğlacı, 1993:1). 1771'de ailenin İstanbul'la olan ilişkisini başlatan ve aileye soyadını kazandıran Dad Arakel Amira, III. Selim tarafından 1795'te Barutçubaşı olarak atanmıştır. Aile üyeleri üç nesil bu görevi devam ettirmiştir. Dadyan Ailesi'nin Ayastefanos'ta tarihî çevrenin oluşumunda pek çok yerde emekleri vardır. Kiliseler bölgesindeki üç kilisenin yapımı ve ihyasında katkıları olmuştur. Bunun yanı sıra Ermeni ve Rum eğitim yapılarına da destekleri vardır. Azadlı ve Makrıköy Baruthaneleri ile Zeytinburnu Ağır Silah Fabrikası aile fertlerince uzun yıllar idare edilmiş, bu tesisler bölgedeki pek çok kimseye istihdam sağlamıştır.

⁸ Mimar Kemalettin Bey'in İstanbul'da tasarladığı beş camiden ilkidir. Mecidiye Camii 19. yüzyıl Osmanlı camilerinin genel planlama özelliklerini yansıtmaktadır. (Yavuz, 2009:47). İmparatorluktan Cumhuriyet'e Mimar Kemalettin, 1870- 1927, Mimar Kemalettin Bey'in Yapı ve Projelerine İlişkin Belgeler Kataloğu, TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Ortak Yayını, Ankara

⁹ Yeşilköy Palas Otel'in işaret edildiği izlenimi doğmaktadır.

¹⁰ Yeşilköy Yat Kulübü'nden bahsedildiği izlenimi doğmaktadır.

¹¹ TDK: Türk Dil Kurumu

¹² Kardes mobil uygulamasındaki Yeşilköy semti gezi rehberinde bamyta tarlası bölümü. Kardes: İstanbul'un çok kültürlü mirasını ve çok katmanlı yapısını keşfe yönelik Türkçe ve İngilizce dillerde, kişisel gezi rehberi olarak tasarlanmış bir mobil uygulama.

KAYNAKLAR

Kitap

BAŞGELEN, N., 2008. Tarihte Yeşilköy. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

BOYSAN, A., 2010. İstanbul'un kuytu köşeleri. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

CIAM, 1931. The Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments, Athens. First International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments.

ÇELEBİ, E., tb. Evliya Çelebi tam metin Seyahatnâme C: 1-2. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

DABAĞYAN L. P., 2006. Zaman tüneline Şehr-i İstanbul'un seyir defteri. İstanbul: Karadağ Yayınları.

ICOMOS, 2008. Québec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place, Québec.

İMRE, İ., ve İMRE, S., 2009. İki kardeşin Yeşilköy anıları. İstanbul: Karakter Color A.Ş.

KARAY R. H., 2011. Bir ömür boyunca. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KOÇU. R. E., 1981. Osmanlı padişahları, ikinci Sultan Abdülhamid. İstanbul: Ana Yayınevi.

ÖZGÜÇ. A., 2005. Türlerle Türk sineması dönemler, modalar, tipler. İstanbul: Dünya Kitapları.

TUĞLACI. P., 1993. Dadyan Ailesi'nin Osmanlı toplum ekonomisi ve siyaset hayatındaki rolü. İstanbul: Pars Yayın Ltd. Şti.

TUNA. T., 2006. Deniz feneri'nin ışığında Yeşilköy: Ayastefanos. İstanbul: Karakter Color Matbaası.

UŞAKLIGİL. H. Z., 2008. Kırk yıl. İstanbul: Özgür Yayınları.

Kitapta bölüm

KOÇU. R. E., 1960. İstanbul Ansiklopedisi, İçinde: GÖNÇ. R. H., ed. *Ayastefanos*. İstanbul: Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Akif Akbay. İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi. c. 3. s.1489-1502.

KRAMERS. J. H., 1970. İslam Ansiklopedisi, İçinde: Ayastefanos. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. c. 2. s. 55-56.

Dergide makale

MARGULIES. R., 1994. Ayastefanos'taki Rus kilise abidesi'nin yıkılışı. *Toplumsal Tarih Aylık Dergi*. 1 (1), s. 40-42.

YILMAZ. L., 2017. Anna Komnena'nın Alexiad'ında İstanbul surdışı yerleşmeleri. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Dergisi*. 2 (10), s. 295-313.

YUSUFOĞLU N.T., ve PİLEHVARİAN N. K., 2017. Beşiktaş Tayyare Fabrikası (1936-1943). *Megaron*. 12 (2), s. 249-262.

İnternet kaynağı

KORUMA KURULLARI, 2017. *İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı*. 19.01.2017/234/ İstanbul. Yeşilköy Köyiçi Kentsel Sit Alanı ve Tescilli Yapıların Sayısallaştırması. [çevrimiçi]. Erişim adresi: <http://www.korumakurullari.gov.tr/Eklenti/50007,istanbul---bakirkoy---yesilkoy-mahallesi-kentsel-sit-al-.pdf?0/> [Erişim tarihi 21 Şubat 2021].

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU, 2020. [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.tuik.gov.tr/duyuru> > [Erişim tarihi 16 Ekim 2021].

PALLASMAA, J., 2008. çev: Külekçi., *Sinema ve Mimarlık*. Kaynak: Calgary Üniversitesi [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://v3.arkitera.com/g143-sinema-ve-mimarlik.html?year=&aID=2624> / [Erişim tarihi 17 Ağustos 2021].

YANDEX, 2021. Güncel Yeşilköy haritasında hafıza mekânlarının konumu. [çevrimiçi]. Erişim adresi: https://yandex.com.tr/harita/106119/bakirkoy/geo/yesilkoy_istanbul_cad_/2395069057/?ll=28.827260%2C40.957333&z=14/ [Erişim tarihi 09 Ekim 2021].

Tez

DENKTAŞ, E., 2011. *Ayastefanos Rus Anıtı (1898-1914)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

DOYDUK, H. S., 2010. *Nesne Merkezli Koruma Yaklaşımına Tamamlayıcı Bir Olgular Olarak Kentsel Arkeolojik Yiğilme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Arşiv belgeleri

ANONİM, tb. *Gare de San-Stefano. Constantinople, Aya Stefanos İstasyonu*. [fotoğraf] Atatürk Kitaplığı Arşivi, İstanbul.

BEY, N. tb. *Yeşilköy haritası*. [fotoğraf] Atatürk Kitaplığı Arşivi, İstanbul.

- GÜRFIRAT, B. tb. *Ayastefanos Rus anıtı*. [fotoğraf] Kişisel Arşiv, İstanbul.
- GÜRFIRAT, B. tb. *Yeşilköy'de İstasyon Caddesi*. [fotoğraf] Kişisel Arşiv, İstanbul.
- GÜRFIRAT, B. tb. *Yeşilköy kıyı şeridi*. [fotoğraf] Kişisel Arşiv, İstanbul.
- KORLU, O. 1976. *Kader Bağlayınca filmi, Hasan'ın Kahvesi*. [fotoğraf] Kişisel Arşiv, Filmlerde ve Sanatta İstanbul Facebook Grubu.
- TAŞ, V. 1976. *Süt Kardeşler filmi*. [fotoğraf] Türk Sineması Araştırmaları Arşivi, BİSAV, İstanbul.
- TURANGİL, K., 2021. *Yeşilköy fotoğrafları*. [fotoğraf] Kübra Turangil Kişisel Arşivi, İstanbul.

Film

- Yırtık Niyazi [film]. 1971. Yön. Sırrı Gültekin. Türkiye: Saltuk Film.
- Süt Kardeşler [film]. 1976. Yön. Ertem Eğilmez. Türkiye: Arzu Film.
- Kader Bağlayınca [film]. 1976. Yön. Orhan Aksoy. Türkiye: Eler Film.

Biyografiler

Kübra TURANGİL

Dumlupınar Üniversitesi Mimarî Restorasyon ön lisans ve Anadolu Üniversitesi Sosyoloji lisans eğitimleri sonrasında, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı Kültürel Mirasın Korunması ve Yönetimi yüksek lisans programını tamamlamıştır. Millî Saraylar Restorasyon Dairesi Başkanlığı bünyesinde çeşitli projelerde görev almıştır. Vefa Semti Hazirelerini kapsayan *Vefa'nın Cennet Bahçeleri* yayınına katkı sağlamıştır. Araştırma ve ilgi alanları koruma kuramı, kent hafızası, kültürel bellek, nostalji olgusu ve yedinci sanat ile görsel okuryazarlık üzerinedir. Türlü mecralarda sinema ve mimarlık, sanat ve kültürel miras korumaya dair yazıları yayımlanmaktadır.

Alidost ERTUĞRUL

Dr. Alidost Ertuğrul Lisans eğitimini Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde tamamladı. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde Mimarlık Tarihi alanında Yüksek Lisans, Restorasyon Anabilim Dalı'nda Doktora derecelerini aldı. Yapı koruma alanında hazırladığı restorasyon projeleri ve yürüttüğü uygulama süreçlerinin yanı sıra T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu üyesi yapmıştır, ayrıca danışman ve bilim kurulu üyesi olarak restorasyon uygulamalarında görev almaktadır. Doktora çalışması sonrasında çeşitli devlet ve vakıf üniversitelerinde akademik hayatına devam etmiştir. İlgili alanları arasında genel başlıklarla Kent Tarihi, Kentsel Koruma, Kültürel Miras Yönetimi, Geleneksel Yapım Teknikleri ve Malzemeleri bulunmaktadır. Hâlen IRCICA (İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nde) Mimari Miras Birim Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Esnek Tasarım İçin Biyomimikri: Bibliyometrik Bir Yaklaşım

Harun KARS* ve Arzu ÖZEN YAVUZ**

* Gazi Üniversitesi
Ankara, Türkiye
ORCID: 0000-0003-0144-1898
harunkars@gmail.com

** Gazi Üniversitesi
Ankara, Türkiye
ORCID: 0000-0002-7197-289X
arzuozen@gazi.edu.tr

Araştırma makalesi

Geliş: 19/06/2023
Son düzenleme sonrası geliş: 10/11/2023
Kabul: 30/11/2023
Yayımlanma: 31/01/2024

 z

Günümüzde hızla gelişen teknolojik gelişmelerle birlikte değişen ve artan kullanıcı gereksinimleri ortaya çıkmaktadır. Gelişen ve değişen ihtiyaçlara cevap veremeyen yapıların bulunması tasarımın en önemli problemlerinden biri haline gelmiştir. Bununla birlikte kullanıcı odaklı uyarlanabilirlik, çok fonksiyonlu tasarım yöntemlerinin gündeme gelmiş ve esnek tasarım kavramı büyük önem kazanmıştır. Esneklik, süreç içerisinde olası değişimler karşısında yapının değişimleri karşılayabilmesini sağlayan, mekânsal ve yapısal stratejiler içeren bir tasarım yaklaşımıdır. Biyomimikri yöntemi, doğada olanın incelenip mimari tasarımlardaki sorunlara yaratıcı fikirlerle çözüm öneri sunan, doğadan ilham alan bir yöntemdir. Ancak bu iki tasarım yaklaşımının birlikte kullanılması sınırlı sayıda çalışmada denenmiştir. Bu araştırma biyomimikri yaklaşımıyla kullanıcı odaklı, esnek tasarımların ortaya konulup konulamayacağının belirlenmesi için bu alandaki yayınlar üzerine bibliyometrik bir analiz çalışmasıdır. Bu çalışmanın amacı Esneklik ve biyomimikri ile ilgili araştırmaların bibliyometrik incelemesi ile bu alandaki çalışmalarda esnek tasarımda biyomimikrinin mimari bir yaklaşım olarak işbirliği yapıp yapmadığı ortaya koymak ve gelişimini araştırmaktır. Bu araştırmanın amacına ulaşmak için yayınların filtrelenmesinde Clarivate Analytics'in Web of Science veri tabanı, verilerin görselleştirilmesinde VOSviewer ve betimsel veri analizi için Biblioshiny yazılımları kullanılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre; esnek tasarım yapılırken, biyomimikri araştırmaların yetersizliği nedeniyle işbirliğinin yetersiz olduğu ortaya koyulmuştur. Bu incelemeyle gelecekte esnek tasarımda biyomimikri yaklaşımının birlikte daha fazla kullanılacağı ve bu alandaki çalışmalara da referans teşkil edeceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Esneklik, bibliyometrik analiz, uyarlanabilirlik, biyomimikri, esnek tasarım yaklaşımları

Biomimicry for Flexible Design: A Bibliometric Approach

Harun KARS* and Arzu ÖZEN YAVUZ**

* Gazi University
Ankara, Turkey
ORCID: 0000-0003-0144-1898
harunkars@gmail.com

** Gazi University
Ankara, Turkey
ORCID: 0000-0002-7197-289X
arzuozen@gazi.edu.tr

Research article

Received: 19/06/2023

Received in final revised form: 10/11/2023

Accepted: 30/11/2023

Published online: 31/01/2024

Abstract

Today, changing and increasing user requirements are emerging with rapidly developing technological developments. Finding structures that cannot respond to developing and changing needs has become one of the most important problems of design. However, user-oriented adaptability, multifunctional design methods have come to the agenda and the concept of flexible design has gained great importance. Flexibility is a design approach that includes spatial and structural strategies that enable the building to meet the changes in the face of possible changes in the process. The biomimicry method is a method inspired by nature, which examines what is in nature and proposes solutions to problems in architectural designs with creative ideas. However, the use of these two design approaches together has been tried in a limited number of studies. This research is a bibliometric analysis of publications in this field to determine whether user-oriented, flexible designs can be created with the biomimicry approach. The aim of this study is to reveal whether biomimicry collaborates as an architectural approach in flexible design and to investigate its development through a bibliometric analysis of research on flexibility and biomimicry. In order to achieve the aim of this study, Clarivate Analytics' Web of Science database was used for filtering publications, VOSviewer for data visualization and Biblioshiny for descriptive data analysis. According to the results of this study, it was revealed that there was insufficient collaboration in flexible design due to the lack of biomimicry research. With this review, it is concluded that the biomimicry approach will be used more in flexible design in the future and will serve as a reference for studies in this field.

Keywords: flexibility, bibliometric analysis, adaptability, biomimicry, flexible design approaches

1. GİRİŞ

Esneklik kelimesi, etimolojik açıdan ele alındığında bir dış gücün etkisi altında uzama, kısalma, eğrilme vb. biçim değişikliklerine uğradıktan sonra, etkinin kalkmasıyla eski biçimini alabilme özelliğinde olan, elastik, elastiki, değişik yorumlara elverişli anlamına gelmektedir (TDK, 2023). Kelime günümüzde fizik, kimya, iktisat, yöntembilim, ruhbilim, teknoloji, vb. alanlarda sıklıkla kullanılan bir kavramdır. Disiplinlere göre değişiklik gösteren kavram hakkında yapılan tanımlamaların çoğunda bir gücün etkisiyle uyabilme, değişme söz konusu olduğu görülmektedir. Tüm disiplinlerde olduğu gibi mimarlık alanında esneklik önemli bir kavramdır. Literatürde mimarlık alanı ile ilgili esneklik tanımları ve araştırmalarına yer verilmiştir (İslamoğlu ve Usta, 2018) (Çizelge 1).

Çizelge 1. Farklı esneklik tanımlamaları (İslamoğlu ve Usta, 2018: 676)

Yazar	Yıl	Esneklik Tanımı	Kaynak Türü
Weeks	1964	Belirsiz mimarlık, bina biçiminin herhangi bir fonksiyon veya kapasiteye bağlanmamasıdır. Esneklik araştırmada, fonksiyon ve kapasite olanakları olarak ortaya konulmuştur.	Makale
Collins	1965	Mimarın belirlediği, bir değil birden fazla konfigürasyon için özelleşmiş kapalı bir devre. Esneklik araştırmada, rasyonalizm, eklektizm ve işlevselciliğin olanakları olarak ortaya konulmuştur.	Kitap
Turan	1974	Strüktürel bileşenlerin genel düzenini koruyarak, yeniden düzenleme ve genişleme sağlama kapasitesidir. Esneklik araştırmada, dönüşebilen alan, işlevsellik olanakları olarak ortaya koyulmuştur.	Makale
Tapan	1972	Yapı sistemini değiştirmeden aynı tasar ünitesinin farklı kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verme yeteneği ve aynı hacimlerin birden fazla fonksiyon için faydalanma imkânıdır. Esneklik araştırmada, değişebilirlik ve uyarlanabilirlik olanakları olarak ortaya koyulmuştur.	Makale
Atasoy	1973	Değişkenliğin temel alındığı, minimum çaba ile değişen ihtiyaçların karşılanabilmesidir. Esneklik araştırmada, davranış, çevre ve yapı sistemi olanakları olarak ortaya koyulmuştur.	Tez
Oxman	1975	Değişebilirlik, genişleme, değişen şartlara uyabilmektir. Esneklik araştırmada, mobilite dönüşüm olanakları olarak ortaya koyulmuştur.	Makale
Yürekli	1983	Yeniden ilk şekline dönebilme yeteneği ile şekil değiştirebilme, sürekli değişme veya değişme ile sürekli uyumdur. Esneklik araştırmada, yapım tekniği, yapım sistemi olanakları olarak ortaya koyulmuştur	Tez
Maccreeanor	1998	Esneklik sonsuz değişim gerekliliği ve belirlenmiş bir şeyin çöküşü anlamına gelmeyen geleneksel düzenlemelerin çöküşüne yol açan bir tasarım fikridir. Esneklik araştırmada değişiklik, adaptasyon olanakları olarak ortaya koyulmuştur.	Makale
Forty	2000	Mimarlara yapılarının gelecekteki kontrollerini sağlayan bir illüzyondur. Esneklik araştırmada, yapı elemanları, işlevsellik olanakları olarak ortaya koyulmuştur.	Kitap

Friedman	2002	Büyüme ve bölünme yoluyla, alt bileşenlerin düzenlenmesi... Esneklik araştırmada, mobilite olanakları olarak ortaya koyulmuştur.	Kitap
Schneider ve Till	2007	Yapıda fiziksel değişikliğin sağlanabilmesidir. Esneklik araştırmada, strüktür ve konstrüksiyon olanakları olarak ortaya koyulmuştur.	Kitap
Habraken	2008	Farklı mekânsal düzenlemeler, adaptasyon, kullanım çeşitliliği ve özgürlük... Esneklik araştırmada, strüktür sistem olanakları olarak ortaya koyulmuştur.	Makale
Hertzberger	2009	Belirli problemlere nötr çözümler bulma sistemidir. Esneklik araştırmada, strüktür sistem olanakları olarak ortaya koyulmuştur.	Kitap
Kronenburg	2007	Geleceğin olası değişiklikleri ile mevcut gereksinimlerin entegre tutumu ve kullanım özgürlüğüdür. Esneklik araştırmada; adaptasyon, mobilite, dönüşüm ve etkileşim olanakları olarak ortaya koyulmuştur.	Kitap

Tanımlardan anlaşıldığı gibi esneklik gelişen ve değişen ihtiyaçlara cevap veremeyen yapıların için önemli bir kavramdır. Tarihsel olarak, binalarda esneklik çözümlerinin başarılı bir şekilde uygulanması ve etkinleştirilmesi rastgele kalmıştır. Esnek kullanımlar için çözümler sunmanın zorluğu, tasarım kararlarını almak ve bu esnekliği sağlayan teknik önlemleri seçmektir (Gijsbers ve Lichtenberg, 2014). Esneklik ve uyarlanabilirlik, yeni yaşam biçimlerinin karşılanmasına yardımcı olan dijital tasarım yazılımları, bina inşaat teknolojileri ve en son malzemelerle gelişmeye devam ediyor. 21. yüzyılda sanayileşme, robotik ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT); konutları eğlence, dinlenme ve çalışma gibi çok sayıda etkinlikle bütünleştirdi. Tasarım, proje, mekânsal organizasyon ve inşaat sektöründeki profesyonellerin farklı esneklik yaklaşımlarını getirmesi zorunlu kılmıştır (De Paris vd., 2021). Esnekliği belirleyen yaklaşım süreçleri; tasarım, yapım, kullanım, işlevsellik süreçleridir.

Biyomimikri tasarımcılar tarafından insan problemlerini çözmeye yardımcı olmak için kullanılan doğayı taklit etme ve ilham almadır. Yüzyıllar öncesinden tasarımcılar ve mimarlar doğayı büyük bir ilham kaynağı olarak görmüşlerdir. Bir teori olarak biyomimikri, verimli, yenilikçi ve sürdürülebilir tasarım çözümleri yaratmak için doğal süreçleri taklit etmenin bir yoludur. Doğayı bir model, akıl hocası ve ölçü olarak kullanır. Mimarlar, farklı yapı türleri hakkındaki karmaşık sorularına doğadan yanıtlar aramakta ve farklı mimari amaçlar için daha iyi ve daha verimli yapılar yaratmak için doğadaki birçok formu taklit etmektedir (Aziz ve El Sherif, 2016; Gamage ve Hyde, 2012). Yapılan tanımlardan incelendiğinde biyomimikri; enerji verimliliği, strüktür, malzeme üretim ve verimliliğinde, performans sürdürülebilirlik, biçimsel ve işlevsellik olanaklarının doğa yoluyla mimari yapılarına aktarmasıdır (Çizelge 2).

Esnek tasarım ve biyomimikri kavramı ile ilgili farklı alt alanlarla ilişkili birçok araştırma yapılmıştır. Ancak esnek tasarım ve biyomimikri anlayışını tasarım verisi olarak sunan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Biyomimikrinin tasarım probleminin çözümü için kullanılmaya başlanması ile esnek tasarım için de bir tasarım girdisi/ yöntemi olarak kullanılabilirliği öngörülmüştür. Bunun için esnek tasarım ve biyomimikri kavramlarını kullanan mevcut araştırmaların sistematik bir şekilde analiz edilmesi ve tüm yönleriyle ortaya koyulması gerekmektedir.

Çizelge 2. Farklı biyomimikri tanımlamaları (Harun KARS, 2023)

Yazar	Yıl	Biyomimikri Tanımı	Kaynak Türü
Pawlyn	2019	Biyomimikriyi, sürdürülebilir çözümler üretmek için biyolojik formların, sistemlerin ve süreçlerin işlevsel esasını taklit etme olarak tanımlamıştır. Araştırmada enerji, strüktür, malzeme, ekolojik sürdürülebilirlik olanakları ortaya konulmuştur.	Kitap
Gamage ve Hyde	2012	Biyomimikri, geleneksel tasarım sürecine uyum sağlarken, ekolojiyi analogik bir model olarak kullanan bir tasarım düşüncesi yöntemidir. Araştırmada sürdürülebilirlik, malzeme etkisi, yapısal verimlilik, enerji tüketimi, olanakları ortaya konulmuştur.	Makale
El-Zeiny	2012	Biyomimikri, doğal tasarımların, süreçlerin ve sistemlerin incelenmesi yoluyla insan sorunlarına çözüm bulmak için ilham alan uygulamalı bir bilimdir. Araştırmada gün aydınlatması, termal konfor, enerji verimlilik, dayanıklılık ve üretkenlik olanakları ortaya koyulmuştur.	Makale
Amer	2019	Biyomimikri, biyolojik varlıkların morfolojisinin, yapılarının ve işlevselliğinin altında yatan biyolojik ilkelerin insan yapımı tasarıma uygulanması sürecidir. Araştırmada enerji, yapı kabuğu, strüktür olanakları ortaya koyulmuştur.	Makale
Yılmaz	2021	Biyomimikri, insanların bilinçli veya bilinçsiz olarak kullandıkları bir yöntemdir. İzleyerek öğrenme, problemlere doğa temelli cevap verme yaşamın doğal bir sonucudur. Araştırmada biçimsel ve işlevsel olanaklar ortaya konulmuştur.	Tez
Özen	2016	Biyomimikri, doğanın nasıl öğrendiği sorusuna odaklanarak doğal biçimlerin veya canlı davranışlarının temel niteliklerini ve özelliklerini yorumlayan veya doğanın bu tasarımlarının özünü alan bir yaklaşımdır. Araştırmada örüntü, strüktür, malzeme olanakları ortaya konulmuştur.	Tez
İnner	2019	Biyomimikri, doğanın sistematiği inceleyerek onlardan edinen veriler paralelinde birebir ya da yaratıcı yorumla bir problem çözümdür. Araştırmada cephe sistemleri, enerji korunumu, bina kabukları, çatı sistemleri, malzeme, sürdürülebilirlik olanakları ortaya konulmuştur.	Makale
Radwan ve Osama	2016	Biyomimikri, insan sorunlarına çözüm için ilham kaynağı olan uygulamalı bilim olarak tanımlanmaktadır. Araştırmada yapı kabuğu ve enerji korunumu olanakları ortaya konulmuştur.	Makale

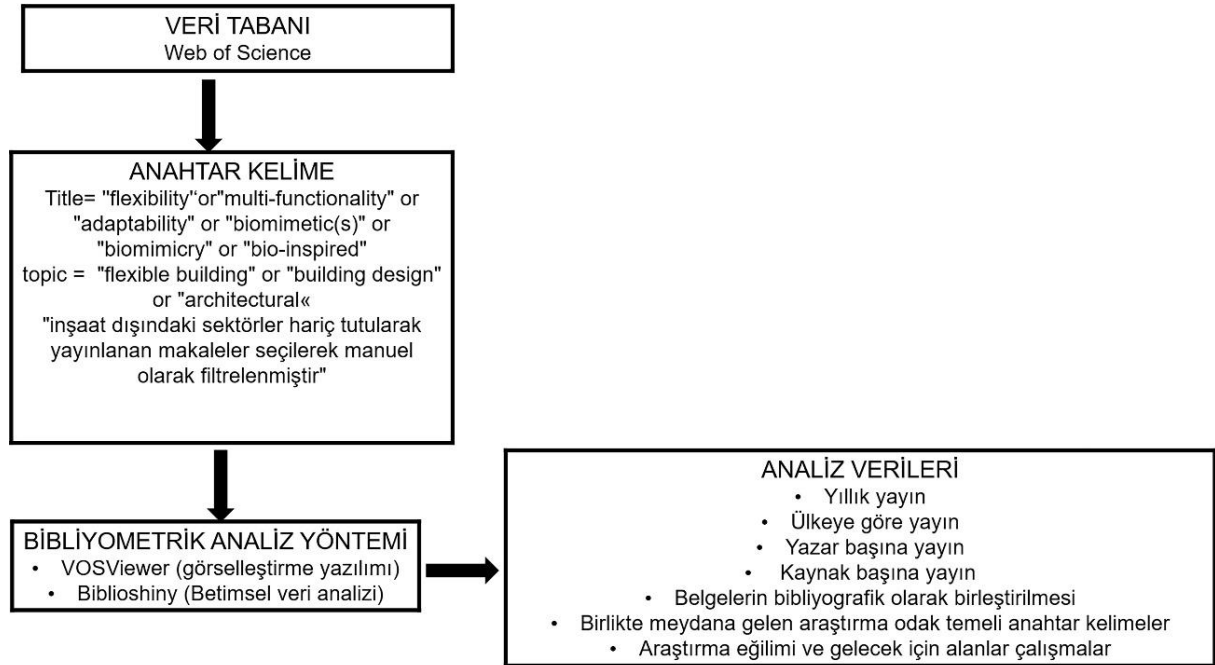
Bu çalışma kapsamında, esnek tasarım ve biyomimikri konusunda; alan yazınında yer alan çalışmaların genel görünümünü ortaya koymak, bu iki kavram hakkında yapılan güncel çalışmalar ve bu iki kavram adı altında birlikte yapılan çalışma konuları hakkında bilgi toplamak ve yakın geçmişten günümüze esnek tasarım için biyomimikri kavramının önemini belirlenmesi amaçlanmıştır. Bunun için bibliyometrik analiz yönteminden yararlanılmıştır. Bu araştırma ile birbiriyle ilişkili ve birbirini güçlendiren iki temel tasarım parametresinin kullanım olanakları ve çeşitliliği ortaya konmuş, böylelikle araştırmacılar için bir literatür incelemesi oluşturulmuştur. Daha önce esneklik kavramını kullanarak bir bibliyometrik analiz çalışması bulunmamaktadır. Biyomimikri kavramını kullanarak bibliyometrik iki adet analiz çalışması yapılmıştır. Varshabi, Arslan ve Mutlu (2022), biyomimikri ve enerji verimliliğini açıklayan bibliyometrik bir çalışma yaparken, Meena vd. (2021) inşaat ve mimarlık alanında biyomimikriyi açıklayan bir bibliyometrik bir çalışma yapmıştır. Yapılan araştırmalarda esneklik ve biyomimikri kavramı ele alarak bibliyometrik olarak inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan inceleme, esnek tasarım yaklaşımında alt kavramlarıyla birlikte

biyomimikri kavramının ilişkilendirilebileceği ve bu alanda ikili entegre çalışmaların yaygınlaşmasının kaçınılmaz olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte esnek tasarıma çözüm üretmede biyomimikrinin temel olarak kullanılabileceği bir yenilikçi araştırma alanı ortaya konulmuştur.

2. VERİ TOPLAMA VE ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Literatür taraması yapmak ve veri çıkarımında bulunmak için çalışma metodolojisi aşağıdaki adımlardan oluşmaktadır. İlk adımda araştırma veri tabanına karar verilmiş, anahtar kelimeler belirlenerek veriler toplanmıştır. İkinci adımda bibliyometrik analiz yapılacaktır. Anahtar kelime oluşumu, yayınlara göre alıntılar, ülkeye göre makale alıntılar ve dergiye göre alıntılar vb. Üçüncü adımda ise yayın yılı, ülkeye göre yayın, yazar başına yayın, kaynak başına yayın gibi kriterleri gösteren performans analizi ve alanın eğilimleri, yaklaşımlarını gösteren bilimsel alan harita analizi şeklinde iki değerlendirme yapılacaktır (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma yöntemi (2023)

2.1. Veri Toplama

Esnek tasarıma biyomimikri yaklaşımının etkileri yönelik yapılan bibliyometrik analiz için araştırmalar Web of Science (2023) veri tabanı kullanılarak yapılmıştır. Veri tabanındaki araştırma için başlık = "flexibility" or "multi-functionality" "adaptability" or "biomimicry" or "biomimetic(s)" or "bio-inspired" ve konu = "flexible building" or "building design" or "architectural" anahtar kelimeleri kriter olarak belirlenmiştir. Yayın yılına herhangi bir zaman kısıtlaması yapılmamıştır. Araştırma alanları için inşaat dışındaki sektörler hariç tutularak yayınlanan makaleler seçilerek manuel olarak filtrelenmiştir. (Kamu Çevresi İş Sağlığı Veya Jeolojisi Veya Telekomünikasyon Veya Coğrafya Veya Gıda Bilimi Teknoloji Veya Elektrokimya Veya Biyoteknoloji Uygulamalı Mikrobiyoloji Veya Sağlık Bilimleri Hizmetler Veya Dilbilim Veya Matematiksel Hesaplamalı Biyoloji Veya Matematik Veya Tıbbi Bilişim Veya Sinirbilimleri Nöroloji Veya Onkoloji Veya Madencilik Cevher Hazırlama Veya Fiziki Coğrafya Veya Uzaktan Algılama Veya Robotik Veya Spektroskopi Veya Spor Bilimleri veya

Anatomi Morfoloji veya Biyomedikal Sosyal Bilimler veya Genetik Kalıtım veya Zooloji veya Bitki Bilimleri). Belirlenen kriterler sonucunda 141 yayına ulaşılmıştır.

2.2. Veri Analizi

Veri analiz sürecinde; görselleştirme için VOSviewer kullanılırken, betimsel analiz için Biblioshiny büyük ölçüde benimsenmiştir. VOSviewer (Van Eck ve Waltman, 2019; Van Eck ve Waltman, 2007) öncelikle bir görselleştirme yazılımıdır. Verilere dayalı haritalar oluşturmak için kullanılır. Ağlar öncelikle öğeler ve bağlantılar içerir. Öğeler incelenen nesnelere, bağlantılar ise iki öğe arasındaki ilişkileri gösterir (Van Eck ve Waltman, 2019).

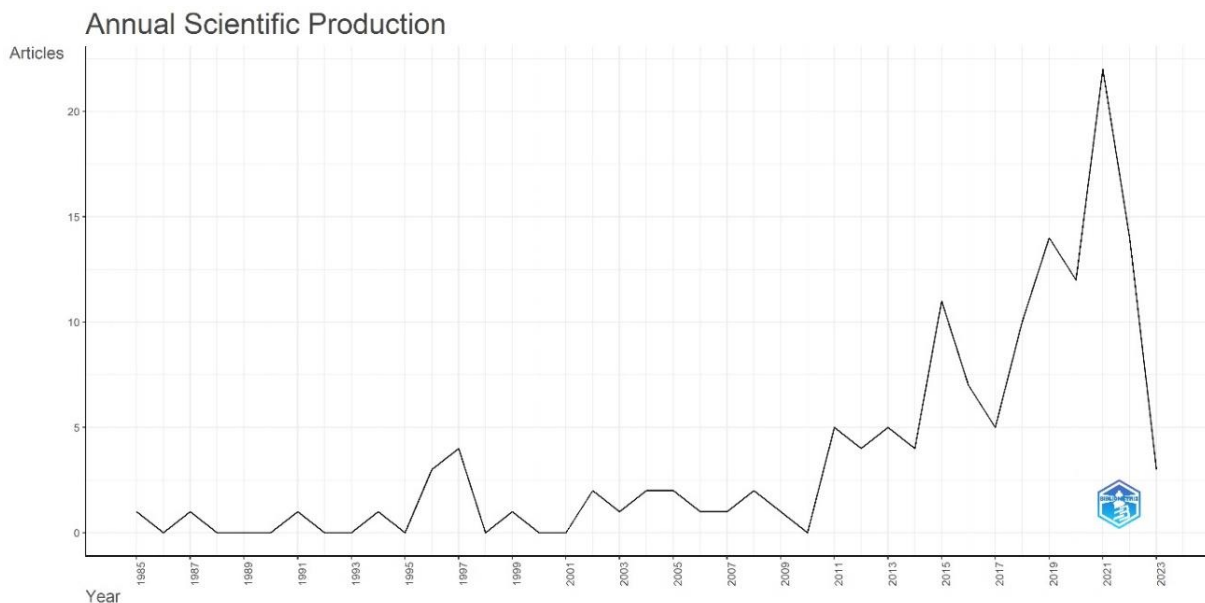
Biblioshiny, iyi organize edilmiş ve sezgisel bir ara yüze sahiptir (Moral-Muñoz vd., 2020) ve kodlayıcı olmayanlar için Bibliometrix'in bir sürümüdür. Bibliometrix tarafından desteklenmektedir (Aria ve Cuccurullo, 2017); ancak Biblioshiny web tabanlıdır. Scopus, Web of Science, Dimensions, Pubmed ve Cochrane kütüphanesi ile çalışır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

WoS (Web of Science) veri tabanından toplanan veriler, yıllık yayınlar, ülke başına yayınlar, kaynak başına yayınlar, yazar ve ortak yazar başına yayın, en çok atıf yapılan yayınlar, trend kelime analizi ve gelecekteki çalışmalar için alanlar olmak üzere altı bölümde analiz edilmiştir.

3.1. Yıllık Yayınlar

Belirlenen anahtar kelimelerin analizi sonucunda elde edilen 141 makalenin çoğunluğu dergilerden çıkmaktadır. Yayın yılı kısıtlaması yapılmayan analizde ilk yayın 1985 yılında yapılmıştır. 1985-2010 yılları arasında yayınların ara ara olmaması ve sayısının yıllık bazda bir âdeti geçmediği görülmektedir (Şekil 2). 2010 yılıyla birlikte yayınlanan makale sayıları artmaya başlamış ve 2021 yılında makale sayısı 22 ulaşmıştır. Mayıs 2023 yılında yapılan çıkarıma göre dört aylık dönemde ise 3 adet makale yayınlanmıştır. Yıllık yayınlar baz alındığında esnek tasarım için biyomimikri kavramının birlikte kullanımı iki-üç yıllık dönemde öneminin oluşmaya başlamış bu alanda güncel bir konu olduğu anlaşılmıştır.

Şekil 2. Yıllık yayın sayıları (Biblioshiny, 2023)

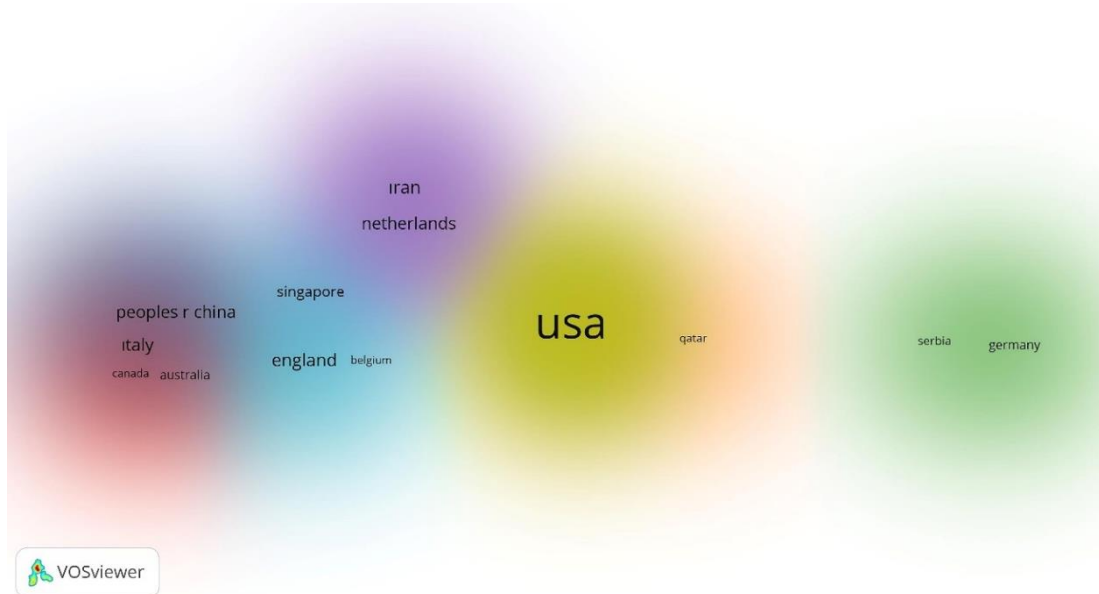
3.2. Ülke Başına Yayınlar

Ülke başına yayın sayılarına göre yapılan analizde toplam 42 ülke de konuyla ilgili çalışma olduğu gözlenmiştir. Amerika Birleşik Devleti 46 yayın sayısı ile en fazla yayın sayısına sahip ülkedir. Aynı zamanda 2646 atıf sayısına da sahiptir. Aynı yayın sayısına sahip İngiltere (383 atıf) ve İran (19 atıf), 10 yayınlı ikinci sıra da bulunmaktadır. Bunları sırasıyla İtalya (9 yayın-194 atıf), Hollanda (9 yayın-130 atıf), Çin (9 yayın- 246 atıf), Fransa (7 yayın- 195 atıf), Türkiye (7 yayın- 7 atıf), Hindistan (6 yayın-35 atıf), Singapur (6 yayın-173 atıf), Avustralya (5 yayın-59 atıf), takip etmektedir (Şekil 3).

Şekil 3. Ülke başına yayın (WoS, 2023)

Bir yayın sayısına sahip ülke sayısı 16 ve bunlardan hiç atıf almayan ülkeler Arjantin, Kolombiya, Karadağ, Şili ve Tayland'dır. Yayın sayıları ve atıf sayıları analizine göre bu alandaki çalışmaların Amerika Birleşik Devleti dışındaki ülkelere yeterli olmadığı görülmektedir (Şekil 4). Sıralamada bazı ülkelerin birbirine yakın sayıda çalışma yapması ve birçok ülkede bir yayında olması bu ülkelerin esneklik ve biyomimikri ilişkin yayınların hala etkin olarak çalışılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil 4. Ülkelere göre atıf sayısı yoğunluk görselleştirme (VOSviewer, 2023)

3.3. Belge Kaynağı Başına Yayınlar

Bu alanda üretilen 141 adet makale 110 farklı dergide yayınlanmıştır. Listenin ilk sırasında 4 yayınlı Applied Energy dergisi bulunmaktadır. Dergi enerji dönüştürme ve koruma, enerji kaynaklarının optimum kullanımı, enerji süreçlerinin analizi ve optimizasyonu, çevresel kirleticilerin azaltılması ve sürdürülebilir enerji sistemleri alanlarında yenilik, araştırma, geliştirmeyi sağlamak amacıyla hakemli içerikler yayınlamaktadır. Bunu aynı yayın sayısına sahip Biomimetics (4 yayınlı) ve Journal of Molecular Biology (4 yayınlı) dergisi takip etmektedir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Kaynak başına yayın sayıları (Biblioshiny, 2023)

Kaynak	Makale Sayısı
Applied Energy	4
Biomimetics	4
Journal of Molecular Biology	4
ACE: Architecture, City and Environment	3
Energy	3
International Transaction Journal of Engineering, Management, & Applied Sciences & Technologies	3
Architectural Science Review	2
Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research	2
Arquiteturarevista	2
Building	2

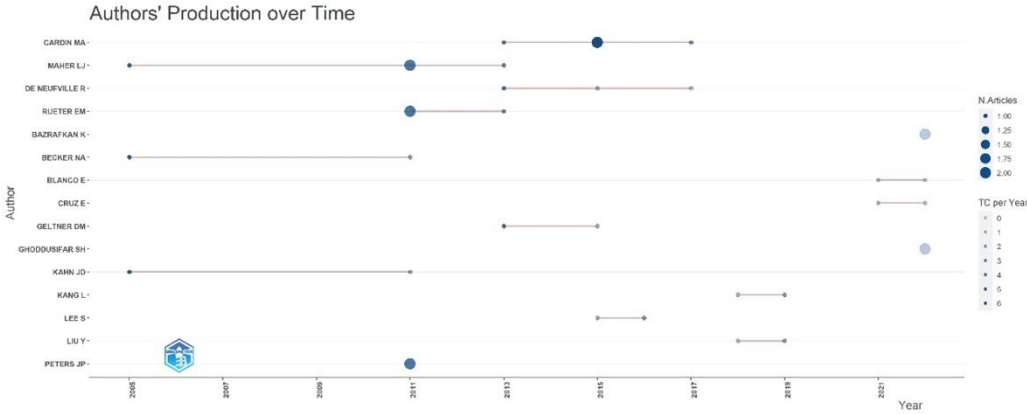
Şekil 5'te belge kaynağı yayın sayısı bindirme görselleştirmesine göre sarı kümeli ve dergilerin makaleleri yakın zamanda paylaştıkları görülmektedir. Ayrıca dergilerin birbiriyle olan atıf ağına bakıldığında Strategic Management Journal dergisi ön plana çıkmaktadır. Makalelerin farklı dergi türlerinde çeşitlenmesi ve birbiriyle yoğun bir bağlantıya sahip olması esneklik ve biyomimikri kavramlarının alt içeriklerde işbirliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Şekil 5. Belge Kaynağı Yayın Sayısı Bindirme Görselleştirme (VOSviewer, 2023)

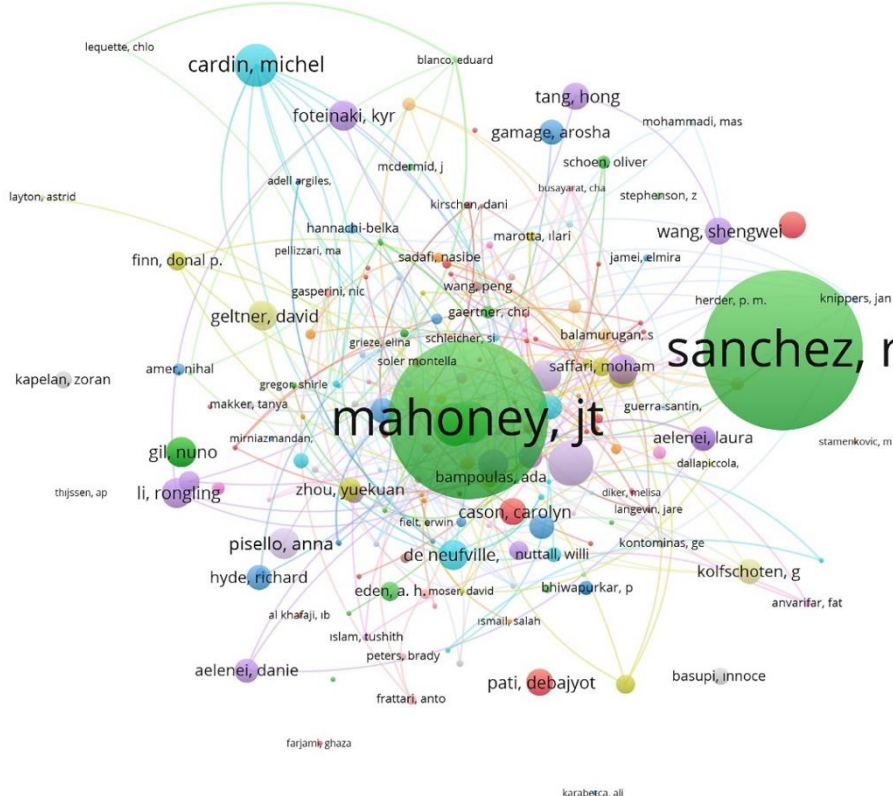
3.4. Yazar ve Ortak Yazar Başına Yayın

Değerlendirilen makaleler 419 yazardan oluşmaktadır. Tek yazarlı belgelerin yazar sayısı 15 iken, çok yazarlı belgelerin yazar sayısı 404 adettir. Çıkarımda en fazla dört makale yayını bulunan yazar sayısı ikidir. Dört yayına sahip yazarlardan Cardin, M. 118 atıfa, Maher, L., 52 atıfa, sahiptir. Üç yayına sahip yazarlardan De Neufville, R. 62 atıfa ve Ruete, E. 82 atıfa, sahiptir. Şekil 6 yıllar boyunca en çok üreten yazarların bir eğilimini sunar. 2013-2017 yılları arasında üretim eğilimlerini ve tutarlılığının yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 6. Yazar ve ortak yazar başına yayın sayılarının zamansal grafiği (Biblioshiny, 2023)

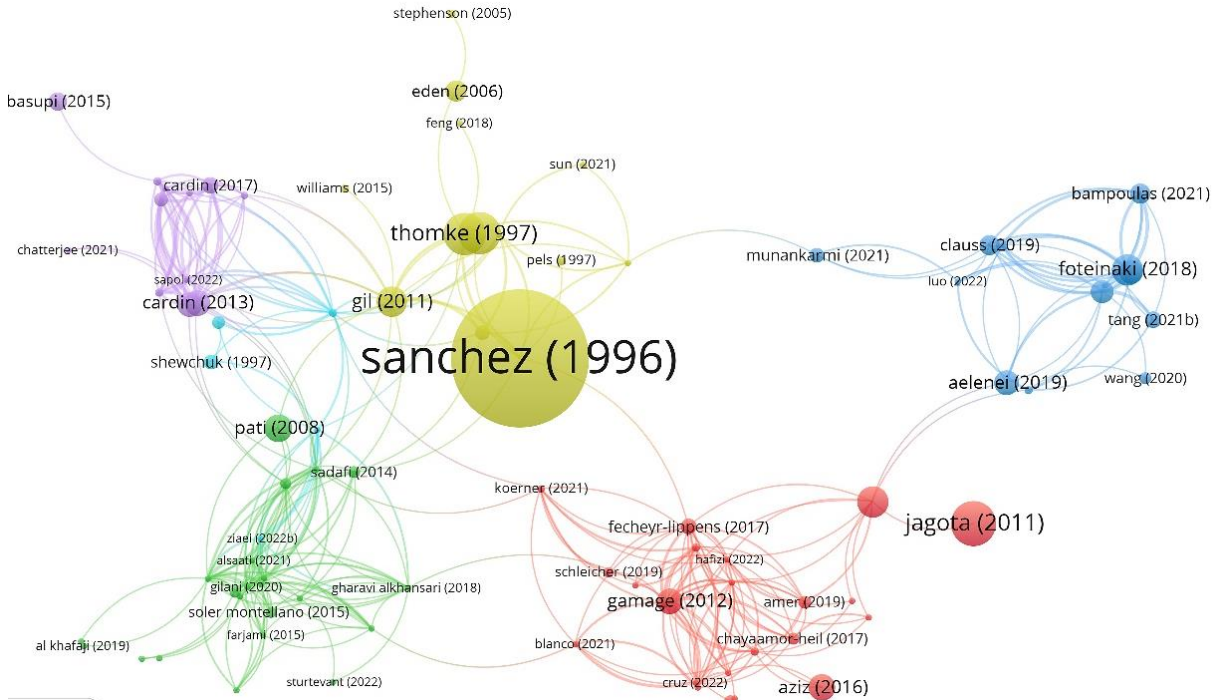
Şekil 7'ye bakıldığında yeşil kümede bulunan yazarlar Sanchez, R. ve Mahoney, J. 1209 atıf sayısı ile en çok atıf sayısına sahip yazarlardır. Sun, Y., Luo, Z., Fertala, A. ve An, K. 177 atıf sayısına sahiptir. Daha sonra atıf sayı bakımından mor, mavi ve sarı kümeler birbirini takip etmektedir. Atıf sayılarının bir noktada odaklanması ve diğer atıf sayılarıyla arasında fark bu alandaki etkin çalışmaların zayıf olduğunu göstermektedir.

Şekil 7. En çok atıf alan yazarlar (VOSviewer, 2023)

3.5. En Çok Atıf Yapılan Yayınlar

Çoğunluğunun 2022-2023 yılında yeni yayınlanan makalelerden oluşan 30 yayın hiç atıf almamıştır. En az 20 kez atıf alan 38 makale vardır. En az 100 kez atıf alan 7 makale bulunmaktadır. Ağ görselleştirme haritasıyla Şekil 8'da en çok atıf alan yayınlar gösterilmiştir. Beş farklı kümelenme gözükmekte bu belgeleri de referans alan alt çalışmalar bulunmaktadır.

Şekil 8. En çok atıf alan yayınlar (VOSviewer, 2023)

Çizelge 4'te açıklanan 100 üzeri atıf alan ilk dört makale açıklanmıştır. Birinci sırada 1209 atıfı bulunan ve Strategic Management Journal dergisinde yayınlanan Sanchez ve Mahoney (1996), ürün tasarımı, organizasyon tasarımı, bilgiyi öğrenme ve yönetme süreçleri ve rekabet stratejisi arasındaki karşılıklı ilişkileri araştırmaktadır. Bu makale, ürün geliştirme süreçlerinin koordinasyonunu yerleştirmek için bir ürün tasarımındaki bileşenler arasındaki standartlaştırılmış ara yüzlerin yeteneğini araştırmak için neredeyse ayrıştırılabilir sistemlerin ilkelerini kullanır. Standartlaştırılmış bileşen ve organizasyon ara yüzlerine dayalı olarak ürün ve organizasyon tasarımlarında modülerlik kavramları geliştirilmektedir. İkinci sırada 129 atıfı bulunan ve Materials Science and Engineering: R: Reports dergisinde yayınlanan Jagota ve Hui (2011), Doğal temas yüzeylerinin dikkat çekici mekanik özellikleri, son yıllarda büyük bir ilgi ve araştırmaya ilham kaynağı olmuştur. Bu ilginin altında yatan itici güç, genel malzeme özelliklerini kullanan yüzeye yakın mimarinin tasarımıyla elde edilebilecek yapılaşma, sürtünme ve uyum gibi şaşırtıcı yüzey mekanik özellikleri aralığıdır. Son zamanlarda geliştirilen ana biyo-mimetik ve biyo-esinli materyallerin bir tartışması yaparak, yapı ve özellikler arasındaki ilişki için nicel modeller sunmaktadır. Üçüncü sırada 129 atıfı bulunan ve MIS Quarterly dergisinde yayınlanan Allen ve Boynton (1991), bu makale, bilgi sistemleri mimarisinin 1990'larda "hız ve esneklik" ve "düşük maliyet ve verimlilik" gibi ikili zorluklarla karşı karşıya kalan kuruluşları desteklemek için nasıl kullanılabileceğini ele almaktadır. Geçmişte esnek olmayan ve birçok şirket için bilgi sistemleri, esnekliği mümkün kılanlardan daha fazla engelleyici olarak kullanılmaktadır. Makale, bu soruna yönelik iki mimari çözümü

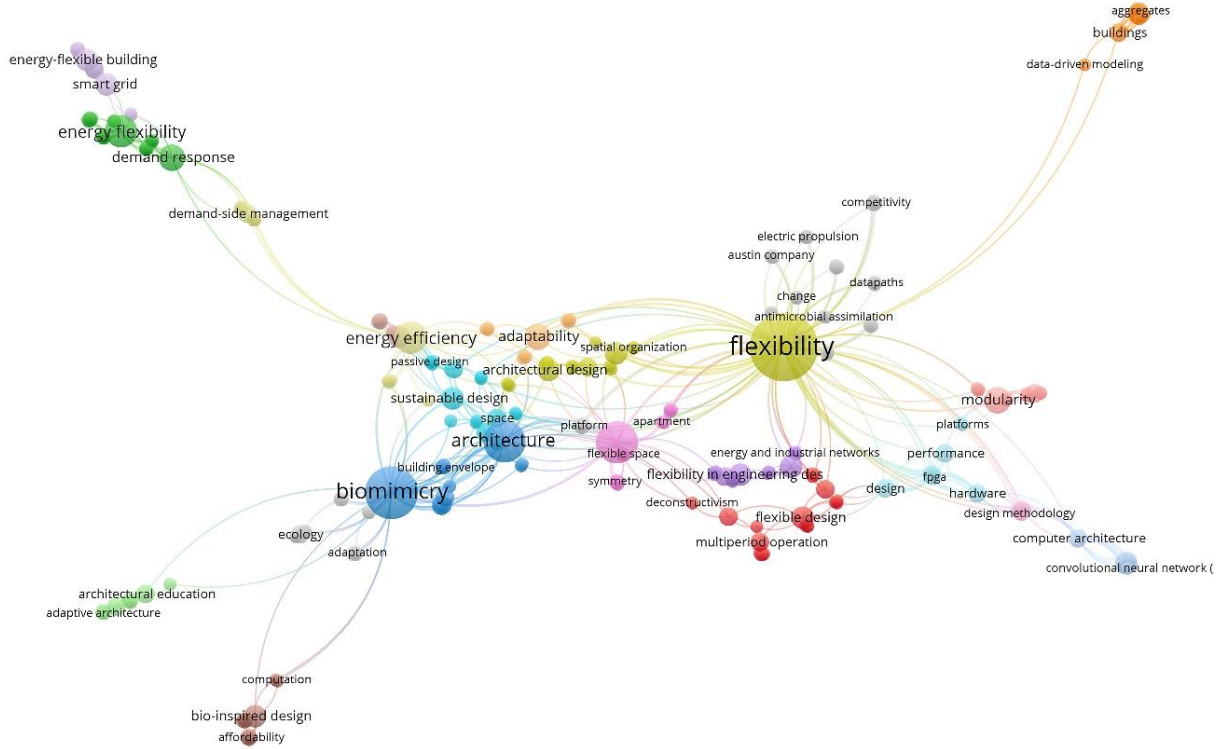
tartışmaktadır: "ana yol ve alt yol" ve her birinin yararları ve tuzakları sunmaktadır. Hiçbir çözümün kendi başına başarılı olamayacağı ve firmaların 1990'ların zorluklarını aşmak için her ikisinin unsurlarını birleştirmeleri gerektiği sonucuna varmıştır. Dördüncü sırada 117 atıfla bulunan ve Research Policy dergisinde yayınlanan Thomke (1997), ürün tasarımı sırasında teknoloji ve esneklik arasındaki bağlantıyı incelemektedir ve bunun geliştirme performansı üzerindeki etkisi ve özellikle yüksek belirsizlik ortamlarında geliştirme riskini yönetme stratejileri ortaya koymaktadır. En çok atıf alan yayın analizinde esnek tasarımın ağırlıklı olarak incelendiği ve biyomimikri işbirliğinin zayıf olduğu gözükmektedir.

Çizelge 4. En çok atıf yapılan yayınların analizi (2023)

Kaynak	Başlık	Atıf Sayısı	Dergi
Sanchez ve Mahoney, 1996	Modularity, Flexibility, and Knowledge Management in Product and Organization Design	1209	Strategic Management Journal
Jagota ve Hui, 2011	Adhesion, friction, and compliance of bio-mimetic and bio-inspired structured interfaces	129	Materials Science and Engineering: R: Reports
Allen ve Boynton, 1991	Information Architecture: In Search of Efficient Flexibility	129	MIS Quarterly
Thomke, 1997	The role of flexibility in the development of new products: An empirical study	117	Research Policy

3.6. Trend Kelime Analizi ve Gelecekteki Çalışmalar için Alanlar

Trend kelime ağ görselleştirme haritasıyla birlikte dört ana kelime kümesi oluşturulmuştur. Bu kümeler birbirine bağlandığı alt anahtar kelime gruplarından oluşmaktadır (Şekil 9).

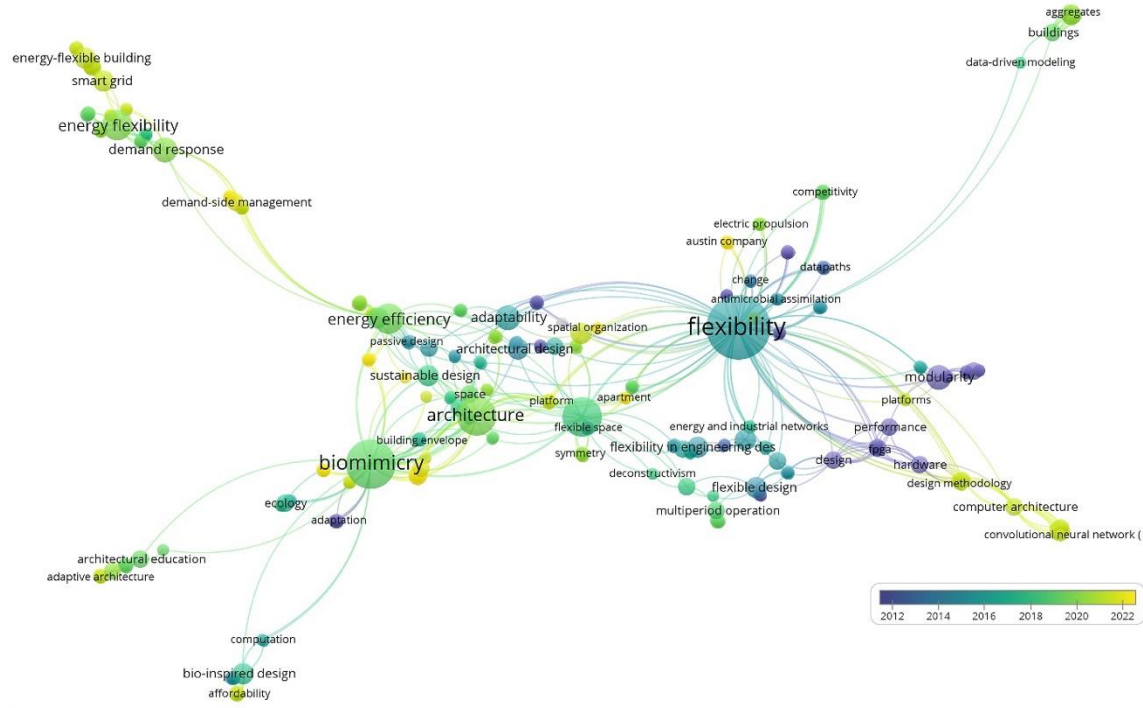
Şekil 9. Trend kelime ağ görselleştirme haritası (VOSviewer, 2023)

Küme 1: 18 ortak anahtar kelimeye sahip sarı bölgedir. Kümedeki ortak kelimeler: Esneklik, değerlendirme sistemi, bayes ağı, değişim modelleri ve etki analizi, konut kalitesi, yaşam döngüsü maliyet ekonomisi, mekânsal organizasyon, risk ve fırsat yönetimi, bilgi teknolojisi, simülasyon modelleri, analitik hiyerarşi süreci, veri analizi, konut tasarımı gibi. Esneklik kavramı sistemsel olarak risk ve fırsatlar, analizler, değerlendirmeler, maliyet hesaplamaları gibi kavramlar değerlendirmeler etrafında simülasyonlarla ve analitik hesaplamalar süreçlerini kapsayacak şekilde kümelenmiştir.

Küme 2: 18 ortak anahtar kelimeye sahip mavi bölgedir. Kümedeki ortak kelimeler: Biyomimikri, uyarlanabilir termal konfor, mimari, sanat, göstericiler, bina kaplaması, eğitim, enerji simülasyonu, insan içgüdüleri, paradigma kayması, termoregülasyon, kentsel tasarım, kentsel metamorfoz vb. İkinci küme biyomimikri kavramıyla beraber enerji, bina cephesi, konfor simülasyonu, tasarım kavramları etrafında toplanmıştır.

Küme 3: 14 ortak anahtar kelimeye sahip pembe bölgedir. Kümedeki ortak kelimeler: Sürdürülebilirlik, apartman, maliyet-zaman profili, evrimsel hesaplama, esnek alan, konaklama şartları, entegre bina, üretim esnekliği, çok kriterli optimizasyon, akıllı evler, akıllı iç tasarım, akıllı teknoloji, alan verimliliği, simetri gibi. Sürdürülebilirlik kavramı etrafında toplanan pembe bölgede esnek, akıllı, verimli, çok kriterli tasarım özellikleri dikkat çekmektedir.

Küme 4: 20 ortak anahtar kelimeye sahip yeşil bölgedir. Kümedeki ortak kelimeler: bina enerji yöneticisi, bina entegre fotovoltaik, termal kütle oluşturmak, talep yanıtı, enerji esnekliği, enerji esnek bina, enerji depolama sistemleri, esnek talep, ısı pompası sistemi, hibrit enerji depolama, anahtar performans göstergeleri, yük eşleştirme, düşük enerjili bina, model karmaşıklığı, yenilenebilir enerji, kural tabanlı kontrol, sistem modelleme vb. Enerji esnekliği kavramı etrafında toplanan yeşil kümede enerji verimliliğini sağlamaya yönelik kavramlar toplanmıştır.

Şekil 10. Trend kelime yer görselleştirme haritası (VOSviewer, 2023)

Şekil 10'da 2012-2018 yılları arasında mor renk kümesiyle başlayan erken dönem araştırma konularındaki modülerlik, uyarılama, performans anahtar kavram çalışmaları daha sonraki dönemlerde biyomimikri kavramının etkisiyle detaylanarak artmıştır. Son yıllarda esneklik kavramı branşlaşarak genelde enerji esnekliği üzerine yoğunlaşmıştır. Yeşil renkle başlayıp sarı renge doğru listelenen kelimeler, gelecekteki araştırmalar için kullanacak en güncel kelimelerdir. Sarı renk yoğunluğundaki konuların güncel olması bu çalışmaların ortaya çıkmaya devam ettiğini ve bu alanlara büyük önem verilmesi gerektiği göstermektedir.

4. SONUÇ

Kullanıcı ve mekân etkileşimi bina yaşam döngüsünde oldukça önemli bir faktördür. Kullanıcı ve mekân iletişimi davranışa ve zamana bağlı mekân düzenlemesinin değiştirilebilirliğini sağlamak, bina yaşam döngüsünde işlevsel ve yapısal ömrünü arttıracaktır. Günümüze ait yaşam hızı ve ritmine ayak uyduramayan veya teknolojiyle birlikte değişen ve gelişen kullanıcı gereksinimlerine yanıt veremeyen mekânlar terk edilmektedir (Mehan Aldemir, 2019). Esneklik, süreç içerisinde olası değişimler karşısında yapının değişimleri karşılayabilmesini sağlayan, mekânsal ve yapısal stratejiler içeren bir tasarım yaklaşımıdır. Esneklik farklı ölçeklerde, farklı biçimlerde sağlanabilmektedir (İslamoğlu ve Usta, 2018).

Yapılan çalışma, 2010 yılıyla birlikte yayınlanan makale sayısının arttığını ve son yıllarda gözle görülür artışın olduğunu ortaya çıkarmıştır. En çok yayın sayısına sahip Amerika Birleşik Devleti dışındaki ülkelerin bu alandaki yetersiz çalışma sayısına sahip olması ülkeler arasındaki bilimsel iş birliğinin zayıflığını göstermektedir. İncelenen makalelerin farklı türde dergilerde yayınlanması kavramların alt içeriklerde yoğun bir şekilde entegre olabileceğini göstermektedir. Ancak yayınlanan makalelerde atıf sayılarındaki birbiriyle olan kopukluk etkin çalışmaların olmadığını göstermektedir.

Yapılan literatür taramalarında esneklik kavramının da işlevsellik, mobilite, fonksiyonel kapasite, yapı kabuğu, strüktür ve davranışsal dönüşüm kavramlarının ön planda olduğu görülmektedir (Çizelge 1). Biyomimikri kaynak araştırmalarında ise enerji, strüktür, sürdürülebilirlik, performans, yapı kabuğu, biçimsel ve işlevsel kavramlar öne çıkmaktadır (Çizelge 2). Yapılan bibliyometrik trend kelime analiziyle birlikte esneklik ve biyomimikri kavramlarının sürdürülebilirlik, performans, enerji, simülasyonlarla ve analitik hesaplamalar, kural tabanlı kontrol, akıllı, verimli, çok kriterli tasarım gibi ortak alt içeriklerde işbirliğine sahip olması bu alandaki araştırma potansiyelini göstermektedir.

Esneklik-biyomimikri kavramlarının mimari tasarımda ayrı ayrı önem arz ettiği ancak beraber kullanımının kısıtlı olduğu ortaya konulmaktadır. Tasarım ve kullanım aşamasındaki tüm bu iki stratejinin çeşitli biçimlerde bir arada aynı anda uygulanabilmesi mümkündür. Biyomimikrinin yeni bir yaklaşım olması ve bu alanda çok az araştırma yapılması esneklik kavramıyla bu alanda kayda değer araştırmaların yapılmasını zorlaştırmıştır. Yapılan çalışmaların yetersiz olması, konunun güncelliğinin giderek artması ve teknolojik gelişmelerin önümüzdeki yıllar sektörü şekillendireceği ve bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulacağı öngörülmektedir.

Bilgilendirme / Teşekkür

Aksi belirtilmediği takdirde makalede kullanılan şekiller ve çizelgeler belirtilen tarihte yazarlar tarafından üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Bildirimi ve Sorumluluk Bildirimi

Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, olası bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Makalede belirtilen tüm görüş ve düşünceler yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Makalede yer alan görsellerin kullanımına dair yasal izinlerin alınması yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Bildirimi

Literatür araştırması ve alan çalışması Harun KARS tarafından yapılmıştır. Çalışmanın yöntemi ve strüktürü her iki yazar tarafından birlikte kurgulanmıştır.

KAYNAKLAR

Kitap

- COLLINS, P., 1965. *Changing ideals in architecture:1750-1950*. London: Faber and Faber
- FORTY, A., 2000. *Words and buildings*. London: Thames & Hudson.
- FRIEDMAN, A., 2002. *The adaptable house: designing homes for change*. New York: Mcgraw-Hill Professional.
- HERTZBERGER, H., 2009. *Lessons for student in architecture*. Rotterdam: 010 Publishers.
- KRONENBURG, R., 2007. *Flexible: Architecture that responds to change*. Laurence King.
- PAWLYN, M., 2019. *Biomimicry in architecture*. UK: Routledge.
- SCHNEIDER, T. ve TILL, J., 2007. *Flexible Housing*. Jordan Hill, Oxford: Architectural Press Elsevier Linancre.

Konferansta bildiri

- VAN ECK, N. J. ve WALTMAN, L., 2007. Vos: a new method for visualizing similarities between objects, İçinde: DECKER, R., LENZ, H.J., Advances in Data Analysis. Studies in Classification, Data Analysis, and Knowledge Organization. March 8-10, 2006, Berlin. Heidelberg: Springer Berlin. s. 299-306.
- TURAN, M., 1974. A Concept of environmental flexibility: with special reference to squatter housing in Turkey. In Man-Environment Interactions: The State Of The Art In Environmental Design Research, Ed. D. H. Carson, 175-190. Proceedings Of The Environmental Design Research Association, V. I, Milwaukee

Dergide makale

- ALLEN, B., ve BOYNTON, A., 1981. Information architecture - in search of efficient flexibility. *Mis Quarterly*. 15 (4), s. 435-445. <https://doi.org/10.2307/249447>

- AMER, N., 2019. Biomimetic approach in architectural education: case study of 'biomimicry in architecture' course. *Ain Shams Engineering Journal*. 10 (3), s. 499-506.
<https://doi.org/10.1016/j.asej.2018.11.005>
- ARİA, M. ve CUCCURULLO, C. 2017. Bibliometrix: an R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*. 11 (4), s. 959-975.
doi: 10.1016/j.joi.2017.08.007.
- AZİZ, M. S., ve EL SHERİF, A. Y., 2016. Biomimicry as an approach for bio-inspired structure with the aid of computation. *Alexandria Engineering Journal*. 55 (1), s. 707-714. <https://doi.org/10.1016/j.aej.2015.10.015>
- CARDİN, M.A., DE NEUFVİLLE, R., ve GELTNER, D. M., 2015. Design catalogs: a systematic approach to design and value flexibility in engineering systems. *Systems Engineering*. 18 (5), s. 453-471. <https://doi.org/10.1002/sys.21323>
- DE PARİS, S., LACERDA LOPES, C. N., ve NEUENFELDT JUNİOR, A., 2021. The use of an analytic hierarchy process to evaluate the flexibility and adaptability in architecture. *Archnet-Ijar International Journal Of Architectural Research*. 26 (1), s. 26-45. <https://doi.org/10.1108/ARCH-05-2021-0148>
- EL-ZEİNY, R. M. A., 2012. Biomimicry as a problem solving methodology in interior architecture. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. (50), s. 502-512.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.08.054>
- GAMAGE, A., ve HYDE, R., 2012. A model based on biomimicry to enhance ecologically sustainable design. *Architectural Science Review*. 55 (3,SI), s. 224-235.
<https://doi.org/10.1080/00038628.2012.709406>
- GİJSBERS, R., ve LİCHTENBERG, J., 2014. Demand driven selection of adaptable building technologies for flexibility-in-use. *Smart and Sustainable Built Environment*. 3 (3), s. 237-260. <https://doi.org/10.1108/SASBE-01-2014-0005>
- HABRAKEN, N. J., 2008. Design For Flexibility. *Building Research & Information*. 36 (3), s. 290-296.
- İNNER, S., 2019. Biyomimikri ve parametrik tasarım ilişkisinin mimari alanında kullanımı ve gelişimi. *Uluslararası Hakemli Akademi Dergisi*. 1 (1), s. 15-29.
- İSLAMOĞLU, Ö., ve USTA, G., 2018. Theoretical overview of flexibility approaches in architectural design. *Turkish Online Journal of Design Art And Communication*. 8 (4), s. 673-683. <https://doi.org/10.7456/10804100/007>
- JAGOTA, A., ve HUI, C.-Y., 2011. Adhesion, friction, and compliance of bio-mimetic and bio-inspired structured interfaces. *Materials Science & Engineering R-Reports*. 72 (12), s. 253-292. <https://doi.org/10.1016/j.mser.2011.08.001>
- MACCREANOR, G., 1998. Adaptability. *A+T Magazine*. December, s. 40-45.
- MCCAULEY, M. J., RUETER, E. M., ROUZİNA, I., MAHER, L. J., & WİLLİAMS, M. C., 2013. Single-molecule kinetics reveal microscopic mechanism by which High-Mobility Group B proteins alter DNA flexibility. *Nucleic Acids Research*, 41(1), s. 167-181.
<https://doi.org/10.1093/nar/gks1031>

- MEENA, A. K., D'COSTA, D., BHAVSAR, S., KSHIRSAGAR, M., ve KULKARNI, S., 2021. Applications of biomimicry in construction and architecture: a bibliometric analysis. *Library Philosophy and Practice*, 1-17.
- MORAL-MUÑOZ, J. A., HERRERA-VIEDMA, E., SANTISTEBAN-ESPEJO, A., ve COBO, M. J., 2020. Software tools for conducting bibliometric analysis in science: An up-to-date review. *El Profesional de la Información*. 29(1), s. 81-100.
<https://doi.org/10.3145/epi.2020.ene.03>
- OXMAN, R. M., 1975. Flexibility As A Planing Strategy. *I.T.C.C. Review*. Jan (13), s. 60-64.
- RADWAN, G. A. ve OSAMA, N., 2016. Biomimicry, An approach, for energy effecient building skin design. *Procedia Environmental Sciences*. (34), s. 178-189.
- SANCHEZ, R., ve MAHONEY, J., 1996. Modularity, flexibility, and knowledge management in product and organization design. *Strategic Management Journal*. 17 (SI), s. 63-76.
<https://doi.org/10.1002/smj.4250171107>
- SUN, Y., LUO, Z., FERTALA, A. ve AN, K., 2002. Direct quantification of the flexibility of type I collagen monomer. *Biochemical And Biophysical Research Communications*. 295 (2), s. 382-386. [https://doi.org/10.1016/S0006-291X\(02\)00685-X](https://doi.org/10.1016/S0006-291X(02)00685-X)
- TAPAN, M., 1972. Prefabrike elemanlarla yapımda esneklik ve değişkenlik Sorunu, *İTÜ Mimarlık Fakültesi Bülteni*.
- THOMKE, S., 1997. The role of flexibility in the development of new products: An empirical study. *Research Policy*. 26 (1), s.105-119. [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(96\)00918-3](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(96)00918-3)
- VARSHABI, N., ARSLAN SELÇUK, S., ve MUTLU AVİNÇ, G., 2022. Biomimicry for energy-efficient building design: a bibliometric analysis. *Biomimetics*. 7 (1), s. 21.
<https://doi.org/10.3390/biomimetics7010021>
- WEEKS, J., 1964. Indeterminate Architecture. *Transactions of the Barthlett Society*, (2), s. 85-106.

Tez

- ATASOY, A., 1973. *Değişen ihtiyaçlar karşısında konut tasarlamasının mevcut konutların değerlendirilmesi yolu ile geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- MEHAN ALDEMİR, B., 2019. *Esnek mimari tasarım yaklaşımları ile işlevsel iyileştirme sağlanmasına yönelik bir yöntem önerisi: kuşcağız hanımlar lokali örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- ÖZEN, G., 2016. *Doğa referanslı tasarım: biyomimikri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- YILMAZ, T. Ş., 2021. *Mimaride biçim üretme sürecinde biyomimikri yaklaşımının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya Teknik Üniversitesi.
- YÜREKLI, F., 1983. *Mimari tasarımda belirsizlik: esneklik / uyabilirlik ihtiyacının kaynakları ve çözümünü üzerine bir araştırma*. Doçentlik Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

İnternet kaynağı

TDK, 2023. *Esnek kavramı* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi 12 Mayıs 2023].

VOSviewer, 2023, *Yazılım sitesi* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.vosviewer.com/> [Erişim Tarihi 12 Mayıs 2023].

Biblioshiny, 2023, *Yazılım sitesi* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.bibliometrix.org/home/index.php/layout/biblioshiny>, [Erişim Tarihi 12 Mayıs 2023].

VAN ECK, N.J. ve WALTMAN, L., 2019. *VOSviewer kılavuzu*, Leiden Üniversitesi [çevrimiçi]. Erişim adresi: https://www.vosviewer.com/documentation/Manual_VOSviewer_1.6.13.pdf, [Erişim Tarihi 25 Mayıs 2023].

Web of Science, 2023. Veri tabanı [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/basic-search>, [Erişim Tarihi 12 Mayıs 2023].

Biyografiler

Harun Kars

Harun KARS, Bozok Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden 2018 yılında mezun olmuştur. Ardından Gazi Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimini 2021 yılında tamamlamış ve aynı üniversitede doktora eğitimine devam etmektedir. Halihazırda bir devlet kurumunda yönetici pozisyonunda görev yapmaktadır. Mimari tasarım, mimarlık ve tasarımda bilgi teknolojileri, sürdürülebilir mimari alanlarında araştırmalar sürdürmektedir.

Arzu Özen Yavuz

2001 yılında Lisans, 2005 yılında Yüksek lisans ve 2011 Yılında Doktora eğitimini Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümünde tamamladı. 2002 Yılında Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümünde Araştırma görevlisi olarak başladığı akademik yaşantısını, aynı bölümde Profesör Dr. olarak sürdürmektedir. Mimari tasarım ve mimari tasarım eğitimi, mimaride biçimlenme yaklaşımları, işlemsel tasarım ve mimari tasarımda bilgi teknolojileri kullanımı alanlarında araştırmalarını sürdürmektedir.

Osmaneli'nin Kırsal Mimarlık Mirasının Korunmuşluk Durumunun Sayısal Olarak Değerlendirilmesi

Engin AKTÜRK* ve Banu ÇELEBİOĞLU YERGÜN**

* İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-0003-7714
mim.e.akturk@gmail.com

** Yıldız Teknik Üniversitesi
İstanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0003-2127-3596
banu.celebioglu@gmail.com

Araştırma makalesi

Geliş: 31/08/2023
Son düzenleme sonrası geliş: 17/11/2023
Kabul: 13/12/2023
Yayımlanma: 31/01/2024

Öz

Çalışmaya konu olan Osmaneli kırsalı, Marmara Bölgesinde Bilecik iline bağlı bir ilçedir. İlçenin kentsel ve kırsal alanları zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Osmaneli kırsalında farklı büyüklükte 27 köy ve bu köylerin çoğunda geleneksel tekniklerle yapılmış konutlar, fırın ve ahır gibi müstemilat yapıları bulunmaktadır. Bazı köylerde geleneksel yapılar tarihi kırsal peyzaj oluşturacak kadar yoğun ve korunmuş durumdadır. Çalışma kapsamında her köy için yöresel mimarlık mirası öğeleri ile köylerin doğal ve ekonomik özelliklerini niteleyen envanterler oluşturulmuş ve köylerde günümüze ulaşmış özgün geleneksel yapıların rölöveleri alınarak belgelenmeye çalışılmıştır. Ancak köylerde kırsal mimarlık mirasının varlığı ve korunmuşluk durumu farklı nedenlerden dolayı değişmektedir. Yerleşimlerdeki geleneksel dokunun yoğunluğu ve korunmuşluk durumlarını ölçmek amacıyla elde edilen veriler sayısallaştırılarak bir değerlendirme tablosu oluşturulmuştur. Bu tabloda köyler aldıkları sayısal değerlere göre A, B, C ve D olarak 4 grupta sınıflandırılmıştır. En fazla kültürel miras öğelerine sahip ve iyi korunmuş köyler A grubunda yer almakta olup, B ve C gruplarındaki yerleşimlerde kültür varlıkları ve korunmuşluk durumları azalarak devam etmektedir. D grubu köylerinde ise yöresel mimarinin kaybolduğu, yeni yapılaşmanın yoğunlaştığı köyler yer almaktadır. Bu çalışma ile Osmaneli kırsalındaki yöresel mimarisinin belgelenmesi, köylerdeki tarihi kırsal peyzajın korunmuşluk durumlarının ölçülmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Yöresel mimari, koruma, sınıflandırma, Bilecik, Osmaneli

Quantitative Evaluation of the Conservation Status of Osmaneli's Rural Architectural Heritage

Engin AKTÜRK* and Banu ÇELEBİOĞLU YERGÜN**

* *Istanbul Metropolitan Municipality*
Istanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0002-0003-7714
mim.e.akturk@gmail.com

** *Yildiz Technical University*
Istanbul, Türkiye
ORCID: 0000-0003-2127-3596
banu.celebioglu@gmail.com

Research article

Received: 31/08/2023

Received in final revised form: 17/11/2023

Accepted: 13/12/2023

Published online: 31/01/2024

Abstract

The study focuses on the Osmaneli countryside in the Bilecik (Türkiye) province of the Marmara Region, which has a rich cultural heritage in both urban and rural areas. The countryside consists of 27 villages, many of which have traditional houses and outbuildings like furnaces and barns. Some villages have well-preserved traditional buildings, creating a historical rural landscape. This study formed inventories and documented the local architectural heritage, as well as the natural and economic characteristics of each village. Presence and conservation of rural architectural heritage vary across villages for different reasons. To assess the density and preservation status of the traditional texture in the settlements, collected data were quantified and an evaluation table was constructed. The villages were classified into four groups (A, B, C, and D) based on their numerical values. Group A includes villages with the highest number of cultural heritage items and best-preserved villages, while the cultural assets and conservation status decrease in groups B and C. Group D consists of villages where local architecture has been lost and new construction predominates. This study aims to document the local architecture in rural Osmaneli and evaluate the conservation status of the historical rural landscape in the villages.

Keywords: Vernacular architecture, conservation, classification, Bilecik, Osmaneli

1. GİRİŞ

Kırsal sit; yerleşim düzeni, yapım tekniği ve tasarımıyla yerelin ürünü olan yapıların, yol, meydan, tarım alanı ve benzeri öğelerle birleşerek oluşturduğu, korunacak değerler taşıyan kırsal alanlar şeklinde tanımlanmaktadır (ICOMOS, 2013). Kırsal sit alanlarını yerel halk tarafından, yerel malzeme ve teknikler kullanılarak ve ihtiyaca göre inşa edilen kırsal mimarlık mirası yapıları oluşturmaktadır (Göğebakan ve Saban, 2021: 33-34). Kırsal mimarlık mirasının yer aldığı kırsal yerleşimler doğal çevre ile iç içe geçmiştir. Günümüzde koruma kuramı sadece tarihi anıtsal yapıların korunmasından, doğal ve kültürel öğelerin birlikte korunduğu ve sürdürülebilirliğin önem kazandığı bir anlayışa doğru gelişmektedir. Bu bağlamda insanın oluşturduğu somut ve somut olmayan kültür öğeleri ile insanlığın doğa ile olan uzun ve yakın ilişkisi sonucunda ortaya çıkan, doğa ve insanın ortak oluşturduğu alan olarak tanımlanan Kültürel Peyzaj alanları, 1980'li yılların sonundan itibaren kırsal mimarlık mirası ile değerlendirilmeye başlanmıştır (UNESCO, 2023; Güler, 2016: 29). Kültürel peyzaj olarak tanımlanan Dünya Mirası Alanlarının yaklaşık %60'ı tarihi kırsal peyzaj alanı olan kırsal yerleşimleri kapsamaktadır (Güler, 2019: 39). Kırsal peyzaj alanlarında, o peyzaja ait tüm soyut ve somut kültürel değerlerin tamamı kırsal mirasın kapsamına girmektedir (ICOMOS-IFLA, 2017). 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren, kırsal tarımsal üretimle ilişkisinin azalması, kırsal farklı işlevlerin taşınması ve kırsal demografik hareketler kırsal peyzajın karakterini değiştirmiş ve dolayısı ile kırsal mirasın koruma sorunlarını ortaya çıkarmıştır (Öğdül, 2019: 41).

Çalışma alanı olan Osmaneli ve çevresi yüzyıllar boyunca farklı milletlerin egemenliği altında yaşamın sürdüğü ve ticaret yolları üzerinde yer alan bir coğrafyada yer almaktadır. Bu kültürel süreklilik ve ticari hareketlilik Osmaneli'de zengin bir kültürel mirasın ortaya çıkmasına sebep olmuş, ilçe merkezinde anıtsal nitelikte yapıların yapılmasını, kırsalda ise bir yapı yapma geleneği oluşturarak birçok sivil mimarlık öğesi üretilmesini sağlamıştır. Bunun yanında Osmaneli ilçesinde birçok höyük ve arkeolojik kalıntı da bulunmaktadır. Osmaneli kırsal yerleşimlerinin çoğunda görülen nüfus kaybı nedeniyle yeni yapılaşmanın az sayıda olduğu, mevcut geleneksel yapıların ise günümüze kadar ulaşabildiği görülmüştür. Osmaneli kırsal mimarlık mirası ile ilgili sadece Günören Köyündeki yöresel mimariyi konu alan yüksek lisans tezleri yapılmış, Kızılöz Köyünde bulunan biber kurutma evleri (biberlik) ile ilgili bir makale yayınlanmıştır (Turğut, 2019; Akçura, 2018; Kılıç ve Karakaş, 2013). Dolayısıyla Osmaneli kırsalındaki yerleşimlerin yöresel mimarisini bütüncül bir şekilde inceleyen bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Bu makale Osmaneli kırsal yerleşimlerindeki yöresel mimarlık öğelerini tespit ederek, literatürdeki bu boşluğu kapatmayı amaçlamaktadır. Bunun yanında çalışma alanında yer alan 27 köy benzer mimari özelliklere ve farklı koruma sorunlarına sahiptir. Bu nedenle yerleşimler arasında karşılaştırma yaparak, kırsal mimarlık mirası açısından, nitelikli köylerin daha detaylı çalışılabilmesi için nicel bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla yerleşimlerin yöresel mimarlık öğelerinin çeşitliliği, yoğunluğu ve korunmuşluk durumları sayısallaştırılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Değerlendirme sonucunda ortaya çıkan tabloya göre köyler A, B, C ve D grupları olmak üzere 4 grupta sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırmanın Osmaneli köylerinde uygulanacak koruma politikalarının belirlenmesinde yol göstermesi ve diğer kırsal yerleşimlerdeki yöresel mimarinin değerlendirilmesi için bir yöntem önerisi oluşturması hedeflenmiştir.

2. ÇALIŞMA ALANI: OSMANELİ KIRSALI

2.1. Osmaneli Tarihçesi

Osmaneli'nin tarihi bulunan arkeolojik kalıntılara göre Geç Kalkolitik Çağa kadar uzanmaktadır. Antik Çağ'da, içinde Bilecik'in de bulunduğu İstanbul (Anadolu), Kocaeli, Adapazarı, Bolu, Bursa ve Zonguldak illerini kapsayan bölge Bithynia olarak anılmaktaydı. M.Ö. 13. yüzyılda yaşanan Deniz Kavimleri Göçünde Trak kavmi bölgeye yerleşmiştir (Akpınar ve Aksu, 2017: 28). M.Ö. 7. yy. ile 1. yy. arasında Osmaneli ve çevresi Frig, Lidya, Pers, Makedonya Krallığı ve Bithynia Krallığı arasında el değiştirmiştir. M.Ö. 1. yüzyılda Bithynia Krallığının Roma İmparatorluğu'na katılmasıyla bölge uzun bir süre Roma hâkimiyetinde kalmıştır. M.S. 14. yüzyılda ise Bilecik'in Osmanlı Beyliğine geçmesi ile yörede altı yüzyıllık Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır. Bilecik yöresi II. Abdülhamid döneminde Ertuğrul Sancağı olarak bilinmekteydi ve bu sancakta Osmaneli ilçesi Lefke adı ile sancağın merkez kazası olan Bilecik'e bağlıydı (Emecen, 1992). Kurtuluş Savaşı esnasında Osmaneli toprakları fiilen işgal edilmemiş olsa da bölgedeki eşkıyaların baskınları nedeniyle Osmaneli kent merkezinde yaşayan halkın Sakarya'nın kuzeyindeki köylere gittiği bilinmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, 1924 yılında Bilecik il olmuştur. 1926 yılında Osmaneli Bilecik'e bağlı bir ilçe konumuna getirilmiştir (Akkayan, 1990: 64).

2.2. Osmaneli Coğrafyası

Çalışma alanı olan Osmaneli ilçesi Türkiye'nin Bilecik il merkezinin güneyinde yer almakta olup Bursa ve Sakarya illerine komşudur. Osmaneli'ye bağlı Adliye, Ağlan, Akçapınar, Avdan, Balçıkhisar, Belenalan, Bereket, Borcak, Boyukaya, Büyükyenice, Ciciler, Çerkeşli, Çiftlik, Dereyörük, Düzmeşe, Ericcek, Günören, Hisarcık, Kazancı, Kızılöz, Medetli, Oğulpaşa, Orhaniye, Sarıyazı, Selçik, Selimiye ve Soğucakpınar olmak üzere 27 köy bulunmaktadır (Şekil 1). Köyler ilçe merkezinden 25 km yarıçapında bir alan içinde farklı uzaklıklarda bulunmaktadır.

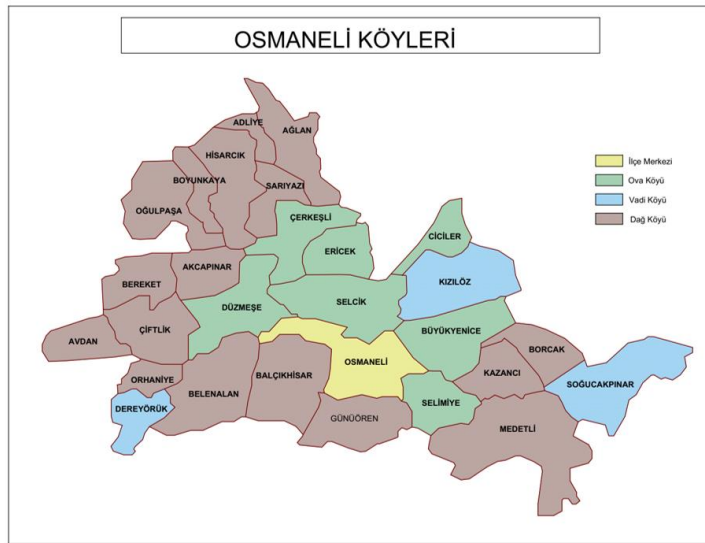
Köylerin buldukları coğrafyanın topografik, iklimsel ve hidrografik özellikleri ile ulaşım imkanları köylerin ekonomisini, kültürünü ve yerleşim özelliklerini etkilemiştir (Çizelge 1). Özellikle ulaşım arterlerine yakın, su kaynaklarına sahip, tarım arazilerinin çok olduğu ova köyleri ve mahalleleri nüfuslarını koruyabilmiş veya nüfuslarını arttırabilmiştir. Ovadaki sulu tarım faaliyetlerinin artması Hisarcık, Akçapınar gibi dağ köylerinin boşalmasına, ovada bu köylere bağlı Beşevler, Gaziler gibi yeni mahallelerin oluşmasına neden olmuştur.

Osmaneli kırsalı iklim ve topografik şekiller açısından çeşitlilik göstermektedir (Çizelge 1). Bilecik ili bulunduğu konumu ve topoğrafyası nedeniyle farklı iklim sınıfları arasında bir geçiş bölgesindedir. Ayrıca bölgenin vadilerden oluşmuş yapısı mikroklimatik ortamlar oluşturmaktadır. Bu durum Bilecik genelinde birçok bitkinin yetişmesine imkân sağlamıştır (Kaymaz vd., 2019: 212).

Osmaneli kırsalını Samanlı Dağları, Bilecik Platosu, Sakarya Nehri ve Göksu Deresi'nin oluşturduğu dağlık alanlar, yaylalar, platolar ve ovalar oluşturmakta, dağlık arazilerinin büyük çoğunluğunu da ormanlar kaplamaktadır. Karaçam, kızılçam, kayın ve gürgen yörede sık görülen ağaçlardır. Plato ve vadi tabanlarındaki ovalık alanlarda tarım yapılmaktadır (Başkaya, 2012: 21-107).

Çizelge 1. Osmaneli köylerinin bulunduğu topoğrafya türleri (Aktürk ve Çelebioğlu Yergün, 2020)

KÖYLER	VADI		DAĞ		OVA	
	Yayla	Yamaç	Sırt			
Dereyörük, Kızılöz, Soğucakpınar	Oğulpaşa, Adliye, Bereket, Boyunkaya	Avdan, Sarıyazı, Günüören, Orhaniye, Belenalan, Balçıkhisar	Ağlan, Çiftlik, Hisarcık	Akçapınar, Hisarcık	Selimiye, Büyükyenice, Düzmeşe, Ciciler, Çerkeşli, Ericek, Akçapınar (Gaziler Mah.), Oğulpaşa (Yeşilçimen Mah.), Hisarcık (Beşevler Mah.)	

Şekil 1. Bilecik İli ve ilçeleri (solda) (Wikipedia, 2024), Osmaneli Köyleri (sağda) (Aktürk ve Çelebioğlu Yergün, 2023)

2.3. Osmaneli Ekonomisi

Osmaneli kırsalında ana geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. İlçe topraklarında tropikal meyve ve sebze hariç her türlü ürün yetiştirilebilmektedir. Akarsuların geçtiği vadi tabanlarında sulu tarım, sulama imkânının kısıtlı olduğu plato ve yaylalarda tahıl ekimi gibi susuz tarımla beraber hayvancılık yapılmaktadır. İlçenin kuzeyinde ve yayla köyleri olan Oğulpaşa, Boyunkaya ve Adliye köylerinde hayvancılık daha yaygındır. Arıcılık dağ ve plato köylerinin çoğunda görülmektedir. Osmaneli köylerinin yakınında ormanlar bulunsa da Dereyörük, Orhaniye, Kazancı köyleri orman içi kırsal yerleşimlerdir. Köyler ormanlardan yapı malzemesi ve yakacak olarak faydalanmaktadır (Başkaya, 2012: 230-231). İpek böcekçiliği ise 19. yüzyılda Osmaneli ilçesinin önemli geçim kaynaklarından biri olmuştur (Başkaya, 2012: 363-380). Ancak böcekçilik eski ekonomik getirisini kaybetmesiyle beraber bölgeden kaybolmuştur. Ayrıca böcekçiliğin oldukça zahmetli olması ve koza üretiminin evlerde yapılması, ev ahalisinin yaşamını zorlaştırması gibi nedenler böcekçiliğin azalmasındaki diğer sebeplerdir. Günümüzde Osmaneli'de böcekçilik sadece Günüören Köyünde birkaç aile tarafından yapılmaktadır.

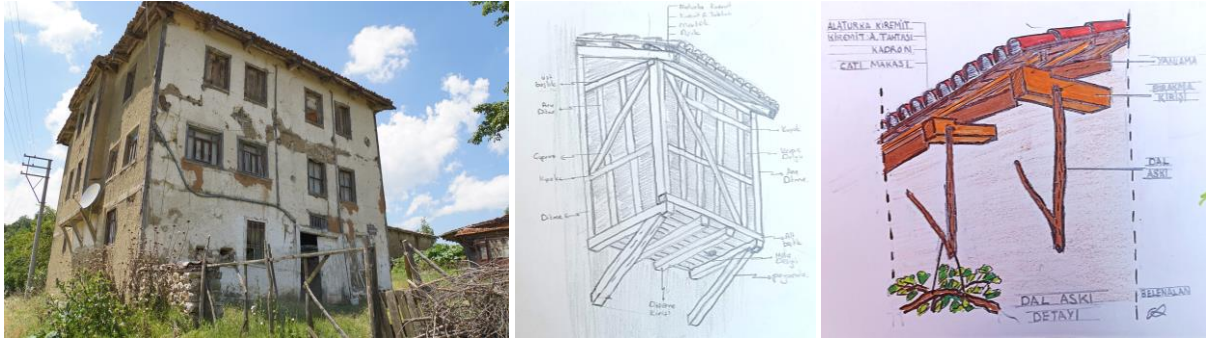
2.4. Osmaneli Demografik Yapısı

Osmaneli'nin de üzerinde bulunduğu İpekyolu coğrafyası birçok topluma ve kültüre ev sahipliği yapmış ve birçok halk bu coğrafyada bir arada yaşamayı başarmıştır. Osmaneli'de asırlardır Rumlar ve Türkler birlikte ikamet etmiştir. Ancak Kurtuluş Savaşı sonrası yapılan

mübadele ile Rumlar ilçeden ayrılmak durumunda kalmıştır. Rumların yerine ise Selanik Karacaoba yöresinden gelen Türkler yerleştirilmiştir. İlçede bir diğer önemli göç olayı 1952 ve 1978 yıllarında Balkan ülkelerinden göç eden Türkler ile olmuştur (Akkayan, 1990: 64-65). Bu göçlerin büyük bir çoğunluğu Osmaneli ilçe merkezine doğru gerçekleşmiştir. Osmaneli kırsalında ise Orhaniye, Selimiye ve Ericcek köylerinde nüfusun büyük çoğunluğunu Balkan göçmenleri oluşturmaktadır. Orhaniye Köyünü Balkanlar'dan gelen "Pomak" halkının, Çerkeşli Köyünü Çankırı'nın Çerkeş ilçesinden gelenlerin, ilçenin kuzeyindeki Oğulpaşa Yaylası'nda yer alan Adliye Köyünü ise Kafkasya'dan gelen Gürcü göçmenlerin kurduğu bilinmektedir (Başkaya, 2013: 13-41). Osmaneli'nin yerel halkı kendini "manav" olarak nitelendirmektedir. Manavlar mübadele ile gelen Karacaobalı'lar'a "muhacir", 1950 sonrası gelen Balkan Türklerini "göçmen" olarak isimlendirmişlerdir. Bunun yanında 20. yüzyılın ikinci yarısında sanayi faaliyetlerinin artması ile de ilçe köylerinden ve başka illerden ilçeye göç yaşanmıştır (Akkayan, 1990: 64-246). Son on yılda Osmaneli'nin köy nüfusu düşerken, kent nüfusu artmıştır. 2021 yılı itibari ile Osmaneli ilçe nüfusunun yaklaşık %25'i köylerde yaşamaktadır (TÜİK, 2021).

2.5. Osmaneli Kırsal Mimarlık Mirası

Osmaneli köylerindeki geleneksel yerleşim dokusu, yapım sistemi ve yapı biçimlenişleri benzer nitelikler taşımasına rağmen değişen coğrafi ve ekonomik koşullar nedeniyle yapı malzemesi kullanımı ve müstemilat yapılarında farklılıklar görülmektedir. Planlı bir yerleşim gözlenmeyen Osmaneli köylerinde organik bir yerleşim dokusu görülmektedir. Kırsal yerleşimlerdeki evlerin çoğu parsel içinde ayrıık nizamda inşa edilmiştir. Evlerin bahçelerinde fırın, ahır, ambar, odunluk gibi müstemilat yapıları bulunmaktadır. Köylerde sivil mimarlık örnekleri genellikle iki katlıdır. Ancak ipekböcekçiliğinin yapıldığı köylerde üç katlı evlere de rastlamak mümkündür (Şekil 2).

Şekil 2. Belenalan Köyünde Bir Konut (sol), Hela Çıkması (orta) ve Dal Askı (sağ) Detay Eskiçleri (Aktürk ve Çelebioğlu Yergün, 2020)

Evlerin yapım sistemi yığma kâgir sistem üzerine ahşap karkas şeklindedir. Konutların subasman ve zemin kat duvarları taş veya kerpiç malzemeden yapılmıştır. Zemin kat duvarlarında genellikle ahşap hatıllı kuru taş duvar ile yine ahşap hatıllı moloz taş duvar örgüleri kullanılmıştır. Birinci ve ikinci katlar hımış tekniğinde inşa edilmiştir. Ahşap karkas duvarların arası kerpiç ile doldurulmuş ve üzeri çamur ile sıvanmıştır. Bazı köylerde dolgu malzemesi olarak tuğla kullanılmış ve bu evlerde duvarlar sıvanmamıştır. Osmaneli kuzeyinde yer alan köylerde ise, sıvanın üstüne ahşap kaplama yapılarak yapılar dış koşullara daha dayanıklı hale getirilmeye çalışılmıştır. Böcekçilik yapılan evlerin son kat tavanı kaplanmadığı için çatı konstrüksiyonu okunabilmektedir. Evlerin ahşap konstrüksiyonlu kırma çatıları, oturtma sistemde, saçaklı ve alaturka kiremit kaplıdır. Bazı evlerin saçaklarına dal askılar takılmıştır. Dal parçalarının çatı kirişlerine çivilenmesi ile oluşturulan dal askılar asma

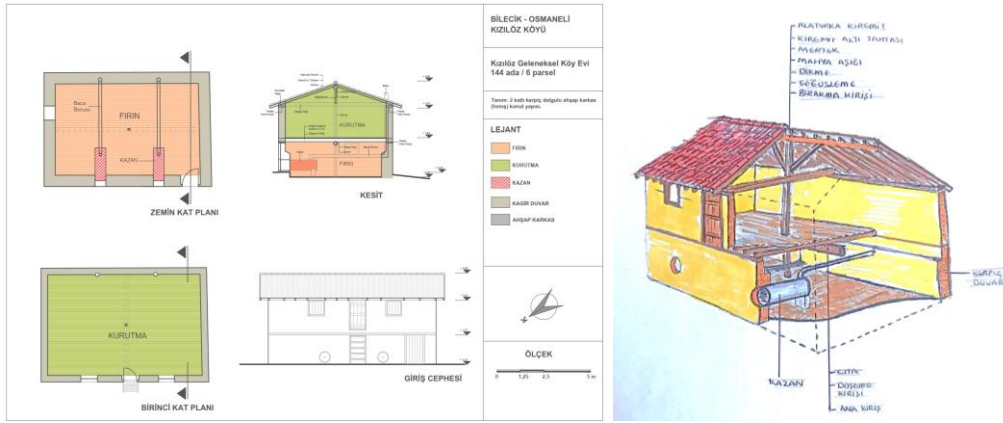
yetiştirmek ve tütün kurutmak için kullanılmaktadır (Şekil 2). Evlerin kapı-pencere doğramaları ahşap olup, böcekçilik yapılan mekânların pencerelerinin kapaklı olduğu görülmektedir. Helalar evlerin cephelerine çıkma şeklinde eklenmiştir. Hela çıkmaları eklendiği katın duvarları gibi hımış tekniğiyle yapılmış ve payandalar ile desteklenmiştir (Şekil 2).

Şekil 3. Soğucakpınar Köyü Uğur Erdoğan Evi (Aktürk ve Çelebioğlu Yergün, 2021)

Osmaneli kırsalındaki geleneksel konut yapılarının planları incelendiğinde zemin katların depo, işlik ve ahır olarak kullanıldığı, üst katların ise barınma işlevli olduğu görülmektedir. İpekböcekçiliğinin yapıldığı evlerde ise evin son katında barınmaya böcekçilik uğraşı da eşlik etmektedir. Evlere zemin katlarındaki çift kanatlı kapılardan girilmektedir. Kapı, “avlu” olarak adlandırılan bölüntüsüz bir mekâna açılmaktadır. Bazı evlerde odunluk veya ahır mekânı oluşturmak için avlu bir duvar ile ayrılmıştır. Avluda malzeme ve araç gereçler muhafaza edilmekte, mahsuller depolanmakta, hayvan ve böcek yemleri istiflenmektedir. Ahırın olmadığı durumlarda binek hayvanları da avlu içine alınmaktadır. Bazı köylerde zemin katta barınma için bir oda bulunmaktadır. Yöre halkı bu mekânı “yer odası” olarak isimlendirmiştir (Şekil 3). Yer odasında merdivenden inip çıkmakta zorlanan evin yaşlısının kaldığı aktarılmıştır. Avluyu merdiven kovası ve üst katın döşemesini taşıyan dikmeler şekillendirmiştir. Yemlerin depolandığı kısımlara “yemlik”, merdiven sahanlığına ise “ayaklık” denmektedir. Büyük evlerde avluya bir asma kat eklenmiştir (Şekil 3). Zemin kattaki merdiven ile üst katın sofasına ulaşılır. Evlerin üst katlarında geniş bir sofa bulunmaktadır. Sofa kimi köylerde “sayvan” adını alırken bazı köylerde “hayat” olarak isimlendirilmektedir. Plan şeması olarak açık sofalı plan şemasına benzese de sofanın pencereler haricinde dış mekân ile bir

bağlantısı yoktur. Evlerin üst katlarının şekillenmesinde ipek böcekçiliği etkili olmuştur. Böcekçilik evlerin hayat kısmında yapıldığı için bu mekanlar geniş tutulmuş ve tavanları kaplanmamıştır. Hayat yapının büyüklüğüne göre iki veya üç odaya açılmaktadır. Bu odalardan en az birinde bir ocak ve bu ocağın bir tarafında dolaplar ve nişler, diğer tarafında gusülhane bulunmaktadır. Ayrıca çoğu evde hayattan hela çıkmasına ulaşılmaktadır (Şekil 3).

Şekil 4. Kızıllöz Köyü biberlik yapısı (Aktürk ve Çelebioğlu Yergün, 2020)

Osmaneli kırsal mimarlık mirasını sadece geleneksel konutlar oluşturmamaktadır. Bu mirasa geleneksel tekniklerle yapılmış zirai ve hayvansal üretime dayalı yapı ve yapı detaylarını dâhil etmek gerekmektedir. Osmaneli köylerinde evlerin bahçelerinde fırın, ambar gibi yapılar da yer almaktadır. Neredeyse her evin bahçesinde kerpiçten yapılmış bir fırın bulunmaktadır. Bazı fırınların üzeri yağmur ve kardan etkilenmemesi için bir sundurma ile kapatılmıştır. Geleneksel evlerin alt katları ahır ve depolama alanı olarak işlevlendirilmiştir. Ancak zamanla ev içindeki depolama alanının yetersiz gelmesi ve hayvanlarla beraber yaşamın sihi olmaması nedeniyle evlerin bahçelerine ahır ve ambarlar inşa edilmiştir. Ambarlar dikdörtgen planlıdır ve yığma tekniğinde kerpiçten yapılmıştır. Üzeri beşik çatı ile kapatılan ambarlar, çoğu köyde harap haldedir. Bazı ambar yapılarında çatı saçağı uzatılarak bir sundurma oluşturulmuştur. Sundurma altı odunluk olarak kullanılmaktadır. Osmaneli'nin kuzey köylerinde ambarların hatılları duvar dışına doğru uzun bırakılarak geçmişte tütün kurutmak için kullanılmıştır. Yine Osmaneli'nin kuzeyinde yer alan yüksek ve yağışlı köylerde "serender" yapılarına da rastlanmaktadır. Osmaneli'nin doğusunda bulunan köylerde kuru biber üretimi geçmiş yıllarda önemli bir ekonomi oluşturmuştur. Bu köylerde hava koşullarından bağımsız olarak biber kurutmak için yöre halkı tarafından "biberlik" olarak isimlendirilen biber kurutma yapıları inşa edilmiştir (Şekil 4). Bu yapılar dikdörtgen planlı ve iki katlıdır. Kerpiç yığma olarak inşa edilmiş biberliklerin alt katında kazanlar bulunmaktadır. Bu kazanlarda çevredeki ormanlardan toplanan odunlar yakılarak yapı ısıtılmaktadır. Isınan hava döşemeden

geçerek üst katta döşeme üstüne serilmiş biberleri kurutur. Isınan havanın üst kata geçişinin sağlanması için döşeme kirişlerinin üzerine 2-3 cm aralıklarla çıtalar çakılmış ve döşeme kaplaması uygulanmamıştır. Beşik çatı ile örtülmüş biberlikler ambarlara çok benzemektedir. Ancak zemin katındaki kazan kapakları ve cephedeki bacaları ile biberlikler diğer yapılardan ayırt edilebilmektedir.

3. OSMANELİ KIRSAL MİMARLIK MİRASININ SAYISALLAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışma kapsamında Osmaneli kırsalında yer alan tüm köy ve mahalleler yerinde incelenmiş, yerleşimlerin kültürel peyzajını oluşturan kültürel ve doğal öğeler tespit edilmeye ve bu öğelerde görülen koruma sorunları belirlenmeye çalışılmıştır. İncelenen kırsal yerleşimlerde elde edilen doğal, kültürel ve ekonomik verilerin daha kolay anlaşılması ve belgelenmesi için bir envanter formu geliştirilmiştir. Kültürel Peyzaj Değerlendirme Formu (KPDF) olarak isimlendirilen envanterlere elde edilen coğrafi, ekonomik, mimari ve sosyal veriler işlenmiştir. Yerinde inceleme ve KPDF envanterlerinin sonucunda kimi köylerin kırsal mimarlık mirasını kaybettiği, bazılarının ise kırsal peyzaj özelliklerini koruyamadığı gözlemlenmiştir. Ancak çalışma alanında yer alan 27 köy benzer mimari özelliklere ve farklı koruma sorunlarına sahiptir. Bu nedenle yerleşimler arasında karşılaştırma yapmak, kültürel ve doğal açıdan nitelikli köylerin daha detaylı çalışılabilmesi için nicel bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulmuştur. Literatürde kırsal yerleşimlerin mimari karakterlerinin belirlenmesi için farklı yöntemler geliştirilmiştir. Birleşik Krallık'ta "Village Design Statement" raporları ile kırsal yerleşimlerin mimari karakteri tanımlanmaktadır (The Heritage Council, 2012). Türkiye'de kültürel peyzajın karakterizasyonunu konu alan akademik çalışmalarda, kültürel peyzaj sınıflandırmaları yapılırken bölgedeki hâkim mimari karakteri değerlendirmek için tablolar üretilmiştir (Erdem, 2012). Ancak çalışma alanı olan Osmaneli kırsalında köylerin mimari karakterini değerlendirmekten ziyade geleneksel mimarinin yoğunluğu ve korunmuşluk durumunu değerlendirecek bir yöntem ihtiyacı duyulmuştur. Bu nedenle yerleşimlerdeki kırsal mimarlık mirasının durumunun sayısallaştırılması ve hesaplanması için İpekoğlu'nun (2005) "An Architectural Evaluation Method For Conservation Of Traditional Dwellings" ve Nijkamp'ın (1989) "Evaluation Indicators For Our Cultural-Architectural Heritage" başlıklı çalışmasından faydalanılmıştır. İpekoğlu'nun (2006) çalışmasında Eskişehir Odunpazarı'ndaki geleneksel konutların cephe ve iç mimari özellikleri ile korunmuşluk durumları sayısallaştırılarak değerlendirilmiştir. Odunpazarı mahallerinde yapı ölçeğinde olan bu hesaplama yöntemi, bu çalışmada Osmaneli köylerindeki yöresel mimarlık ürünleri, geleneksel yapı teknikleri ve malzemeleri ile geleneksel dokunun yoğunluğu ve korunmuşluk durumları sayısallaştırılarak kırsal yerleşim ölçeğine uyarlanmıştır. Osmaneli köylerinin kırsal mimarlık mirasının durumunu değerlendirmek için "Kırsal Mimarlık Mirası Tablosu" üretilmiştir. Tablo arkeolojik miras, kırsal mimarlık öğeleri, geleneksel dokunun durumu ve yeni yapılaşma olarak 4 bölüme ayrılmıştır. Bu dört bölümün altında farklı değerlendirme kriterleri bulunmaktadır (Çizelge 2).

Arkeolojik miras bölümü Höyük ve Tümülüs, Mimari Kalıntı ve Buluntu, Devşirme taş kıstaslarına ayrılmış ve A1 ile A3 arasında kodlanmıştır. Osmaneli köylerinde arkeolojik miras öğeleriyle yöresel mimarinin iç içe geçtiği alanlara rastlanılmamaktadır. Köylerde arkeolojik öğelerin devşirme taş, tekil buluntu ve höyük şeklinde olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu bölümde kriterler için herhangi bir sayısal değer verilmemiş, köylerin sahip olduğu arkeolojik öğenin bilgisi girilmiştir.

Kırsal mimarlık öğeleri bölümü, yapım teknikleri, malzeme kullanımı, cephe ve plan özellikleri, anıtsal yapı, geleneksel üretime yönelik yapılar ve sokak dokusu olarak alt başlıklara ayrılmıştır. Bu başlıkların altına köylerde görülen mimari, malzeme ve yapım tekniğine göre değerlendirme kriterleri belirlenmiştir. Örneğin malzeme kullanımı bölümünde kerpiç (1-2), taş (1-2) ve ahşap (1-2) kıstasları bulunmaktadır. Köydeki malzeme kullanım yoğunluğuna göre her malzeme 1 veya 2 sayısal değerini almaktadır. Yerleşimlerde var olan yöresel mimarlık öğelerinin özgünlüğü ve nadirliği bu kısımda alacağı sayısal değeri etkilemektedir. Örneğin hemen hemen her köyde bulunan samanlık yapıları “2” sayısal değerini alırken, sadece birkaç köyde var olan biberlik yapıları ise “4” sayısal değerini almaktadır. Geleneksel doku bölümünde 25 kriter bulunmaktadır ve her biri K1 ile K25 arasında kodlandırılmıştır. Her köy sahip olduğu mimari ve malzeme özelliklerinin varlığına ve yoğunluğuna göre bir değer almaktadır. Bu değerlerin toplamı ise o yerleşimin kırsal mimarlık öğeleri değerini oluşturmaktadır.

Çizelge 2. Sayısallaştırılan verilere göre kırsal yerleşimlerin sınıflandırılması (Aktürk ve Çelebioğlu Yergün, 2022)

YERLEŞİMLER	KIRSAL MİMARLIK MİRASI																									Geleneksel Dokunun Durumu		Yeni Yapılaşma			KIRSAL MİMARLIK MİRASI DEĞERİ	Koruma durumu				
	Arkeolojik Miras		Kırsal Mimarlık Öğeleri																				Geleneksel Dokunun Yoğunluğu (1/4)	Geleneksel Dokunun Korunmuşluk Durumu (0/4)	Çok / az Katlı (0/5/10)	Geleneksel Yapı Parsel içi / dışı (10)	Yapılaşma Yoğunluğu (0/5/10)									
	A1	A2	A3	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19						K20	K21	K22			K23	K24	K25	D1
Belenalan	*	2	2	0	1	2	1	2	0	4	4	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	0	0	4	2	4	3	5	0	5	326	A		
Kızıöz	*	2	2	0	1	2	1	2	0	4	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	4	4	2	4	3	0	0	0	273	A			
Dereyörük	*	2	2	0	1	2	1	2	0	4	0	2	2	0	0	3	0	2	2	2	2	2	2	0	0	4	3	2	4	3	5	0	5	256	A	
Akçapınar	*	2	2	0	1	2	1	2	0	0	0	2	2	0	3	0	0	2	2	2	2	2	2	0	4	0	3	2	4	3	0	0	0	238	A	
Kazancı	*	2	2	0	1	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	4	4	2	4	2	0	0	0	234	A			
Günüören	*	2	2	0	1	2	2	2	4	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	4	4	2	3	3	5	0	5	224	A			
Sarıyazı	*	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	4	4	2	3	2	5	0	5	220	A			
Ağlan	*	2	2	0	2	2	2	2	2	0	0	2	2	3	0	0	3	2	2	2	2	2	2	0	4	4	3	3	2	5	10	5	195	B		
Soğucakpınar	*	2	2	0	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	4	4	2	3	2	5	10	5	190	B			
Borcak	*	2	2	0	1	2	1	2	0	4	0	2	2	0	0	3	0	2	2	2	2	2	0	0	0	0	2	2	3	5	0	5	145	B		
Hisarcık	*	2	2	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	0	0	0	140	B		
Adlıye	*	2	2	2	2	2	2	2	2	0	0	2	2	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	0	4	0	0	2	2	2	0	0	5	131	B	
Balçıkhisar	*	2	2	0	1	2	1	2	0	4	4	2	2	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	0	0	0	0	2	2	5	0	5	110	B		
Selçik	*	2	2	0	1	2	1	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	4	4	2	1	2	5	10	5	96	B			
Oğulpaşa	*	2	2	0	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	5	0	5	90	B		
Çiftlik	*	2	2	0	1	2	1	2	0	0	0	2	2	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	0	0	0	0	2	2	2	5	0	5	86	B	
Dümeşe	*	2	2	0	1	2	1	2	0	0	0	2	2	3	0	0	3	2	2	2	2	2	2	0	0	4	0	2	1	5	0	10	81	B		
Büyükyenice	*	2	2	0	1	2	1	2	0	4	0	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	4	4	2	1	10	10	10	78	B				
Orhaniye	*	2	2	0	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	5	10	7	73	B			
Bereket	*	2	2	0	1	2	1	2	0	0	0	2	2	0	3	0	0	2	2	2	2	2	2	0	0	0	0	2	1	5	0	5	65	B		
Ericek	*	2	2	0	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	5	0	5	36	C		
Selimiye	*	2	2	0	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	5	10	5	35	C			
Boyukaya	*	2	2	0	1	2	1	2	0	0	0	2	2	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	0	0	0	0	1	1	5	0	5	34	C		
Avdan	*	2	2	0	1	2	1	2	0	0	0	2	2	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	0	0	0	0	1	1	5	10	5	24	C		
Medetli	*	2	2	0	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	4	4	1	1	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Ciciler	*	1	1	1	1	1	1	2	0	0	0	2	2	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	0	0	0	0	1	0	5	10	5	-4	D		
Çerkeşli	*	2	2	0	1	1	1	2	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	10	10	10	-19	D		

Toplam (Kırsal Mimarlık Öğeleri) X Toplam (Geleneksel Doku) – Toplam (Yeni Yapılaşma) = Kırsal Mimarlık Mirası Değeri

$$KM = \sum Kn \cdot \sum Dn - \sum YYn$$

Geleneksel doku durumu başlığının altında Geleneksel Dokunun Yoğunluğu (1-4) ve Korunmuşluk Durumu (0-4) kısımları yer almaktadır. Köyler geleneksel dokunun yoğunluk ve korunmuşluk durumuna göre parantez içinde bulunan rakamlar arasında bir değer almaktadır. D1 ve D2 olarak kodlandırılan yoğunluk ve korunmuşluk değerleri her köy için toplanarak geleneksel doku durum sayısını oluşturmaktadır.

Yeni yapılaşma bölümü, Çok-Az Katlı (0-5-10), Geleneksel Yapı Parsel içi-dışı (10-0), Yapılaşma Yoğunluğu (0-5-10) şeklinde üç kıstasa ayrılmıştır. Bu bölümde yerleşimler yeni yapıların kat sayıları, geleneksel konutların parseli içine veya dışına inşa edilmesi ve yoğunluklarına göre değer almaktadır. YY1, YY2 ve YY3 olarak kodlanan kriterlerin değerleri toplanarak köyün yeni yapılaşma değeri hesaplanmaktadır. Geleneksel doku ile uyumsuz

yapılar tarihi kırsal peyzaja zarar vermektedir. Bu nedenle bu bölümden elde edilen veri negatif değer taşımaktadır.

Yerleşimin kırsal mimarlık mirası değeri, kırsal mimarlık öğeleri ile geleneksel doku değerlerinin çarpılması ve bu değerden yeni yapılaşma değerinin çıkartılması ile bulunmaktadır. Aşağıda kırsal mimarlık mirası değerinin hesaplama formülü verilmiştir (Çizelge 2).

3.1. Sayısallaştırılan Verilere Göre Kırsal Yerleşimlerin Sınıflandırılması

Kırsal yerleşimler Arkeolojik ve Yöresel Miras tablosunda aldıkları puanlara göre sınıflandırılmıştır. Tabloda (322 ile -19) değerleri arasında yerleşimler sıralanmıştır. En yüksek puanı Belenalan, en düşük puanı ise Çerkeşli Köyü almıştır. Bu sıralamada bazı değerlerde yerleşimler gruplanmıştır. Gruplaşan köylerin tarihi dokularının korunmuşluk durumlarının benzer nitelikte olduğu görülmüştür. Köyler sınıflandırılırken yerleşimlerin gruplandığı değerler üzerinden dört gruba ayrılmıştır. Aşağıda bu eşik değerler, grup tanımı ve sınıflandırılan köyler verilmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Kırsal Mimarlık Mirası Değerlendirme Tablosu (Aktürk ve Çelebioğlu Yergün, 2022)

Değer Aralığı	Grup	Tanım	Yerleşimler
$N_{AYM} > 200$	A	Tarihi Dokuya Sahip Köyler	Belenalan, Akçapınar, Dereyörük, Kızılöz, Günören, Kazancı, Sarıyazı,
$200 > N_{AYM} > 50$	B	Tarihi Dokusu Risk Altında Olan Köyler	Ağlan, Borcak, Hisarcık, Adliye, Balçıkhisar, Selçik, Çiftlik, Oğulpaşa, Soğucakpınar, Bıyıkkenice, Düzmeşe, Bereket, Orhaniye
$50 > N_{AYM} > 0$	C	Tarihi Dokusunu Kaybetmiş Köyler	Selimiye, Avdan, Boyukaya, Medetli, Ericek
$0 > N_{AYM}$	D	Yeni Yapılaşma Yoğun Köyler	Çerkeşli, Ciciler

3.1.1. A Grubu Köyler

Tarihi dokuya sahip köyler olarak tanımlanan A grubu yerleşimlerini Belenalan, Kızılöz, Kazancı, Akçapınar, Günören, Sarıyazı, Dereyörük köyleri oluşturmaktadır (Şekil 5).

- Bu köylerden Sarıyazı hariç hepsinin en az bir höyük, kalıntı gibi arkeolojik miras ögesine sahip olduğu görülmektedir.
- Köylerde birden fazla geleneksel yapım tekniğinin bir arada ve genellikle yığma ve hımış tekniğinin birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. Osmaneli'nin kuzeyinde bulunan Sarıyazı'da bu yapım tekniklerine çantı tekniği de eklenmektedir.
- Taş, kerpiç ve ahşap gibi geleneksel malzemeler her yerleşimde farklı oranlarda kullanılmaktadır. Köylerin genelinde çoğunlukla kerpiç malzeme kullanılırken, Sarıyazı köyü ve çevresinde kerpicing yerini taş ve ahşap malzeme almıştır.
- Konut cephelerinde çiçeklik gibi geleneksel eklentilere Belenalan, Kızılöz ve Günören köylerinde rastlanmaktadır. Dal askı detayı bu grupta sadece Belenalan köyünde görülmektedir. Köylerin tümünde konut cepheleri sıvalıdır. Bunun yanında Sarıyazı Köyünde ahşap kaplamalı cepheler de görülmektedir.
- Osmaneli genelinde olduğu gibi bu köylerdeki geleneksel konutların hepsinde sofalı plan tipi gözlenmektedir. Köylerdeki evlerin çoğunu iki katlı yapılar oluşturmaktadır.

Ancak gruptaki en küçük yerleşimler olan Kızılöz, Akçapınar ve Dereyörük köyleri hariç hepsinde üç katlı evler de bulunmaktadır.

- Anıtsal nitelikli yapı veya mekân olarak tanımlanan tarihi cami, mescit, meydan, çeşme ve konak öğelerinden, her köyde en az bir tanesi mevcuttur.
- Geleneksel üretime yönelik yapılar olan fırın, ahır, ambar ve odunluk bu gruptaki her köyde mevcuttur. Bunların yanında biberlik, serender, böcekçilik konağı gibi daha özel yapılardan en az biri bu gruptaki köylerde bulunmaktadır.
- Akçapınar ve Dereyörük köylerinde geleneksel sokak kaplamasından izler bulunmaktadır. Kerpiç duvar ve ahşap çit gibi geleneksel ayırıcı elemanlar bu köylerin tamamında geleneksel dokuya katkı sağlamaktadır.
- A grubu köylerinin hepsinde köyün büyüklüğüne göre geleneksel yapılar çoğunluğu oluşturmaktadır. Yine bu yapıların büyük bir kısmı ayakta ve geleneksel malzeme ve plan özelliklerini korumaktadır. Burada yapıların korunmasını sağlayan iki faktör bulunmaktadır. Dereyörük, Kızılöz gibi nüfusu azalan ve Akçapınar gibi terkedilen köylerde yeni yapı ihtiyacı olmadığı için yapılar mevcudiyetini sürdürmektedir. Diğer taraftan geleneksel yapıların kullanılmaması bozulmaların hızlanmasına neden olmaktadır.
- Dereyörük ve Akçapınar köyleri kent merkezine uzak, nüfusu az ve doğal peyzaj ile uyum içinde olan yerleşimlerdir. Ayrıca Göksu Vadisi içine kurulmuş olan Dereyörük Köyü korunması gerekli bir doğal miras içinde yer almaktadır. Nüfusunu kaybetmiş olan Akçapınar Köyünde ise yapılar doğal etkenlerin yıpratıcı etkisi altında yıkılmak üzeredir.
- Kızılöz, Kazancı ve Sarıyazı yerleşimlerinde ipekböcekçiliğinden, kuru biber üretimine kadar çeşitli geleneksel üretimler bir arada yürütülmüştür. İpekböcekçiliği günümüzde birçok köyde artık yapılmıyor olsa da yarattığı ekonomik ve kültürel etki köylerin sosyal ve ekonomik açıdan gelişmesini sağlamıştır.

3.1.2. B Grubu Köyler

Tarihi Dokusu Risk Altında Olan Köyler olarak nitelendirilen B sınıfı köylerini Ağlan, Borcak, Hisarcık, Adliye, Balçıkhisar, Selçik, Çiftlik, Oğulpaşa, Soğucakpınar Büyükyenice, Düzmeşe, Bereket ve Orhaniye yerleşimleri oluşturmaktadır (Şekil 5).

- Osmaneli kuzeyinde ve Samanlı Dağları üzerinde bulunan Ağlan, Adliye ve Hisarcık köyleri ile Bilecik Platosundaki Orhaniye Köyünde herhangi bir arkeolojik miras ögesi tespit edilmemiştir. Bunların dışındaki köylerde en az bir arkeolojik miras ögesi bulunmaktadır.
- Bu gruptaki yerleşimlerde yapılarda en az iki geleneksel yapım tekniği kullanılmıştır. Yığma ve hımiş tekniği en çok kullanılanlardır. Sadece Adliye Köyünde yığma ve hımişin yanında çantı tekniği de görülmektedir.
- Diğer gruptaki köylerde olduğu gibi kerpiç, B grubu yerleşimlerde en fazla kullanılan geleneksel yapı malzemesidir. Ancak Hisarcık, Adliye, Ağlan köylerinde kerpicing ağırlığını ahşap malzeme almıştır.

- Geleneksel evlerin cepheleri karşılaştırıldığında ise, bu grupta A grubundaki gibi cephe eklentilerinde çeşitlilik gözlenmemektedir. Osmaneli kuzeyinde yer alan köylerde yine ahşap kaplamalı cepheler görülmektedir. Çiçeklikler sadece Borcak, Balçıkhisar köylerinde kullanılmıştır. Dal askı detayı ise yalnızca Balçıkhisar Köyünde bulunmaktadır.
- Geleneksel evler sofalı plan tipine sahip olup, çoğu iki katlıdır. Bu grupta Düzmeşe, Soğucakpınar, Selcik ve Ağlan köylerinde üç katlı geleneksel evler bulunmaktadır.
- Soğucakpınar, Ağlan, Borcak, Selçik ve Oğulpaşa köylerinde çeşmenin de yer aldığı bir meydan bulunmaktadır. Selçik'te meydanla beraber eskiden böcekçilik yapılan bir konak da yer almaktadır.
- Köylerin hepsinde fırın, ambar, odunluk ve ahır müştemilatları bulunmaktadır. Ağlan ve Adliye köylerinde serender örnekleri görülmektedir. İpekböcekçiliği yapılan konaklar ise Soğucakpınar, Ağlan ve Selçik'te tespit edilmiştir.
- Özgün sokak kaplaması Osmaneli köylerinde çok az yerleşimde görülmektedir. Bunlardan biri de Ağlan Köyüdür. Ağlan'da taş kaplamalı ve su drenajının sokağın ortasından yapıldığı örnekler günümüze ulaşmıştır. Borcak, Hisarcık, Adliye, Selçik ve Çiftlik köylerinde kerpiç, taş ve ahşaptan yapılmış bahçe duvarları ve çitler işlevini sürdürmektedir.
- B grubu yerleşimlerinde köylerin büyüklüğüne göre geleneksel yapılar çok yoğun değildir. Bu grupta nüfusu azalan köylerde geleneksel yapıların büyük bir kısmı yıkılmıştır. Diğer taraftan nüfus kaybı yaşanmayan yerleşimlerde yeni yapılar yoğunluğu ele geçirmiştir. Ağlan ve Hisarcık tarihi dokunun en çok algılandığı köylerdir. Maalesef bu köylerin hiçbirinde yöresel mimarinin korunmasına yönelik bir tescil kararı bulunmamaktadır. Ayakta kalan geleneksel yapılar bazı eklentiler ve malzeme değişiklikleri ile kullanılmaya devam etmektedir. Müdahaleler her ne kadar yapıların özgünlüğünü bozsa da yapıların kullanılması onların yaşamasına olanak vermektedir. Bunun yanında yıkılmış eski yapıların enkazını veya yerine yeniden yapılan betonarme yapıları görmek mümkündür.
- B grubu köylerinde yeni yapılaşma Hisarcık Köyü hariç hepsinde görülmektedir. Ancak bu yapılaşmada yüksek katlı binalara rastlanmamaktadır. Diğer taraftan yeni yapılarda kat sayısının artması, geleneksel yapıların yıkılıp yerine yeni binaların yapılması, geleneksel yapıların terkedilmesi bu köylerde tarihi dokunun kaybolmasına neden olacaktır. Bu nedenle herhangi bir koruma kararı bulunmayan bu yerleşimler yöresel mimarinin korunması açısından oldukça riskli durumdadır. Bunun yanında Soğucakpınar gibi nüfus kaybı yaşanmayan köylerde geleneksel yapılar kullanılmaya devam edilmektedir. Yapıların kullanılması korunmalarına yardımcı olurken diğer taraftan yeni yapı ve konfor ihtiyacı tarihi yapıya ve yerleşime birçok müdahale yapılmasına neden olmaktadır. Bu durum kırsal yerleşimde yöresel mimarinin ve tarihi dokunun korunmasını zorlaştırmaktadır. Neyse ki, nüfus kaybı olmayan köylerde yeni yapılaşmanın az, yeni yapıların kat yüksekliği ve çatı formunun geleneksel konutlar ile uyumlu olması ve yeni yapıların eski konutun parselinin dışında yapılması gibi nedenlerle geleneksel dokunun korunduğunu söylemek mümkündür.

- Samanlı Dağlarında, Oğulpaşa Yaylası üzerinde yer alan Adliye ve Hisarcık köylerinin nüfusları azdır ve zengin bir fauna ve flora sahiptir. Selçuk Köyü ise ilçe merkezine ve İstanbul – Bilecik karayoluna çok yakındır. Köyün çevresinde tavuk çiftliği ve piliç işleme tesisleri bulunmaktadır. Bu tesislerin ürettiği atık ve kötü koku doğal çevreye zarar vermektedir. Ayrıca atıklar düzgün bir şekilde bertaraf edilmediği takdirde bölgede ciddi çevresel sorunlara neden olabilmektedir (Karaman, 2006: 133-139). Bunun yanında tesis yapıları ve tesisin birçok ağır tonajlı aracı bölgeye çekmesi kırsal peyzaj karakterini olumsuz etkilemektedir.
- Ağlan köyü Osmaneli'nin nüfus oranı yüksek köylerinden biri olmasına rağmen tarihi dokusunu kaybetmemiş bir yerleşimdir. Osmaneli'nin uzak köylerinden olmakla birlikte ekonomisi oldukça canlıdır. Günümüzde ziraat ve hayvancılığın etkin olduğu Ağlan'da geçmişte tütün üretimi ve ipekböcekçiliği de yapılmıştır. Geçmişte biberçilik ve ipekböcekçiliğinin yapıldığı Soğucakpınar Köyü ise günümüzde tarımsal üretimin çok olduğu B grubu köylerindedir.

3.1.3. C Grubu Köyler

C grubu köyler Tarihi Dokusunu Kaybetmiş Köyler olarak sınıflandırılmıştır. Bu grubu Büyükyenice, Düzmeşe, Bereket, Orhaniye, Ericek, Selimiye, Avdan, Boyunkaya ve Medetli köyleri oluşturmaktadır. Bu yerleşimlerde yeni yapılaşma yoğunudur ve birçok geleneksel yapı yıkılarak yerine yeni yapılar yapılmıştır (Şekil 5).

- Yöresel mimarinin kaybindan bağımsız olarak bu dokuz köyden yedisinde arkeolojik miras ögesi bulunmaktadır.
- Köylerde kalmış az sayıdaki yöresel mimari öğelerde hıymış ve yığma yapım teknikleri kullanılmıştır. Kerpiç en fazla kullanılan yapı malzemesidir. Ahşap karkas elemanlarda, taş ise sadece subasmanda kullanılmıştır.
- Geleneksel yapıların cepheleri sıvalıdır ve sadece Büyükyenice Köyünde evlerin cephelerinde çiçeklik bulunmaktadır.
- Geleneksel evler sofalı plan tipine sahip olup iki katlıdır. Üç katlı evlere Büyükyenice ve Düzmeşe Köylerinde rastlanmaktadır.
- Gruptaki beş köy anıtsal nitelikli geleneksel bir yapı veya kamusal alana sahiptir.
- Köylerin genelinde fırın, ahır, ambar gibi yapılar vardır. Ancak bu yapılardan geleneksel teknikle yapılmış olanı çok az sayıda kalmıştır. Büyükyenice Köyünde biberçilik, Düzmeşe ve Medetli Köylerinde böcekçilik konağı bulunmaktadır. Maalesef bu ender yapılar günümüzde kullanılmadığı için harap durumdadır.
- Bu yerleşimlerde geleneksel sokak dokusunu yansıtan sokak kaplaması günümüze ulaşmamıştır. Sadece Ericek Köyünde özgün bahçe duvarlarına rastlanmıştır.
- C grubu köylerinde yeni yapılaşmanın yoğun olması ve geleneksel yapıların yıkılması nedeniyle yöresel mimari, tarihi bir doku oluşturacak seviyede değildir. Büyükyenice ve Düzmeşe Köylerinde geçmişte çok daha yoğun bir dokunun mevcut olduğunu gösteren birkaç sokak günümüze kadar ulaşmıştır. Diğer taraftan köylerdeki geleneksel yapılara yönelik hiçbir koruma kararı bulunmamaktadır. Bu grup ve diğer gruptaki köylerde yıkılma tehlikesi olan geleneksel yapıların İl Özel

İdaresi tarafından yıkıldığı köylüler tarafından aktarılmıştır. Tarihi doku ve kırsal yerleşim karakterinin en fazla bozulduğu Medetli Köyünde, eski evler yıkılarak yerine çok katlı betonarme binalar inşa edilmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında, köyün geniş tarım alanlarına bağlı olarak ekonomisinin güçlü olması sonucunda artan nüfusun konut ve konfor ihtiyacı etkili olmuştur. Diğer taraftan Bereket, Avdan gibi göç veren köylerde bakımsızlık nedeniyle geleneksel yapılar yıkılmak üzeredir.

- Tarihi Dokusunu Kaybetmiş Köyler yapılaşma nedeniyle doğal peyzaj ile uyumsuz bir görüntü sergilemektedirler. Bu köylerden sadece, Oğulpaşa yaylasında yer alan Boyunkaya Köyü kırsal yerleşim niteliğini ve doğal çevresini korumaya devam etmektedir.
- Geçmişte ipekböcekçiliğinin yapıldığı Medetli Köyü, günümüzde tarımsal üretimin çok olduğu bir yerleşimdir. Avdan Köyünde ise diğer yerleşimlerden farklı olarak avcılık ve ormancılık faaliyetleri az da olsa yapılmaktadır.

3.1.4. D Grubu Köyler

Son grup olan D grubu yerleşimler “Yeni Yapılaşma Yoğun Köyler” olarak tanımlanmıştır. D grubunu Çerkeşli ve Ciciler Köyleri oluşturmaktadır. Bu köylerde sayılı geleneksel yapı kalmıştır ve bu yapılar maalesef harap haldedir (Şekil 5).

- Karayolu ulaşım avantajı olan Çerkeşli ve Ciciler Köyleri kolayca mahsullerini pazara ulaştırabilmektedir. Diğer taraftan ovada yer alan ve su kaynaklarına yakın olan bu iki köy verimli tarım alanlarına sahiptir. Bu durum köylerin zenginleşmesini ve nüfusunu kaybetmemesini sağlamıştır. Zenginleşen ve kalabalıklaşan köylerde yeni ve konforlu konut ihtiyacı doğmuştur. Bu nedenle köylerde yeni yapılaşma da yoğundur. Çerkeşli Köyünde yapılaşmanın apartmana döndüğü bir mahalle de bulunmaktadır. Ciciler Köyünde ise yeni yapılaşmanın az katlı olması ve nüfusunun daha az yoğun olması nedeniyle kırsal yerleşim karakterini koruyabilmiştir. Köyde iki katlı hıms tekniğinde yapılmış sadece bir adet geleneksel konut bulunmaktadır. Konutun ön cephesindeki çıkmaların bağdadi tekniğinde yapılmış olması dikkat çekmektedir. Çerkeşli Köyünde ise günümüze hıms tekniğinden yapılmış birkaç yapı ulaşabilmiştir. Bunlardan sadece birinde yaşam sürmektedir. Az sayıda kalmış olan geleneksel yapılarla ilgili bir koruma kararı bulunmamaktadır.
- D grubu köylerinde tarihi dokunun kalmadığı ve yeni yapıların köy dokusuna hâkim olduğu görülmektedir.
- Tarım arazileri içinde yer alan Çerkeşli ve Ciciler Köyünün ana arter karayollarına yakın olması kırsal peyzaj algısını azaltmaktadır. Diğer taraftan bu yolların çevresinde gelişen çeşitli yapılar ve sanayi tesisleri doğal peyzajın korunmasını zorlaştırmaktadır. Çerkeşli Göletinin kıyısında yüksek katlı yapılaşma ise kırsal yerleşim karakterini bozmaktadır.
- Ova köyleri olan Çerkeşli ve Ciciler köylerinde Çerkeşli Göleti ve Sakarya Nehri sayesinde yoğun olarak sulu tarım yapılmaktadır. Bu köylerin ekonomilerini meyve ve sebze üretimi oluşturmaktadır. Çerkeşli Köyünün artan nüfusu ve kentsel nitelikli yapılaşması kır hayatını olumsuz olarak etkilemektedir.

Şekil 5. Osmaneli Köyleri (soldan sağa sırayla): Dereyörük (A Grubu), Soğucakpınar (B Grubu), Ericcek (C Grubu), Çerkeşli (D Grubu) (Aktürk ve Çelebioğlu Yergün, 2021)

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada olduğu gibi kırsal mimarlık mirasının korunmuşluk durumu ve çeşitliliği üzerine hazırlanan tablolar köylerin objektif ve karşılaştırmalı olarak bir arada incelenmesini mümkün kılmıştır. Bölgenin niteliklerine göre oluşturulmuş mimari göstergelere verilen sayısal değerler ile köyler puanlanıp, sınıflandırılmıştır. Osmaneli köyleri mimari nitelikleri ve korunmuşluk durumuna göre alfabetik sıraya göre A, B, C ve D olarak sıralanmıştır. Bu sınıflandırmada en yüksek değerlere sahip olan A Grubu (tarihi dokusunu koruyan köyler) yerleşimlerinde, geleneksel yapım tekniklerinin ve yerel yapı malzemelerinin çeşitlendiği, yeni yapılaşmanın yoğun olmadığı ve az katlı olduğu, geleneksel yapıların bir yerleşim dokusu oluşturacak kadar korunduğu görülmektedir. Sınıflandırmada en düşük değerlere sahip olan D Grubu (Yeni Yapılaşma Yoğun Köyler) yerleşimlerinde ise geleneksel yapım teknikleri ve geleneksel malzeme çeşitliliği oldukça azalmıştır. Bunun yanında yerleşime yeni yapılar hakimdir ve mevcut geleneksel yapılar bir doku oluşturamayacak kadar az ve seyrek.

Hazırlanan tablo ile köylerin mimari özelliklerinden koruma durumuna kadar birçok veri kolayca okunabilmektedir. Bu veriler doğrultusunda köyler sahip oldukları niteliklere ve sorunlara göre filtrelenebilmekte ve gruplanabilmektedir. Böylece Osmaneli kırsal mimarlık mirasının korunmasında daha kapsayıcı ve bütüncül koruma politikalarının üretilmesi mümkün kılınabilir ve oluşturulan yöntem benzer özellikli yerleşimlerde kullanılabilir. Örneğin A grubu içinde yer alan Dereyörük Köyü için tarihi dokunun korunması ve yaşatılması amacıyla bir politika geliştirilmesi gerekebilirken, D grubu yerleşimlerinden olan Çerkeşli Köyü için yerleşimin kırsal niteliğinin devamlılığını sağlamak yönünde planlama kararlarının alınması gerekebilir. A grubu köylerinde nitelikli yapıların koruma ve onarım çalışmaları ile sürekliliğinin sağlanması, yeni yapılaşmanın sınırlandırılması planlama kararlarına girebilir. D grubu köylerinde ise yeni yapılaşma planlama kararları yerleşimin günümüze ulaşabilmiş kırsal niteliğini koruyacak şekilde alınabilir. Dolayısıyla kırsal yerleşimlerin mimari göstergelere göre değerlendirilip, sınıflandırılması bu yerleşimlerin yapı geleneklerinin ve yöresel kimliklerinin korunmasında ve belgelenmesinde önemli rol oynayacaktır.

Bilgilendirme / Teşekkür

Bu makale Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi Banu Çelebioğlu Yergün danışmanlığında Engin Aktürk tarafından hazırlanan “Bilecik Osmaneli Kırsalı Kültürel Peyzajının Değerlendirilmesi ve Sürdürülebilir Koruma Politikalarının Üretilmesi” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Aksi belirtilmediği takdirde makalede kullanılan şekiller ve çizelgeler belirtilen yazarlar tarafından, belirtilen tarihte düzenlenmiştir.

Çıkar Çatışması Bildirimi ve Sorumluluk Bildirimi

Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, olası bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Makalede belirtilen tüm görüş ve düşünceler yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Makalede yer alan görsellerin kullanımına dair yasal izinlerin alınması yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Bildirimi

Bu bildirimde, ana fikrin belirlenmesi, metnin oluşturulması, değerlendirilmesi, alan çalışması, basıma hazırlık gibi tüm aşamalar yazarlar tarafından ortak bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Notlar

¹ Tabloların oluşturulmasında ve hesaplanmasında B. İpekoğlu'nun (2005) “An Architectural Evaluation Method For Conservation Of Traditional Dwellings” başlıklı çalışmasından faydalanılmıştır. Söz konusu çalışma Eskişehir Odunpazarı'ndaki geleneksel konutların cephe ve iç mimari özelliklerini sayısallaştırarak değerlendirmiştir. Çalışmada yapı ölçeğinde olan hesaplama yöntemi Osmaneli kırsalı için yerleşim ölçeğinde uygulanmaya çalışılmıştır. Nijkamp'ın (1989) “Evaluation Indicators For Our Cultural-Architectural Heritage” başlıklı makalesi tabloların kriterlerinin oluşturulmasında ve hesaplanmasında faydalanılan bir diğer çalışmadır.

KAYNAKLAR

Kitap

AKPINAR, A. ve AKSU, G. A., 2017. *Gelişim sürecinde Osmaneli*. Bilecik: Osmaneli Belediyesi Yayınları.

AKKAYAN, T., 1990. *Osmaneli değişen bir Anadolu kasabası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

THE HERITAGE COUNCIL., 2012. *Community-led village design statements in Ireland toolkit*. Dublin: The Heritage Council.

Dergide makale

BAŞKAYA, Z., 2013. Coğrafi faktörlerin köy yerleşmeleri üzerindeki etkilerinin Osmaneli ilçesi (Bilecik) örneğinde incelenmesi. *Asia Minor Studies*. 1 (1), s. 12-41.

GÖĞEBAKAN, A. Y. ve SABAN, F. D., 2021. Kültürel özelliklerin kırsal mimariye yansıması: Ceyhan Burhanlı köyü örneği. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*. 22, s. 32-63. <https://doi.org/10.17365/TMD.2021.TURKEY.22.05>

GÜLER, A. C., 2019. Tarihi kırsal peyzaj kavramının getirdiği yeni açılımlar. *Mimar.ist*. 66, s. 30-40.

- İPEKOĞLU, B., 2006. An architectural evaluation method for conservation of traditional dwellings. *Building and Environment*. 41, s. 386–394.
- KARAMAN, S., 2006. Hayvansal üretimden kaynaklanan çevre sorunları ve çözüm olanakları. *KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi*. 9 (2), s. 133-139.
- KAYMAZ, I., BAKI, E., SARIHAN, F. ve PERÇİN, H., 2019. Doğayla yeniden bağ kurma: Bilecik Kent Botanik Bahçesi tasarımı. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*. 16, s.199-228.
- KILIÇ, T. ve KARAKAŞ, E., 2013. Osmaneli’de (Bilecik) fonksiyonel özelliklerini kaybetmiş ev eklentilerine bir örnek: Biber kurutma evleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 27, s. 476-486.
- NİJKAMP, P., 1989. Quantity and quality: Evaluation indicators for our cultural-architectural heritage. *Serie Research Memoranda*. 0046, s. 1-31.
- ÖGDÜL, H., 2019. Kırsal alanların değişimi ve kırsal planlama çerçevesinde bir değerlendirme. *Mimar.ist*. 66, s. 41-49.

İnternet kaynağı

- EMECEN, F., 1992. *Bilecik, TDV İslâm Ansiklopedisi* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/bilecik> [Erişim tarihi 10 Ocak 2024]
- ICOMOS, 2013. *ICOMOS Türkiye mimari mirası koruma bildirgesi* [çevrimiçi]. Erişim Adresi: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf [Erişim tarihi 08 Kasım 2023]
- ICOMOS-IFLA, 2017. *Principles concerning rural landscapes as heritage* [çevrimiçi]. Erişim Adresi: https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/General_Assemblies/19th_Delhi_2017/Working_Documents-First_Batch-August_2017/GA2017_6-3-1_RuralLandscapesPrinciples_EN_final20170730.pdf [Erişim tarihi 08 Kasım 2023]
- TÜİK, 2021. *Merkezi dağıtım sistemi* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> [Erişim tarihi 03 Ocak 2023]
- UNESCO, 2023. *Cultural landscapes* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://whc.unesco.org/en/culturallandscape/#4> [Erişim tarihi 03 Ocak 2023]
- WIKIPEDIA, 2024. *Bilecik location districts* [çevrimiçi]. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Bilecik_location_districts.png [Erişim tarihi 10 Ocak 2024]

Tez

- AKÇURA, S. U., 2018. *Bilecik-Osmaneli Günören köyü tarihi kırsal peyzaj koruma projesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- BAŞKAYA, Z., 2012. *Osmaneli ilçesinin beşeri ve ekonomik coğrafyası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi.

- ERDEM, M., 2012. *Kırsal yerleşim peyzaj kimlik özelliklerinin tespiti, korunması ve geliştirilmesine yönelik değerlendirme matrisi önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- GÜLER, K., 2016. Türkiye’de nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin korunması için bir yöntem önerisi: Ödemiş-Lübbey köyü örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- TURĞUT, Y., 2019. Osmaneli Günöören köyü geleneksel mimari dokusunun koruma bağlamında değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Biyografiler

Engin AKTÜRK

1986 yılında Çanakkale’nin Gelibolu ilçesinde doğdu. Orta öğrenimini İzmir Buca Anadolu Lisesinde tamamlamıştır. Lisans eğitimini Trakya Üniversitesi, Mimarlık bölümünde 2009 yılında bitirmiştir. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Restorasyon Kürsüsünde yüksek lisans eğitimini 2012 yılında tamamlamıştır. Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Rölöve – Restorasyon Kürsüsünde doktora öğrenimine devam etmektedir. 2010 – 2014 yılları arasında çeşitli restorasyon şantiyelerinde saha mimarı görevini yürütmüştür. 2014 – 2018 yıllarında Beykent Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Mimari Restorasyon Programında öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 2020 yılından itibaren İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Ulaşım Planlama Şube Müdürlüğünde, sürdürülebilir ulaşım üzerine çalışmaktadır. Ayrıca 2018 yılından itibaren, yarı zamanlı olarak İstanbul Arel Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Mimari Restorasyon Programında ders vermektedir. Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir ulaşım konularından çeşitli yayınları bulunmaktadır.

Banu ÇELEBİOĞLU YERGÜN

1975 yılında İstanbul’da doğdu. 1994 yılında Galatasaray Lisesi’nden mezun olmuş, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi’nde lisans, Rölöve-Restorasyon lisansüstü programında yüksek lisans ve doktora eğitimlerini tamamlamıştır. Yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları Kapadokya’da erken dönem Bizans kiliseleri ile ilgili koruma çalışmalarını kapsamaktadır. Aynı üniversitenin Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı’nda 2011 yılından beri öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Kültür varlıklarını koruma, koruma ve restorasyon teknolojisi, erken dönem Bizans mimarisi ile ilgili çeşitli araştırma ve yayınları bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası çalışmalara katılmış, Fransa Hükümeti’nden aldığı burslarla eğitim ve mesleki çalışmalarını farklı dönemlerde Fransa’da sürdürmüştür. YTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde lisans, Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve-Restorasyon programında lisansüstü dersleri vermekte, yüksek lisans ve doktora tez danışmanlıklarını yürütmektedir. 2011 yılından beri ICOMOS Türkiye Milli Komitesi ile (IIWC) ve (PRERICO) uluslararası bilimsel komitelerinin üyesidir.

Mimarlık Sanatının Yazınsallıktaki Yansımasına Özgün Bir Örnek: “Elveda Venedik” Novellası

Sezen YÜKSEL* ve Nevnihal ERDOĞAN**

* Kocaeli Üniversitesi
Kocaeli, Türkiye
ORCID: 0009-0005-1173-7010
sezenyuksele@hotmail.com

** Kocaeli Üniversitesi
Kocaeli, Türkiye
ORCID: 0000-0003-2259-3962
nevtrakyak@gmail.com

Araştırma makalesi

Geliş: 16/10/2023

Son düzenleme sonrası geliş: 04/12/2023

Kabul: 07/01/2024

Yayımlanma: 31/01/2024

Öz

Teknolojinin gelişmesinin ardından mimarlık düşüncesi yapım tekniklerinin ötesine taşarak kuramsal, yazınsal ve estetik alanlara yönelmiştir. Bunun neticesinde mimarlıkta yazınsallık ön plana çıkmıştır. Bu, tasarım projelerine yazılı açıklamalar getirmekten ibaret bir durum değildir. Bilakis mimarlık yazını ya da mimarlık edebiyatı adını verebileceğimiz bir alan ortaya çıkmıştır. Söz konusu mimarlık edebiyatına örnek olabilecek yazar, düşünür ve edebiyatçılar akademik alanda dikkatle incelenmeye başlamıştır. Bu tür yapıtlar ortaya koyan yazar Hikmet Temel Akarsu'nun son dönem eserlerinde arka planda mimari platoların yer aldığı duygusal hikâyeler tema edinilmektedir.

Yazarın “Elveda Venedik” adlı novella’sı Venedik’te yeniden bir araya gelen “ben anlatıcı” mimar ile geçmişte ilişkiler yaşadığı iki akademisyen kadın arasında geçen, mimari duygunun ön planda olduğu bir aşk üçgenini anlatıyor. İtalya’nın Bologna ve Venedik kentlerinde süregiden olay örüntüsüne yazarın yetkin mimarlık görgüsü ile aktardığı betimlerle tanık oluyor ve çarpıcı bir şekilde bu tuhaf aşk üçgenine dâhil olunur. Bu sayede mimarlık sanatına dair özgün içerikli bir gözlem ve duyguyu edinmemiz mümkün olabiliyor.

Hikmet Temel Akarsu’nun bu kitapta yoğun mimari ve insani duyguları bütünleştirerek apayrı bir estetik zemin yaratmaya çalıştığı görülmektedir. İtalya’daki mimariye ve eski sevgilerine olan aşkını novella aracılığıyla anlatmıştır. Bu şekilde mimarlara hem farklı bir bakış açısı hem de romantik bir hikâyeye sunmuştur. Yazarın Elveda Venedik ve benzeri novella’larında bu duygusal zenginliğe ulaşmanın muhtelif öyküleri mimarlık sanatına dair zenginlikler aracılığıyla verilmektedir. Dolayısıyla yazarın Elveda Venedik ve benzeri türde yazmış olduğu diğer novella’lar, kent ve mimariyle ilgili okurlar için değer ve önem taşıyan kısa, öz ve yoğun birer edebi eser olarak ilgiye ve incelenmeye değerdir.

Ahtar kelimeler: Edebiyatta Mimarlık, İtalyan mimarisi, Bologna, Venedik, Hikmet Temel Akarsu

A Unique Example of the Reflection of the Art of Architecture in Literature: The Novella “Farewell Venice”

Sezen YÜKSEL* and Nevnihal ERDOĞAN**

* Kocaeli University
Kocaeli, Türkiye
ORCID: 0009-0005-1173-7010
sezenyuksele@hotmail.com

** Kocaeli University
Kocaeli, Türkiye
ORCID: 0000-0003-2259-3962
nevtrakyak@gmail.com

Research article

Received: 16/10/2023

Received in final revised form: 04/12/2023

Accepted: 07/01/2023

Published online: 31/01/2024

Abstract

After the development of technology, architectural thought went beyond construction techniques and turned to theoretical, literary, and aesthetic fields. As a result of this, literariness in architecture has come to the fore. This is not just about providing written explanations to design projects. On the contrary, a field that we can call architectural literature or architectural literature has emerged. Writers, thinkers, and writers who can be an example to the aforementioned architectural literature have begun to be studied carefully in the academic field. In the recent works of the writer Hikmet Temel Akarsu, who wrote such works, emotional stories with architectural plateaus in the background are taken as a theme.

The author’s novella “Farewell Venice” describes a love triangle between the architect “I, the narrator”, who is reunited in Venice, and two academic women with whom he had relationship in the past, in which the architectural feelings is at the forefront. We witness the ongoing pattern of events in the Italian cities of Bologna and Venice with the descriptions conveyed by the author with his competent architectural experience, and we are strikingly involved in this strange love triangle. In this way, it is possible for us to acquire and content observation and feeling about the art of architecture.

It can be observed that Hikmet Temel Akarsu strives to create a distinct aesthetic ground by integrating intense architectural and human emotions in this book. He narrates his love for Italy’s architecture and former lovers through the medium of the novella. In this manner, he provides architects with a different perspective and a romantic story. In the author’s “Farewell Venice” and similar novellas, this emotional richness is conveyed through the richness associated with the art of architecture, in the form of various stories. Therefore, the novellas written by the author, such as “Farewell Venice,” are short, concise, intense literary works that hold value and importance for readers interested in the city and architecture, deserving attention and examination.

Keywords: Architecture in Literature, Italian Architecture, Bologna, Venice, Hikmet Temel Akarsu

1. GİRİŞ

Yazınsallık ile mimarinin buluştuğu çalışmalar son dönemde artmaktadır. Bu durum giderek “simbiyoz”; yani iki tarafın da birbirini beslediği bir ilişki halini almaktadır. Mimarlar artık ifade teknikleri olarak sadece çizim ve desen değil sözcükleri de kullanmaya yönelmektedirler. Edebiyatçılar ise mimarların yarattığı özgün mekânlara ve platolara artık daha fazla vurgu yapmaktadırlar. Bu multidisipliner eğilim, her iki sanatın da zenginleşmesine ve daha gelişkin hale gelmesine yol açmaktadır. Mimarlık eğitimi aldığı halde daha çok mimarlık sanatının yazınsallıktaki yansımalarına dair eserler veren yazar Hikmet Temel Akarsu'nun son dönemde yayınladığı novellalar bu alanda tipik birer örnek teşkil etmektedir. Arka planında kapsamlı mimarlık tasvirlerinin olduğu kent novellalarında Akarsu ön plana duygusal bir hikâyeyi yerleştirmektedir. Böylece duygusal metin, mimarlık sanatının estetik unsurları ile birleşerek özgün bir sanatsal form oluşturmaktadır.

Yazar Hikmet Temel Akarsu edebiyatın pek çok farklı alanlarında ürünler vermiştir. Dönem dönem yeni yazınsal formlar denemiştir. Aynı zamanda üniversite eğitimi dolayısıyla mimarlık formasyonuna sahiptir. Son dönemdeki eserlerinde de yeni bir tarz deneyerek arka planında mimari platoların ve yoğun estetik betimlemelerin yer aldığı duygusal yönü ağır basan novellalar yayınlamaktadır. Yazar bunları “Duygusal Yolculuklar” üst başlığı altında toplamıştır. Söz konusu novellalardan dört tanesi yayınlanmıştır. Bunların adları sırasıyla; Symi'de Aşk, Sozopol'de Sonyaz, Elveda Venedik ve Barselona'da Bir Gece'dir. Yazar bu formdaki novellalarını yayınlamaya devam edeceğini muhtelif beyanatlarında belirtmiştir. Tıpkı daha önce yayınlanmış iki novella gibi arka planında mimar duygusunu hissettiren “Elveda Venedik” otuz yıl önce yaşadığı iki farklı aşkıyla Venedik'te yeniden bir araya gelen “ben anlatıcı” bir mimar ve artık olgun yaşa ermiş söz konusu iki mimar kadın arkadaşı arasındaki üçgende dönen entelektüel ve aykırı bir aşk üçgenini konu edinmektedir. Yazarın Bologna ve Venedik'in etkileyici mimari dekorları arasında yetkin mimarlık görgüsü ile aktardığı tasvirlerle bu tuhaf aşk öyküsü anlatılmaktadır. Bu sayede mimarlık sanatına dair özgün içerikli bir gözlem yapmak ve fikir edinmek mümkün olabilmektedir.

Elveda Venedik, mimarlık sanatına kattığı söz konusu bu unsurlar ve tarihsel mimari zenginlikleri sergilerken içerdiği özgün anlatılar nedeniyle incelemeye değerdir. Eserde yer alan kentlerdeki mimari çevrelere dair özgün ve ilham verici mimari mekânlar her mimarın ilgi alanına girecek türdendir.

2. MİMARLIK-EDEBİYAT İLİŞKİSİ

Mimarlık düşüncesi son zamanlarda multidisipliner özellikler kazanmıştır. Mimarlık-Edebiyat ilişkisi de bunlardan biridir. Bu alanda çok sayıda ve kapsamlı çalışmalar yapılmaktadır. (Algül, 2002; Çağlar ve Ultav, 2004; Şenel, 2010; Yücel, 2017; Çapkulaç, 2018; Hallaçeli, 2019).

Söz konusu multidisipliner alanların konumuzla alâkalı olan; “mimarlık ve edebiyat” ilişkisine dair son yıllarda yayınlanmış çok sayıda örnek verilebilir. Bunların birkaç tanesini sıralayacak olursak Mimar Sinan portresini esas alan kurgusal bir aşk hikâyesi ile Prof. Dr. Murat Aykaç Erginöz'ün Mimari ve Aşk romanı dönem kültürüne ait betimleri ve olay örüntüleri ile dikkat çeker, Nobel Ödüllü ünlü romancı Orhan Pamuk'un Kırmızı Saçlı Kadın romanında ise kentin varoşlarında hüküm süren yapı faaliyetleri ayrıntılı bir şekilde verilir,

Philip Mansell'in Levant kitabı ise tarihsel bir dönemin mimarisi ve kentsel düzeni hakkında nitelikli bilgiler sunar, Osmanlı Sefiri 28 Mehmet Çelebi Sefaretnamesi de tarihi bir döneme ait son derecede değerli mimari tanıklıkları içerir.

2.1. Hikmet Temel Akarsu Hakkında

Hikmet Temel Akarsu 1960 yılında Gümüşhane'de doğmuştur. İTÜ Mimarlık Fakültesi'nden 1982 yılında mezun olan Akarsu kısa süreli mimarlık tecrübeleri ardından kendini yaşam düşü olan yazarlığa adanmıştır. Hikmet Temel Akarsu, daha çok seri romanları ile tanınır. Çoğunlukla varoluşsal krizler ile toplumca aykırı fakat kendi düşünselliğinde olumlu olayları anlatır. Eserlerinde mimarlık sanatının ve Doğu-Batı çatışmasının izlerini sıkça görür. Vermiş olduğu çok sayıdaki avangard eser dolayısıyla kara edebiyat ve varoluşsal edebiyat yazım alanına dâhil görülmüş, ülkenin yakın siyasî tarihine dolaylı olarak değinmiş, insanın belleği ve bedeni ile mekân üzerindeki etki ve çatışmasını yani sosyal psikolojiyi yansıtan eserler vermiştir (Çetindaş, 2019).

2.2. “Duygusal Yolculuklar”ın Üçüncüsü “Elveda Venedik”

1984 Yayınevi tarafından 2022 yılında yayımlanan Elveda Venedik kitabı, İstanbul'da yaşayan bir mimarın İtalya'ya gidişinin ardından eski sevgilisi ve daha da önceki sevgilisi ile bir aşk üçgeninde kalışını ve bununla birlikte İtalya'daki tarihi mimari yapıları ve meydanları nasıl algıladığını tasvirlerin yoğun olduğu bir anlatım ile aktarmaktadır. Novellanın kadın kahramanlarından Profesör Whimsical, Cesena Mimarlık Fakültesi'nde ders verdiği dönemde İtalya'ya gelmesi için mimar sevgilisini arar. Bunun üzerine roman kahramanı İtalya'ya gider. Daha eski sevgilisi olan Rosetta da bu üniversitededir. Eserde mimarımız, Rosetta ve Profesör Whimsical bir araya gelip eski defterleri açarken bir yandan da İtalya'nın Bologna ve Venedik şehirlerini gezip şehrin ve yapıların mimarisini ve estetiğini yaşar. Akarsu, novellada kendi duygusal durumunu ve iç dünyasını da anlatmaktadır. Aşka duyduğu bağlılık dışında mimari özelemlerini de dile getirmektedir. Yazar, eserde mimarlık sanatına, mimari değerlere ve mimarlık tarihine karşı hassasiyetini, betimleyici pasajlarla sunmaktadır. Böylece önünden geçilen sokakların, meydanların, ikonik yapıların ve tarihsel mimari mirasın estetiğini ve kentsel değerini okuyucuya aktarmaktır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Hikmet Temel Akarsu'nun “Elveda Venedik” kitabının mimari ve estetik arka planı derinlik arz etmektedir. Bu nedenle edebiyattaki mimarlığın izini sürerken başlangıçta novellanın bir özeti verilmiş, olay örüntüsünde yer alan mekânlar betimlenmiş, analiz edilmiş, bu mekânların kurgudaki fonksiyonları ele alınmış ve neticede eserin mimarlık kültürüne katkısı değerlendirilmiştir.

Eserde yer alan tarihi kentler Bologna ve Venedik, mimarlık ve mekân açısından sosyal ve kültürel değerleri ile birlikte analiz edilmiş; bunun ardından disiplinler arası bir etkileşim olarak mimarlık ve edebiyat araştırmaları gözden geçirilmiş daha sonra ise her iki kentin mimarisi ve kentsel düzeni ve sosyal özellikleri, edebiyattaki mimari değerler ve en son olarak da sonuç-tartışma bölümleri planlanmıştır.

3.1. Novella ve İtalya'da Mimari

Novella; romana göre kısa, öyküye göre uzun bir edebi formdur. Öykü ve roman sanatının gelişimini etkileyen, gerçekçi, sağlam yapılı ve kısa bir anlatı türüdür. Orta Çağ'da, İtalya'da ortaya çıkan novella, siyasal ya da aşkla ilgili, gülünç yöresel olaylara dayanıyordu ve tek tek öyküler genellikle anekdotlar, efsaneler ve aşk öyküleriyle birlikte bir kitapta toplanıyordu (Türk Edebiyatı, 2023).

Anlatıda konu edilen insanla, insanın yaşadığı çevreyle ilgili bir unsur olduğu düşünüldüğünde olayların geçtiği mekânın da romanda belirleyici öğelerden biri olması gerektiği söylenebilir. Akarsu'nun "Elveda Venedik" novellasında buna dair izleri, olayların henüz başladığı tarihi Bologna kenti anlatılarından itibaren görmeye başlarız:

"Ve Bologna'da en İtalyan kalmış yer ise işte o güzelim tarihi dekorlar arasında yer alan öğrenci muhitindeki o gamsız, kaygısız, karnavalesk hayatın sürdüğü Via Zamboni dolaylarıydı. Belki o nedenle her akşam olduğunda ayaklarımız bizi Via Zamboni'ye doğru çekerdi" (Akarsu, 2022: 13-14).

Novelladaki bu tarz anlatılarla yazar, hayranlıkla ifade ettiği bu şehirlerin sokaklarındaki mimari yapıları ve meydanları övgü ile betimlemiştir.

İtalya'nın mimarisinin dünya kültürüne katkıları etkileyicidir. Bundan dolayı tüm İtalya kentleri mimarlık sanatına gönül vermiş kişiler için büyük önem taşır. Novellanın ben anlatıcı yazarı da İtalya'da bir yandan geçmişte yitip giden aşkının peşinden koşarken bir yandan da mimariye dair duyguları canlanmış olarak gezdiği gördüğü şehirleri ve mekânları kitaba dökmüştür. İstanbul'dan farklı olarak İtalya'da korunan tarihi mimariyi bir kez daha görmüş, burada tekrar bulduğu mimari kimliğini ve bu kimliği tekrar kaybedecek olmanın hüznünü duyumsamış ve anlatmıştır. Ben anlatıcı yazar, bir mimar olarak kentlerde modernizmin etkisi ile mimarlık tarihinin yok edişinden yakınmakta ve İtalya'ya gelerek olayların farklı bir şekilde ele alındığı bir ülkenin durumuna bakmaktadır. Bundan dolayı bazı pasajlarda mimarlık duygusunu derinlemesine özümsemiş kahramanların yüksek mimarlık olmayan bir kentte yaşayamayacaklarını iddia ettikleri tümceler okumaktayız:

"Her yerde yapamazsın... Bir mimarlık tarihçisi her yerde yapamaz... Ben de yapamadım işte; yapamıyorum işte! Yaşayamıyorum. Alelade mekânlarda yaşayamıyorum. Modern kentler; Chicago gibi... Amerika gibi..." (Akarsu, 2022: 40-41).

3.2. İtalya'da Rönesans Mimarisi

Yazarı ve mimarlıkla alâkalı herkesi bu denli derinden etkileyen İtalyan mimarisi nedir? Ne değildir? Kısaca buna bakacak olursak karşımıza Rönesans ve sonrası sanatı çıkar: "Rönesans kelimesi İtalyancada "yeniden doğuş" anlamına gelir. Rönesans, Antik Yunan ve Roma sanatından esinlenerek oluşturulan bir sanat anlayışıdır. Rönesans akımı sadece mimari ile sınırlı olmayıp; edebiyat, resim, bilim, heykel gibi alanlarda da yaygınlaşmıştır.

"Rönesans mimarisi, 15. yy'da İtalya'da ortaya çıkmıştır ve döneme bambaşka bir boyut getirmiştir. Bu dönemin ilk mimarı olarak kabul edilen Flipp Brunelleschi'dir. Yarım kalan Floransa Katedrali'ni tamamlamış ve katedrale dev bir kubbe inşa ederek dönemin Rönesans mimari eserini tasarlamıştır. Bu dönemde bulunan kâğıt, matbaa ve diğer teknolojiler ile Rönesans mimari akımının yayılması oldukça hızlı olmuş ve Fransa, İngiltere ve Almanya başta olmak üzere Avrupa'nın birçok ülkesinde görülmeye başlamıştır. Bu dönemde pek çok sanatçı doğmuştur" (Coşkun, 2003: 45).

4. BULGULAR

4.1. Novellada Adı Çokça Geçen Kızıl Şehir Bologna

Bologna kentinin geçmişi Roma İmparatorluğu'ndan başlamaktadır. Orta Çağ'dan kalan pek çok eski yapılarda Roma İmparatorluğu'ndan kalma temeller bulunmaktadır. Roma İmparatorluğu'nun hâkim olduğu süre boyunca prestijini koruyan Bologna şehri, imparatorluk evresinin kademeli olarak küçülmesine rağmen önemini yitirmedi. Bologna MS 5. yy'da bir canlanma geçirmeye başlamıştır. Bu canlanma, 11. yy'a kadar devam etmiştir ve yeni bir refah çağı başlamıştır. Bu refah yılları zamanla gelişmiş ve 13. yy'da prestijinin zirvesine ulaşmıştır. Bu dönemde Bologna kenti surlarını genişletmiş ve kentsel gelişimi bakımından Paris kentine eşit, Avrupa'nın en kalabalık on merkezinden biri haline gelmiştir. Bologna, 14. yy'da Orta Çağ'da duvarların içinde inşa edilen kentsel yapının tutarlılığı açısından sıra dışıdır. Bu kentsel yapı günümüzde hâlâ bozulmamıştır ve tekil mimari sanat eserlerine hâkimdir (Şekil 1) (Noyes, 2009).

1712'de Gözlemevi Kulesi ve bununla birlikte, Orta Çağ kuleleri, Santo Stefano adlı beş kilise kompleksi ve Orta Çağ ve Rönesans Belediye Binası'nın da görülebileceği şehrin ana meydanına hâkim olan heybetli San Petronio bazilikası inşa edilmiştir. 17. yy'da Carracci, Guido Reni ve Guercino'nun resimleri, Roma'nın baskın üslubunun aksine, Barok karşıtıdır. Bu, Fransa ve İngiltere'de Bolognese resim okulunun ününü sağlayan Klasisizm ve Raphael kültürünün temellerini atmıştır ve kentsel yapı üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. 19. yy'da yapılan yıkımlara ve son dünya savaşında meydana gelen tahribatlara rağmen Bologna'nın kentsel yapısı hem bütünlüğünü hem de cazibesini korumuştur. (Bologna, 2023a).

Şekil 1. Bologna'nın tarihi kent merkezinden görünüm (Erdoğan,2014)

“Elveda Venedik” novellasında tüm bu mimari platolar güncel yaşamsallığın getirdiği orijinalliklerle birlikte anlatılmaktadır. Kentin sadece mimari değerleri tasvir edilip sıralanmamaktadır. Bunlar bir kültür şehrinin kendine özgü atmosferine yedirilmiş olarak

verilmektedir. Bologna'da üniversite gençliğinin bohem yaşantısının geçtiği *Paizza Guiseppe Verdi*, yerel restoran *Osteria dell'Orsa*, *Marsalino Bar*, ünlü pastane *Gamberini*, kent merkezi *Piazza Maggiore*, *San Petronio Bazilikası* ve *Fontana del Nettuno*'nun bulunduğu tarihi ve entelektüel mekânlarda yaşanan dekadan ve bohem geceler ayrıntılandırılmaktadır.

4.2. Piazza Giuseppe Verdi Meydanı

Hikmet Temel Akarsu, İtalya'da sadece önemli meydan ve yapılara değil, sıradan insanların önemsiz bulduğu mekânlara da değinmiştir. Bunlardan bir tanesi Bologna'da yer alan Piazza Guiseppe Verdi Meydanı'dır. Makale veya araştırmalarda çok da adı geçmeyen, eski adı ile Piazza dei Bentivoglio olan bu meydan, 15. yy'da açık alan olarak inşa edilmiştir. 1506 yılına kadar Bentivoglio sarayının önünde yer alan meydanın adı, II. Bentivoglio'nun kaçışından sonra çevredeki evler yıkılarak Piazza dei Bentivoglio olarak değiştirilmiştir. 1951 yılında ise konsey kararı ile bu alan-tekrar itibar kazandı ve ismi Piazza Giuseppe Verdi olarak değiştirildi (Bologna, 2023).

"Kentin anıtsal yapıları ve tarihi kuleleri, kiliseleri ve bazilikaları ile çevrili, görkemli ve her daim turist istilasını altındaki Piazza Maggiore'de başlayan serencamımız ister istemez Asinelli ve Garisenda ikiz kulelerin bulunduğu Piazza Ravegnana'ya uzanırdı. Oradaki harikulade kiliseleri ve devasa Orta Çağ gözetleme kulelerini yan gözle süzerek Via Rizzoli'deki sık şıkıdım havalı kadınların ve beylerin yemek yediği koket mekanları pas geçer, Via Zamboni üzerinden Piazza Guiseppe Verdi'ye ulaşırdık." (Akarsu, 2022: 14)

Yazarın yukarıdaki alıntıda bahsettiği Piazza Guiseppe Meydanı: Birbiri ile uyumlu olan bu meydandaki yapılar, tuğladan cepheler, kesme taş sütunlar ile oluşturulan kemerler ve kesme taş parkeler ile oluşturulan Rönesans mimarisinin tarihi kent dokusunun günümüzde korunduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde bu meydan şehir ve üniversite arasındaki ilişkinin sembolik bir yer olması ile gündemdedir. Öğrencilerin toplanma alanları, sanatsal ve sosyal bir meydan olarak karşımıza çıkar. Novellada, kahramanların yaşadıklarının ve duygularının yansıtılmasında bu mekânların anıtsal, ikonik ve sembolik mimarisi fon olarak verilmektedir. Dolayısıyla okuyucu eser boyunca tarihi değer taşıyan mimari mekânlarda yaşanan insanlık durumlarına tanık olmaktadır.

4.3. Piazza Maggiore Meydanı

Bologna şehrinin en önemli meydanlarından biri olan Maggiore Meydanı, şehrin sembolü haline gelmiştir. Bu meydanda, dikdörtgen taş binalar, kubbeli çatılar, yatay çizgiler ve yuvarlak kemerler ile Rönesans Mimarisi gözler önüne serilir. Uyum, oran ve yalınlığın bir araya geldiği bu binaların, günümüzde de dokusu korunmuş olup, dönemin mimari ve sanat anlayışının anlaşılmasına yardımcı olur (Grieco, 1976).

Elveda Venedik novella'sında Piazza Maggiore Meydanı kısmında, tarihi mimarlık yapıtlarına ne kadar özlem duyduğundan bahsedilmektedir. Türkiye ve İtalya'nın mimarlık tarihine sahip çıkış tarzları karşılaştırmış ve Türkiye'nin bu alanda yeterli olmadığı belirtilmiştir. İtalyan mimarisi tarihini korumuş ve günümüze kadar getirmeyi başarmış bir ülkedir. Maggiore Meydanı'nda ise bu tarihten görebileceğimiz Bologne Kuleleri, San Petronio Bazilikası gibi yapılar bulunmaktadır. Geçmişten günümüze varlığını koruyan bu yapılar, İtalya'nın mimari tarihine nasıl sahip çıktığına dair en güzel örneklerdendir.

Maggiore Meydanı'ndan görünen Asinelli ve Garisenda adındaki Bologna Kuleleri 1115 yılında Bologna'da yaşayan iki köklü aile tarafından ne kadar güçlü olduklarını göstermek amacı ile inşa edilmiştir. Garisenda kulesi başlangıçta 60 metre yüksekliğinde olmasına rağmen, eğiminden dolayı yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya gelince 14. yy'da 48 metreye indirilmiştir (Şekil 2). Taştan ve küçük pencerelerden oluşan bu yapıların görkemi dönemin zorluklarına rağmen çıkılabilen yükseklikleridir (Drogani ve Stojanovic, 2013).

Şekil. 2. Yüksekliği 48 metre olan Garisenda Kulesi (Erdoğan,2014)

Elveda Venedik'te ayrıntılı bir şekilde anlatılan Maggiore Meydanı ve onu çevreleyen tarihi yapılar, bazı duyguların yansıtıldığı metinlerde dekor ve plato olarak kullanılmaktadır. Bu sayede anlatıda, kentin mimari dokusu kültürel zenginliği ile birleşerek edebi bir forma erişmektedir. Kimi zaman da bu yaşam tarzına yorumlar katacak felsefi sorular sorulmaktadır:

“Olabilirdiğince derinleşip onun getireceği rafine zevklere hedonistçe boğulmalı mıdır insan? Yoksa basitleşip hayatın acılarını ve sıkıntılarını anlayamayacak, ayırımsayamayacak, duyumsayamayacak kadar sıradanlaşıp kendini kurtarmalı mıdır varoluşun ağırlığından...”
(Akarsu, 2022: 5).

Tüm bunlar mimari bir platonun edebi kurgusallık için işlevsel hale gelmesini sağlamaktadır. Diğer bir deyişle mimarlık sanatının edebi form içinde kullanımına örnek olabilecek pasajlar okumaktayızdır. "Elveda Venedik" novellasında tüm bu mimari platolar güncel yaşamsallığın getirdiği orijinalliklerle birlikte anlatılmaktadır. Kentin sadece mimari değerleri tasvir edilip sıralanmaktadır. Bunlar bir kültür şehrinin kendine özgü atmosferine yedirilmiş olarak verilmektedir. Bologna'da üniversite gençliğinin bohem yaşantısının geçtiği *Paizza Guiseppe Verdi*, yerel restoran *Osteria dell'Orsa*, *Marsalino Bar*, ünlü pastane *Gamberini*, kent merkezi *Piazza Maggiore*, *San Petronio Bazilikası* ve *Fontana del Nettuno*'nun bulunduğu tarihi ve entelektüel mekânlarda yaşanan dekadan ve bohem geceler ayrıntılandırılmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Gece görünümü ve Piazza Maggiore Meydanı'ndan görseller (Erdoğan, 2014)

Bu meydana dikkat çeken bir diğer görkemli yapı ise San Petronio Bazilikası'dır. Bu yapı Bologna Başpiskoposluğunun küçük bir kilisesidir. Gotik tarzda bir kilise olan San Petronio Bazilikası dünyada tuğla ile inşa edilen en büyük kilisedir. Bazilika, 132 metre uzunluğunda, 66 metre genişliğinde ve 47 metre yüksekliğinde büyük bir kilisedir ve Bologna'nın "en heybetli" kilisesi olarak tanımlanmaktadır (Dragoni ve Stojanovic, 2013)

4.4. "Elveda Venedik" Novellasına Adını Veren Venedik Kentinin Mimari Mekânlarına Dair

Venedik kenti başlangıçta Bizans İmparatorluğu'na bağlı olup, 7. yy'da bağımsız olmuştur. Orta Çağ'ın ortalarında büyük bir deniz filosu kurarak Akdeniz ülkeleriyle yaptığı ticaretlerin sonucu zengin bir ülke haline gelmiştir. Venedik'in gerçek doğuşu, Roma İmparatorluğu'nun çöküşü ile başlamıştır. Venedik kesin bir geometrik plan olmadan yaratılmıştır. Kent planlama yapısı; yaşamının gereklilikleri, denizin ve kentin karakteri, halkın kullanımı ve ulaşım yöntemleri ile özdeşleştirilmiştir (Şekil 4). Bizans İmparatorluğu, Venedik mimarisini etkilemiştir. Binalarda geometrik sadelik azalarak karmaşıklık artmış, önemli kamu yapılarının dekorasyonunda taşın yanı sıra tuğla ve sıva da kullanılmıştır. Oymalı süslemenin yerini mozaikler almıştır. Karmaşık kubbeler, masif payandalara dayanmış, pencereler, iç mekânları yumuşak bir şekilde aydınlatmak için ince kaymaktaşı tabakalarından süzülmesi için tasarlanmıştır.

Başlangıçta, çoğunlukla ahşaptan yapılmış ve çok kemerli olmayan, hatta bazen atların ve arabaların seyahat etmesine izin veren asma köprüler inşa edilmiştir. Bizans'ın

mimariye etkisi ile bazilika ve saraylar bu tarzlarda inşa edilmiştir. Bu nedenle Venedik'in kentsel dokusunu Bizans mimarisi oluşturmuştur. Venedik'te diğer birçok şehirlerde olduğu gibi köklü değişimler yaşanmamıştır ve kuruluşundan bu yana yapılarını korumuştur. Venedik tarafından üstlenilen kademeli mimari gelişme, eski yapıları yok etmemiş, ancak eskiyi yenileriyle bütünleştirmiştir. Değişen ekonomik koşullar ve yeni alanların gerekliliği, şehir planlama gelişimini etkilemiştir. Venedik şehrinin modern mimarisine bakıldığında, yoğun şehir yapısı, kısa yürüme mesafeleri, aktif zemin katlar ve karma kullanım görülmektedir (Visitvenezia, 2023)

Elveda Venedik novellasında yaşanan aykırı aşkların, duyguların, mekân ve yaşamın sorgulandığı mekânlar böylesine bir tarihsel zenginliği yansıtmaktadır. Anlatının özgünlüğü görkemli yapıları, görsel güzelliği ve etkileyici mimarisiyle tarihi Venedik kentini plato edinmesidir. Akarsu, "Venedik'te sokaklar dar ve köhnedir. Fakat o köhnelik içine öylesine bir azamet, varsıllık ve gusto sinmiştir ki." (Akarsu, 2022: 57) diyerek köhneliğin burada estetik adını aldığını iddia etmekte ve bu ilginç şehirde köhnelik ne denli azıyorsa estetiğin o denli çoğaldığını söylemektedir. Bu türden tümceleriyle Venedik kentinin dokusuna özgün yorumlar getirmektedir. Bu tür yorumlara eser boyunca sıkça rastlamaktayız:

"Bak sevgilim; arya; Il Travatore, Turandot ya da Rigoletto fark etmez... İçinde bu müzik çalan bir mekânla başka bir müzik çalan mekân aynı olamaz. İşte mimarlık da budur. Fark yaratmak. Müzikle ya da başka bir şeyle..." (Akarsu, 2022: 70). Hikmet Temel Akarsu, kitabında bahsettiği bu bölüm ile mimarlıkta nasıl fark yaratılabileceğinden bahsetmektedir. Kimi yaşanmışlıklar insanların mimarlığa olan bakış açılarını yansıtır. Mimarlık herkeste bir etki bırakır. Ancak detayları herkes fark edemez. Mimarlar ile diğer mesleklerin farkı da burada başlar. Palazzo Pisani S. Marina'da anlatılan bölümlerde bu pasaj geçmektedir (Şekil 5).

Şekil 4. Venedik kentinin kanallarda ulaşımı (Erdoğan, 2018)

Şekil 5. Venedik San Marco Meydanı'ndan Basilica di Santa Maria della Salute görünümü (Erdoğan,2018)

Eserde, Venedik'teki Büyük Kanal üzerinde yer alan çok ünlü ve ayrıca ikonik bir mimari eser olan Rialto Köprüsü de yer alır (Şekil 6, Şekil 7). Söz konusu köprü Venedik'te Büyük Kanal üzerindeki dört köprüden biri olup şehrin en eski ve en ünlü köprüsüdür. Günün her saatinde yoğun bir turist istilasını altında olan romantik ve duygusal çağrışımları çok güçlü köprü Venedik kentinin simgesel yapılarından olup uzun yüzyıllar süren renovasyonların ardından taştan yapılmıştır.

Tarihi Venedik kenti ada ve kanallarla bölünen iç yapısında yer alan tarihsel eserler açısından yoğundur. Kentin dar yaya yolları, küçük köprüleri, kanalları, katedralleri, meydanları, devlet ve hükümet konakları ve pahalı mağazaları arasında saatlerce yürüdükten sonra vardığınız San Marco Meydanı ise bu mimarlık rotasının doruk noktasıdır (Şekil 8, Şekil 9, Şekil 10, Şekil 11). Orada yer alan yapılar bir dönem dünyasının bütün varsılık ve görkemini ve mimari zirvesini oluşturur. Novellanın nihayet bulunduğu yerin bu ünlü ve ikonik San Marco Meydanı olması da anlamlıdır.

Venedik'in en iyi korunmuş Orta Çağ kenti olması, büyüklüğü, kentsel alanın tamamındaki tarihi binaları, Canal Grande'ye bitişik tarihi binalar, dar sokaklar, meydanlar, küçük köprüler, San Marco Meydanı ve Çanı, Rialto Köprüsü, San Marco bazilikası gibi her biri mimarlık tarihine mal olmuş görkemli mekânlar eserde farklı bölümlerde yer almıştır. Bu anlatılar mimari bir çevrenin insanları ya da âşıkları nasıl büyülediğini ve ne denli büyük duygulanımlar yarattığını göstermektedir (Şekil 12, Şekil 13).

Şekil 6. Büyük kanaldan Rialto Köprüsü görünümü (Erdoğan,2018)

Şekil 7. Tren istasyonu yönünden Rialto köprüsü (Erdoğan,2018)

Şekil 8. San Marco Meydanı görünümü (Erdoğan,2018)

Şekil 9. San Marco Meydanı görünümü (Erdoğan,2018)

Şekil 10. San Marco Meydanı görünümü (Erdoğan,2018)

Şekil 11. San Marco Meydanı görünümü (Erdoğan,2018)

Şekil 12. San Marco Bazilikası (Erdoğan,2018)

Şekil 13. San Marco Meydanında çan kulesi (Erdoğan,2018)

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

İtalya geçmişten bu yana mimari değerlerine güçlü bir şekilde sahip çıkan bir ülkedir. Krallık, imparatorluk ve cumhuriyet rejimlerini yaşamış köklü tarihe sahip bir ülke olması bu anlayışın temellerini yüzyıllar öncesinden oluşturmuştur. Bu estetik anlayış, şehirleşmeye başladıkları antik dönemlerden; yani atalarından onlara kalmış bir hazine niteliği taşımaktadır. Öyle ki UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde 51 farklı yer ve yapıları bulunmaktadır. Roma mimarisi ile başlayan mimari yapılar, Rönesans mimarisi ve Barok mimari ile devam etmiştir. İtalya'nın her şehrinde bu dönemlerden kalan yapılar, meydanlar, anıtlar veya heykeller görülebilmektedir.

Venedik doğal güzelliği, mimarisi ve sanat eserleri ile ün yapmıştır. İtalya'nın en turistik şehirlerinden biri olmasının en önemli nedeni büyük kanala sahip olması ve bu sayede şehre verilen doğal ve estetik güzelliğidir. Bologna ise geçmişten günümüze kadar İtalya'nın refah seviyesi en yüksek şehirlerinden biridir. Bologna'da bulunan kuleler döneminin önemli aileleri tarafından yaptırılmış olup gücü temsil etmektedir. "Kızıl Şehir" olarak da anılan Bologna, Orta Çağ Mimarisi'nin birçok örnekleriyle donatılmıştır ve ismini de binaların çoğunun kırmızı tuğlalı olmasından almıştır.

"Elveda Venedik" novellasında Bologna ve Venedik şehirlerindeki yapılar ve meydanlar ayrıntılı tasvirlerle anlatılmaktadır. Kitapta, bu iki şehrin sadece en önemli yapıları ve meydanları değil, bilinmeyen yerleri, yaşam tarzı, mimarlık algısı ve mimarca yaşam tarzı da ele alınmaktadır. Akarsu kitapta, mekânların ince ayrıntılarına yer vermekte ve bunları kendi duygu ve düşüncelerini de katarak anlatmaktadır.

Tarihi meydanların, anıtların, yapıların, mimari miras ve çevrenin estetik ve kültürel değerini bu kitapta yoğun bir şekilde algılamaktayız. İtalya'nın hemen her köşesinde tarihi bir yapı vb. öğelere rastlanabilmektedir. Bu mekânların önünden her gün yüzlerce turist ve yerel halk geçmektedir. "Elveda Venedik" novellasında sıradan halkın, değerinin farkında olmadan içinden geçip gittiği özellikli ve tarihi yapılar, mimari unsurlar ve ikonik mekânlar anlatının elemanları olarak kullanılmaktadır. Bu şekilde edebi bir eserde üstün mimari öğeler vasıtasıyla etkili bir duygu yaratılmaktadır. Bu bağlamda edebiyatla mimarinin ilintisine kuvvetli örnekler teşkil eden anlatılar okumaktayızdır.

Hikmet Temel Akarsu'nun bu kitapta yoğun mimari ve insani duyguları bütünleştirerek bir estetik zemin yaratmaya çalışmaktadır. İtalya'daki mimariye ve eski sevgilerine olan aşkını novella aracılığıyla anlatmaktadır. Bu şekilde biz mimarlara hem farklı bir bakış açısı hem de romantik bir hikâyeye sunmaktadır. Bu eserden yola çıkarak bir şehrin tarihini korumasının ne kadar önemli olduğunu görmekteyiz. Türkiye'de söz konusu tarihsel miras geniş kapsamda korunamamış ve günümüze aktarılamamıştır. Bu nedenle şu an kentlerimizde kimlik karmaşası mevcuttur. Kent kimliğini oluştururken mimari estetik, geleneksel karakter ve tarihselliğe önem vermek gerekmektedir. Bunun içinse kentlere, derinleşmiş bir kültür, büyük duygular ve estetik kavrayışlarla bakabilmek gerekmektedir. Hikmet Temel Akarsu'nun Elveda Venedik ve benzeri novellalarında bu duygusal zenginliğe ulaşmanın muhtelif öyküleri mimarlık sanatına dair zenginlikler aracılığıyla verilmektedir.

Mekânsal estetik arayışını yaşamın odak noktasına koymak, her yaşam alanına eleştirel bakmak, iyi ve güzel mimariye aşkla bağlanmak, mimari yapıları sahiplenirken onların yaşatılması için yaratıcı tasarımlar içinde olmak ve estetik mimari mekânlara aşkla

bağlanmak; bu gibi kaygılar “Elveda Venedik” novellasının ana temalarını oluşturmaktadır. Bu nedenler dolayısıyla “Elveda Venedik” kent ve mimariyle ilgili okurlar için değer ve önem taşıyan kısa, öz ve yoğun bir novella olarak ilgiye ve incelenmeye değerdir.

Bilgilendirme / Teşekkür

Aksi belirtilmediği takdirde makalede kullanılan şekiller ve çizelgeler belirtilen yazarlar tarafından, belirtilen tarihte üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Bildirimi ve Sorumluluk Bildirimi

Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur, olası bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Makalede belirtilen tüm görüş ve düşünceler yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır. Makalede yer alan görsellerin kullanımına dair yasal izinlerin alınması yazarların sorumluluğundadır, bu konuda derginin sorumluluğu bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Bildirimi

Bu çalışma literatür taraması, araştırma ve makale üretim aşamaları olmak üzere üç ana süreçten oluşmuş olup; her iki yazarında da ortak fikir, çalışma ve katkıları ile ortaya çıkmıştır.

KAYNAKLAR

Kitap

- AKARSU, H., 2022. *Elveda Venedik*. İstanbul: 1984 Yayınevi.
NOYES, M. T., 2009. *Bologna reflections*. Bologna: Lulu Press.Inc.
GRIECO, R.,1976. *Bologna a city to discover*. Bologna: Cablecar.

Dergide makale

- DRAGONI, G. ve STOJANOVIC, I., 2013. Physical science in Bologna. *Physics in perspective*. 15 (1), s. 92-115.
ÇOŞKUN, İ., 2003. Modernliğin kaynakları; rönesans üzerine bir değerlendirme. *Journal of Sociology*. 3 (6), s. 45-69.
ÇAĞLAR, N. ve TUNA ULTAV, Z., 2004. Emile Zola yazınında mimari/kentsel mekana dair okumalar ve düşünceler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 21 (2), s. 43-60.

Tez

- ALGÜL, N., 2002. *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yazılarında İstanbul'daki mimarlık yapıtlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
ŞENEL, A. N., 2010. *A reading of the late 19th century Istanbul public life and space through the Tanzimat novels*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Izmir Institute of Technology.
YÜCEL, A. G., 2017. *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şehir imgesi ve Beş Şehir kitabı, İstanbul bölümü üzerine içerik analiz örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
ÇAPKULAÇ, A., 2018. *Kafkaesk mekân algısının “Dönüşüm” eseri üzerinden irdelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi.

Atf için: YÜKSEK, S. ve ERDOĞAN, N., 2022. Mimarlık Sanatının Yazınsallıktaki Yansımalarına Özgün Bir Örnek: “Elveda Venedik” Novellası. *bab Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design*. 5 (1), s. 86-104.

HALLAÇELİ, E., 2019. *Kent imgelerinin edebi metinler üzerinden araştırılması: Zikkımın Kökü romanı örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi.

İnternet kaynağı

BOLOGNA, 2023a. *Alma Mater Studiorum Universita Di Bologna* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.unibo.it/en/university/who-we-are/our-history/bologna-art-and-history> [Erişim tarihi 19 Ekim 2023].

BOLOGNA, 2023b. *Piazza Verdi* [çevrimiçi Erişim adresi: <https://www.bolognawelcome.com/en/places/squares-streets-monuments/piazza-verdi-2> [Erişim tarihi 19 Ekim 2023].

TÜRK EDEBİYATI, 2023. *Novella nedir?* [çevrimiçi]. Erişim adresi <https://www.turkedebiyati.org/novella-nedir/> [Erişim tarihi 19 Ekim 2023].

VISITVENEZIA, 2023. *Discover Venice* [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.visitvenezia.eu/en/venetianity/discover-venice> [Erişim tarihi 2 Aralık 2023].

ÇETİNDAS, D., 2019. Türk Edebiyatı isimler sözlüğü, Hikmet Temel Akasu maddesi [çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/akarsu-hikmet-temel> [Erişim tarihi 19 Ekim 2023].

Arşiv belgeleri

ERDOĞAN, N. 2014. *Bolonya/İtalya fotoğrafları* [fotoğraf] Nevnihal Erdoğan Kişisel Arşivi, İtalya.

ERDOĞAN, N. 2018. *Venedik /İtalya fotoğrafları* [fotoğraf] Nevnihal Erdoğan Kişisel Arşivi, İtalya.

Biyografiler

Sezen YÜKSEL

İlköğretim ve lise eğitimimi İzmit'te tamamladı. Girne Amerikan Üniversitesinin Mimarlık İngilizce bölümünden 2021 yılında mezun oldu.2022 Yılında Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde Mimari Tasarım programında Yüksek Lisansa başladı ve tez çalışmasına devam etmektedir. Mezuniyet sonrası başladığı mesleğinin başlangıcında mimari Avan ve uygulama projelerinde, mimari rölöve ve statik proje düzenlemede çalıştı. 2022 den itibaren Haldız İnşaat Şirketinde proje koordinatörü olarak görev yapmaktadır.

Nevnihal ERDOĞAN

İTÜ Mimarlık Fakültesinden lisans, yüksek lisans derecelerini aldı ve aynı üniversitede doktorasını tamamladı. 1984-1991 yılları arasında İTÜ Mimarlık Fakültesi ve Uygulama-Araştırma Merkezi'nde araştırmacı olarak çalıştı.1992 yılından itibaren Trakya Üniversitesi mühendislik-Mimarlık Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaya başladı.2003 yılında aynı üniversitede profesör ünvanını aldıktan sonra 2006 yılında Kocaeli Üniversitesi'ne geçti. 2013-2016 yılları arasında Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi'nde dekanlık görevini ve Mimarlık bölüm başkanlığı görevini yürüttü. Başkanlığında üç uluslararası konferans düzenledi. Ulusal ve uluslararası düzeyde çok sayıda bilimsel yayına ve 17 kitaba imza attı. Araştırma alanları: Mimari Tasarım, Konut ve Yerleşmeleri, Konut Kültürü, Mimarlık ve Edebiyattır.

AUTHOR GUIDELINES

1. PUBLISHING PRINCIPLES

bāb Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design aims to publish original scientific studies in the fields of architecture, design and planning. bāb Architecture and Design Journal, which is published by Fatih Sultan Mehmet Foundation University, Faculty of Architecture and Design, is an international refereed journal and is published twice a year in January and July. The editorial board can increase the publication frequency of the journal. In the scope of the journal, research articles are published mainly on architectural design, urban design, interior design, building technologies and building physics, architectural history and theory, architectural conservation and like again in the fields of architecture, design and planning, discussion articles, review articles and review articles will take place. Manuscripts are in Turkish and English are accepted.

2. WRITING RULES

Articles written in two languages, English or Turkish, are accepted for bāb Journal. Preferred writing length for articles is 15 pages long with images and min. 2000 – max. 5000 words, including notes, excluding abstract and bibliography. The fonts and font sizes of the texts should be created by using the styles in the writing template. The first page of the manuscript should include the title of the article, the name, surname, title and institution information of the authors and their email addresses. In addition, only the contact author's full(open) address and contact number should be specified. If the submitted manuscript is produced from a paper presented before at any scientific meeting, it must be indicated together with the name of the meeting, the date, title of the work and the city where it was organized. Likewise, if the article is produced from a master's or doctorate thesis, it should be indicated with the name, title of thesis, year of the thesis, the university, and the advisor's information. If the manuscript is prepared in the Turkish language, in addition to the information mentioned above, the first page should contain Turkish title, abstract and 5 keywords, the second page should contain English title, English abstract, and 5 keywords in English, and the following pages should contain Turkish full text. If the manuscript is written in English, in addition to the information mentioned above on the first-page, English title, English abstract and 5 keywords in English should be written and the following pages should contain full text in English. Turkish titles and abstracts are not required for English texts. For Turkish texts, the Turkish abstract should preferably be 200 words. For English texts, the abstract should preferably be 200 words.

3. FIGURES AND CHART

Photographs, pictures, diagrams and graphics in the text should be named "Figures" and should be numbered. The first letter of the "figure text" should be "Capital Letter". It should continue as "Lower Case" (Example: Figure1. Journal cover image). Schedule and charts should be named as "Chart" and should be numbered. Figure captions should be placed under the figure and chart captions should be at the top of the chart.

The figures in the text should be prepared in JPEG format, 300 dpi resolution and the short edge should not be less than 15 cm. The charts in the text should be prepared and saved

in the separate WORD files. These figures and charts should be uploaded to the system as separate files as they are in the text.

If the author refers more than one figures in the text the figure numbers should be given separately. As an example: ...It is observed that roofing types differs according to the climate (Figure 5, Figure 6).

Figure 1. Given below is an example when the figure is produced by one of the authors of the article, note that if the authors of the article produced the image collectively than all the names of the authors of the article should be written.

Figure 1. Journal cover image (Author's Name and Surname, 2019)

If the figures and charts used in the article are taken from a different source, the page numbers should be given with the in-text source next to the figure/chart title. If they were produced by the authors, the year info should be given next to the figure/chart title. Additionally, a note should be specified under the title of "Information / Acknowledgments" at the end of the article: "All figures and charts in the article are produced by the declared author(s) in declared year in-text, unless stated otherwise". Images not produced by the authors but in the archive of the authors, should be added to the references according to the "Archive documents" category in the referencing styles." Figure 2. is an example when the figure is taken from a different source.

Figure 2. Drawing of a horse by the autistic child Nadia at age five (Gardner, 2011: 198)

4. DEMONSTRATION OF REFERENCING

Author(s) should use Harvard style for references which are stated below.

Abbreviated references in the text “in-text source” should be given in parentheses together with the surnames of the authors and the year of the study.

4.1. Citation in Text

FORMAT	-The author's surname and year of publication are cited in the text. - If there is a quotation from another source, the page number should be included. - If more than three authors are cited, give the name of the first author then “et al.” in your essay text. You should list all of the authors in your bibliography.
Paraphrasing	Gardner's theory (1983) state that several intelligence types exist.
Quotations	Gardner claims that “the death may involve anywhere from 15 percent to 85 percent of the initial neuronal population” (Gardner, 1983: 46).
Joint or Multiple Authors	Batty and Longley (1994) focus on... Tomko, Winter and Claramunt (2008) claim that...
More Than Three Authors	Sjölinder et al. (2005)... ... (Sjölinder et al., 2005).
Several Authors Who Have Made Similar Points in Different Texts	Some of the studies focusing on wayfinding strategies have used highly schematic and virtual environments (see for example, Cubukcu, 2005; Sjölinder, 2005; Castelli, 2008 and Spiers, 2008). *In text citations with more than one source, use a semicolon to separate the authors.

4.2. Secondary Citation

FORMAT	If you want to cite a source within a source, you should try to trace the original reference. If this is not possible, you should acknowledge both sources in the text, but only include the item you actually read in your reference list.
Sample, In Text	Markova refers to...(Markova, 1979, cited in Gardner, 2011:408). * Note that, Gardner, not Markova, will go in the references list because you have not read Markova's original work: You read about it in Gardner's book.
Sample, In Reference List	GARDNER, H., 2011. <i>Frames of mind: the theory of multiple intelligences</i> . 3rd ed. New York: Basic Books.

4.3. References List

BOOK	
Format	AUTHOR, Year. <i>Title</i> (in Italics). Edition (if not the 1st). Place of publication: Publisher.
Sample, One Author	GARDNER, H., 2011. <i>Frames of mind: the theory of multiple intelligences</i> . 3rd ed. New York: Basic Books.
Sample, Two Authors	BATTY, M. and LONGLEY, P., 1994. <i>Fractal cities: a geometry of form and function</i> . London: Academic Press.
Sample, More Than Three	SARTAIN, A. Q., NORTH, A. J., STRANGE, J. R. and CHAPMAN, H. M., 1967. <i>Psychology: understanding human behavior</i> . New York: McGraw-Hill Book Company.
Sample, Information About the Edition	LYNCH, K. and HACK, G., 1971. <i>Site planning</i> . 2nd ed. Cambridge MA and London: MIT Press. *You should include information about the edition of a book where it is given. This is because different editions of books may contain different materials or have different page numbering.

TRANSLATED BOOK	
Format	AUTHOR, Year. <i>Translated title</i> (in italics). Trans: TRANSLATOR(S) (Initials first followed by surname) Edition (if not the 1st). Place of publication: Publisher. Page numbers.
Sample	COELHO, P., 1993. <i>The alchemist</i> . Trans: A. CLARKE. New York: HarperCollins.

EDITED and ILLUMINATED MANUSCRIPT	
Format	AUTHOR, Year. <i>Title (in italics)</i> . Ed: EDITOR(S)(Initials first followed by surname), Edition (if not the 1st). Place of publication: Publisher. Page numbers.
Sample	EVLIYA ÇELEBİ, 2011. <i>An Ottoman traveller, selections from the book of travels of Evliya Çelebi</i> . Ed: R. DANKOFF and S. KIM, London: Eland Publishing.

CHAPTER IN AN EDITED BOOK	
Format	CHAPTER AUTHOR surname and initials., Year of chapter. Title of chapter. In: BOOK EDITOR(S) (Initials first followed by surname) ed(s). <i>Title of book</i> . Edition (if not the 1st). Place of publication: Publisher. Page numbers.
Sample	BRISTOL, G., 2018. The trouble of architecture. In: H. SADRI, ed. <i>Neo-liberalism and the architecture of the post professional era</i> . Cham: Springer. pp. 11-29.

CATALOG	
Format	AUTHOR, Year. Title of the material. In: EDITOR(S) (Initials first followed by surname) ed(s). <i>Title of Catalog (in italics)</i> [Type of Catalog]. Place of publication: Publisher. Page numbers.
Sample	ŞEN, S., 2017. Women carry water. In: Ü. S. TOPUZ, ed. <i>Ayazma: A Story of Metamorphosis</i> [Exhibition Catalog]. İstanbul: French Institute for Anatolian Studies.

JOURNAL ARTICLE	
Format	AUTHOR, Year. Title of article. <i>Title of Journal (in italics)</i> . Volume (Issue number in brackets), Pages where article starts and ends (p. or pp.)
Sample, One Author	APPLEYARD, D., 1969. Why buildings are known: a predictive tool for architects and planners. <i>Environment and Behavior</i> . 1 (2), pp. 131-156.
Sample, Two Authors	ATTOE, W. and MUGERAUER, R., 1991. Excellent studio teaching in architecture. <i>Studies in Higher Education</i> . 16 (1), pp. 41-50.
Sample, More Than Two	HADDAD, N. A., JALBOOSH, F. Y., FAKHOURY, L. A. and GHRAYIB, R., 2016. Urban and rural Umayyad house architecture in Jordan: a comprehensive typological analysis at Al-Hallabat. <i>International Journal of Architectural Research</i> . 10 (2), pp. 87-112.

CONFERENCE (PUBLISHED PAPER)	
Format	AUTHOR, Year. Title of paper. In: AUTHOR (if applicable), <i>Title of conference</i> , date of conference, location of conference. Place of publication: Publisher. Page number(s).
Sample	MCGUIRE, K., 2007. Theory of complexity. <i>10th Generative Art Conference GA</i> , 12-14 December 2007, Milano. Italy: Generative Design Lab. pp. 1-8.

DISSERTATION / THESIS	
Format	AUTHOR, Year. <i>Title</i> . Designation (Level, e.g. MSc, PhD). Institution.
Sample	MANAHASA, O., 2017. <i>Children participation and post occupancy evaluation in developing a communicative language to (re)design educational environments</i> . Unpublished thesis (PhD). İstanbul Technical University.

DICTIONARIES AND ENCYCLOPEDIAS WITH EDITOR(S)	
Format	AUTHOR, Year. Title of chapter. In: EDITOR(S) (Initials first followed by surname) ed(s). <i>Title of dictionary or encyclopedia</i> . Volume (if applicable), Edition (if not the 1st). Place of publication: Publisher. Page numbers. * If there is no identifiable author then use ANONYMOUS instead of author.
Sample	DRAKE, P. P., 2013. Dividend discount models. In: F. J. FABOZZI ed. <i>Encyclopedia of financial models</i> . Vol. 2, Hoboken: John Wiley & Sons. pp. 3-14.

DICTIONARIES AND ENCYCLOPEDIAS WITH AUTHOR(S)	
Format	AUTHOR, Year. Title of chapter. In: <i>Title of Dictionary or Encyclopedia</i> . Volume (if applicable), Edition (in not the 1st). Place of publication: Publisher. Page numbers. * If there is no identifiable author then use ANONYMOUS instead of author.
Sample	SCHUMACHER, J., 1987. Earthquake. In: <i>European geology dictionary</i> . Vol. 3, Berlin: Eurobooks Press. pp. 89-90.

WEBSITE	
Format	AUTHOR, Year. <i>Title of document or webpage</i> [online]. Available from: URL [Accessed date].
Sample, Without Author	BBC NEWS, 2019. <i>Council estate wins architecture award</i> [online]. Available from: https://www.bbc.com/news/av/entertainment-arts-49981682/council-estate-wins-architecture-award [Accessed 11 January 2020].
Sample, With Author	HARRISON, G., 2013. <i>School league tables: most miss Bacculaureate target</i> . <i>BBC news: education and family</i> [online]. Available from: https://www.bbc.co.uk/news/education-12163929 [Accessed 11 January 2020].

ARCHIVE DOCUMENTS (Photo, Picture, Drawing, Map, Manuscript etc.)	
Format	CREATOR / OWNER OF THE MATERIAL, Year. <i>Title of the material</i> . [type of the material] Number of material, collection. Association / Owner of the material, Place.
Sample, In Text	*If creator / owner of the material is not known (ANONYMOUS, 1940) *If date of the material is not known (nd: not dated) (ANONİM, nd)
Sample, In Reference List	* If creator / owner of the material is not known ANONYMOUS, 1940. <i>İstanbul maps</i> . [photo] Istanbul Archive, Istanbul. * If date of the material is not known (nd: not dated) ANONYMOUS, nd. <i>İstanbul maps</i> . [photo] Istanbul Archive, Istanbul. * If creator / owner of the material is known YILMAZ, A., 1940. <i>İstanbul maps</i> . [photo] Istanbul Archive, Istanbul. * If date of the material is not known (nd: not dated) YILMAZ, A., nd. <i>İstanbul maps</i> . [photo] Istanbul Archive, Istanbul.

NEWSPAPER (Manuscript or Image)	
Format	AUTHOR, Year. <i>Title of the document</i> . [type of document] Title of the Newspaper, Place. Date of the document: Date of the document. * If the author is not known use the term "anonymous". * If the date is not known use the term "nd". (nd: not dated)
Sample, In Text	*If author of the document is not known and date is known ...(Anonymous, 1940). *If author and date of the document is not known (nd: not dated) ...(Anonymous, nd). * If author and date of the document is known ...(Yılmaz, 1940). *If author is known and date of the document is not known (nd: not dated) ...(Yılmaz, nd).
Sample, In Reference List	* If author of the document is not known and date is known ANONYMOUS, 1940. <i>İstanbul's bridges</i> . [manuscript] Istanbul Newspaper, Istanbul. Date of the news: 12 January 2015. * If author and date of the document is not known (nd: not dated) ANONYMOUS, nd. <i>İstanbul's bridges</i> . [manuscript] Istanbul Newspaper, Istanbul. Date of the news: 12 January 2015. * If author of the document is known YILMAZ, 1940. <i>İstanbul's bridges</i> . [manuscript] Istanbul Newspaper, Istanbul. Date of the news: 12 January 2015. * If author is known and date of the document is not known (nd: not dated) YILMAZ, nd. <i>İstanbul's bridges</i> . [manuscript] Istanbul Newspaper, Istanbul. Date of the news: 12 January 2015.

DRAFT, UNPUBLISHED MANUSCRIPT	
Format	AUTHOR, Year. Title of manuscript. [Type of material].
Sample	DURAL, M., 2020. Vienna circle and logical positivism. [Presentation].

For the materials not stated here, the author(s) may benefit from the Harvard style from the link below:

<http://eshare.edgehill.ac.uk/5337/5/Havard%20Referencing%202014%20v2.5.pdf>

All references used at the end of the text should be given in the alphabetical order. For unspecified cases, the Harvard reference system should be consulted. As far as possible, master's theses and online sites should not be used as references.

The sources are not cited in text should not be used as references.

Notes should not be used as much as possible.

If there are intermediate titles and / or chapter titles in the text, the titles should be numbered hierarchically. The forms of the subtitles should be created using the styles in the writing template.

YAZARLARA NOTLAR

1. YAYIN İLKELERİ

b b Dergisi - FSMVÜ Mimarlık ve Tasarım Fakültesi mimarlık, tasarım ve planlama alanlarında yapılan özgün bilimsel çalışmaları yayınlamayı amaçlamaktadır. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi bünyesinde çıkarılan b b Mimarlık ve Tasarım Dergisi, uluslararası hakemli bir dergi olup, Ocak ve Temmuz ayları olmak üzere yılda iki sayı yayımlanmaktadır. Dergi kapsamında mimari tasarım, kentsel tasarım, i mekân tasarımı, yapı teknolojileri ve yapı fiziği, mimarlık tarihi ve kuramı, mimari koruma ve benzeri konularında ağırlıklı olarak araştırma makaleleri yayımlandığı gibi, yine mimarlık, tasarım ve planlama alanlarında tartışma makaleleri, derleme makaleleri, eleştiri makaleleri yer alacaktır. Yazım dilleri İngilizce ve Türkçe'dir.

2. YAZIM KURALLARI

Dergiye İngilizce ya da Türkçe olmak üzere iki dilden birinde yazılan makaleler kabul edilmektedir. Makaleler için tercih edilen yazı uzunluğu, notlar dahil,  zet ve kaynakça hariç olmak üzere, görseller ile birlikte 15 sayfa ve minimum 2000, maksimum 5000 kelimedir. Yazıların fontları ve puntoları yazım şablonunda yer alan stillerden faydalanılarak oluşturulmalıdır. Yazının ilk sayfasında makalenin başlığı, yazarların ad, soy ad, unvan ve kurum bilgileri ve e-posta adresleri yer almalıdır. Ek olarak, yalnızca iletişim yazarının açık adres ve iletişim numarası belirtilmelidir. Gönderilen makale daha önce herhangi bir bilimsel toplantıda sunulmuş bir bildiri metninden üretilmiş ise bu durum toplantı adı, bildirinin adı, tarihi ve düzenlendiği şehir bilgileri ile birlikte belirtilmelidir. Aynı şekilde, makale bir yüksek lisans ya da doktora tezinden üretilmiş ise, bu durum tezin adı, yılı, yazıldığı  niversite ve danışman bilgileri ile birlikte belirtilmelidir. Eğer yazı Türkçe dilinde hazırlanıyorsa ilk sayfada yukarıda belirtilen bilgilere ek olarak, Türkçe başlık, öz ve 5 adet anahtar kelime, ikinci sayfada İngilizce başlık, İngilizce  z ve 5 adet İngilizce anahtar kelimeler, sonraki sayfalarda ise Türkçe tam metin yer almalıdır. Yazı İngilizce dilinde hazırlanıyorsa ilk sayfada yukarıda belirtilen bilgilere ek olarak İngilizce başlık, İngilizce  z ve İngilizce olarak 5 anahtar kelime, sonraki sayfalarda ise İngilizce tam metin yer almalıdır. İngilizce metinler için Türkçe başlık, öz ve anahtar kelimeler istenmemektedir. Türkçe metinler için Türkçe  z tercihen 200 kelime, İngilizce  z tercihen 200 kelime olmalıdır. İngilizce metinler için öz tercihen 200 kelime olmalıdır.

3. şEKİLLER VE ÇİZELGELER

Metinde yer alan fotoğraf, resim, diyagram ve grafikler "şekil" olarak adlandırılmalı ve numara verilmelidir. Tablo ve çizelgeler "izelge" olarak adlandırılmalı ve numara verilmelidir şekil yazıları şeklin altında, izelge yazıları çizelgenin üstünde yer almalıdır. Tüm şekil ve izelge başlıklarının ilk harfleri büyük, sonraki tüm karakterler ( zel isimlerin baş harfleri hariç) küçük yazılmalıdır ( rnek: şekil 1. Dergi kapak resmi).

Metinde yer alan şekiller JPEG formatında, 300 dpi çözünürlükte ve kısa kenarı 15 cm'den az olmayacak şekilde hazırlanmalıdır. Metinde yer alan izelgeler WORD dosyasında hazırlanarak ayrı kaydedilmelidir. Söz konusu şekil ve çizelgeler metnin içinde bulunduğu gibi, aynı zamanda ayrı dosyalar olarak sisteme yüklenmelidir.

Eğer metin içinde birden çok şekle referans verilmişse şekil numaraları ayrı ayrı yazılmalıdır. Örnek olarak: ...görüldüğü üzere çatı tipi iklimsel özelliklere göre değişmektedir (Şekil 5, Şekil 6).

Eğer şekil yazarlardan biri tarafından üretildiyse şekil yazısının yanına yazarın adı, soyadı ve şeklin üretildiği tarih yazılır. Eğer şekil tüm yazarlar tarafından kolektif olarak üretildiyse tüm yazarların adı geçmelidir. Örnek aşağıda Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Dergi kapak resmi (Yazarın Adı ve Soyadı, 2019)

Ek olarak, metin sonundaki “Bilgilendirme / Teşekkür” başlığı altında şu şekilde bir not belirtilmelidir: “Aksi belirtilmediği takdirde makalede kullanılan şekiller ve çizelgeler belirtilen yazarlar tarafından, belirtilen tarihte üretilmiştir”. Yazar tarafından üretilmeyen, ancak yazarın arşivinde bulunan görseller referans gösterme biçimlerindeki “Arşiv belgeleri” kategorisine göre kaynaklara eklenmelidir.

Makalede kullanılan şekiller ve çizelgeler farklı bir kaynaktan alındıysa şekil / çizelge yazısının yanına metin içi kaynak ile beraber sayfa numarası verilmelidir. Örneği aşağıda Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. Beş yaşındaki otizmli Nadia tarafından çizilen bir at resmi (Gardner, 2011: 198)

4. REFERANS GÖSTERME BİÇİMLERİ

Yazar(lar) referanslar için aşağıda belirtildiği şekilde Harvard stilini kullanmalıdır.

Metin içinde geçen kısaltılmış kaynaklar “metin içi kaynak” olarak yazarların soyadları ve çalışmanın yılı bilgileri ile birlikte parantez içinde verilmelidir.

4.1. Metin İçi Kaynak

Format	- Yazarın soyadı ve yayını yılı metinde belirtilir. - Başka bir kaynaktan direk alıntı varsa, sayfa numarası eklenmelidir. - Alıntı yapılan metinde üçten fazla yazar varsa, ilk yazarın soyadı yazılır ve ardından “vd.” yazılır. Kaynakça listesinde kaynak verilirken ise tüm yazarları listelemelisiniz.
Alıntı	Gardner (1983) çeşitli zekâ türlerinin var olduğunu ifade eder.
Direkt Alıntı	Köseoğlu'nun ifadesi ile, “Mekân okuma kavramı, bir gözlem, bakma, anlama, analiz ya da değerlendirme olarak tanımlandığında, kent mekanının / mekânın kaç tane boyutu ya da yönü varsa o sayıda okuma çeşidi ya da yönteminden söz etmek mümkün hale gelir.” (Köseoğlu, 2018: 31)
İki veya Çoklu Yazardan Alıntı	Batty ve Longley (1994) ... Tomko, Winter ve Claramunt (2008) ...
Üçten Fazla Yazardan Alıntı	Sjölinder vd. (2005)... ... (Sjölinder vd., 2005).
Benzer Konulardan Bahseden Farklı Yazarlardan Alıntı	Yön bulma stratejilerine odaklanan çalışmalardan bazıları oldukça şematik ve sanal ortamlar kullanmıştır (Çubukçu, 2005; Sjölinder, 2005; Castelli, 2008 ve Spiers, 2008). * Benzer konulardan bahseden farklı yazarların metin içinde kaynak gösteriminde yazarları ayırmak için noktalı virgül kullanınız.

4.2. İkincil Alıntı

Format	Bir kaynak içindeki bir kaynağı alıntılanmak istiyorsanız, orijinal referansa erişmeye çalışmalısınız. Bu mümkün değilse, metindeki her iki kaynağın da doğruluğunu kabul etmeniz gerekir, ancak yalnızca okuduğunuz öğeyi referans listenize dahil etmelisiniz.
Örnek, Metin İçi	..... (Ergin, 1930, aktaran Ölçer, 2014: 8). * Engin'in orijinal eserini okuduğunuz için referanslar listesine girecek olan Ölçer'in kitabı olmalıdır. Çünkü bu konuyu Ölçer'in kitabında okudunuz.
Örnek, Kaynakçada	ÖLÇER, E., 2014. <i>Şehir sokak hafıza: Kuyulu'dan Biçki yurduna Osman Nuri Ergin ile İstanbul sokak adları</i> . İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.

4.3. Referans Listesi

KİTAP	
Format	YAZAR, Yıl. <i>Başlık</i> (İtalik ile). Baskı (eğer 1. değil ise). Yayın Yeri: Yayıncı.
Örnek, Tek Yazarlı	KUBAN, D., 2018. <i>Mimarlık kavramları</i> . İstanbul: Yem Yayın.
Örnek, İki Yazarlı	ŞAHİNLER, O. ve KIZIL, F., 2019. <i>Mimarlıkta teknik resim</i> . 19. Baskı. İstanbul: Yem Yayın.
Örnek, İki'den Fazla Yazarlı	AKTÜMSEK, A., GÜLER, G. Ö., ÇAKMAK, Y. S., ZENGİN, G. ve UYSAL, Ş., 2020. <i>Beslenme ilkeleri</i> . İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
Örnek, Basım ile İlgili Bilgi	ŞAHİNLER, O. ve KIZIL, F., 2019. <i>Mimarlıkta teknik resim</i> . 19. Baskı. İstanbul: Yem Yayın. *Bir kitabın verildiği kitap baskısı hakkında bilgi eklemelisiniz. Bunun nedeni, farklı kitap sürümlerinin farklı materyaller içermesi veya farklı sayfa numaralandırması içermesidir.

ÇEVİRİ KİTAP	
Format	YAZAR, Yıl. <i>Çeviri başlık</i> (İtalik ile). Çev: ÇEVİREN (öncelikle adının baş harfi ardından soyadı) Baskı (eğer 1. değil ise). Yayın Yeri: Yayıncı.
Örnek	RAPAPORT, A., 2004. <i>Kültür mimarlık tasarımı</i> . Çev: S. BATUR, İstanbul: YEM.

YAYINA HAZIRLANMIŞ ESKİ ESER	
Format	YAZAR, Yıl. <i>Başlık</i> (İtalik ile). Haz: HAZIRLAYAN (öncelikle adının baş harfi ardından soyadı) Baskı (eğer 1. değil ise). Yayım Yeri: Yayımcı.
Örnek	EVLYÂ ÇELEBİ, 2011. <i>Günümüz Türkçesiyle Evlyâ Çelebi Seyahatnâmesi</i> . Haz: S. A. KAHRAMAN, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

KİTAPTA BÖLÜM	
Format	BÖLÜM YAZARI soyadı ve adının baş harfi., Bölümün yılı. Bölümün başlığı. İçinde: KİTAP EDİTÖRÜ (öncelikle adının baş harfi ardından soyadı) ed. <i>Kitabın adı</i> . Baskı (ilk değilse). Yayım Yeri: Yayıncı. Sayfa numaraları.
Örnek	SOYGENİŞ, M., 2016. Bir mimarlığa doğru: Le Corbusier. İçinde: H. T. AKARSU ve N. ERDOĞAN, ed. <i>Edebiyatta mimarlık</i> . İstanbul: Yem Yayın. s. 566-569.

KATALOG	
Format	YAZAR, Yıl. Materyalin başlığı. İçinde: EDİTÖR(LER) (öncelikle adının baş harfi ardından soyadı) ed. <i>Katalogun adı</i> (italik) [Katalogun türü]. Yayım yeri: Yayımcı. Sayfa numaraları.
Örnek	ŞEN, S., 2017. Su taşıyan kadınlar. İçinde: Ü. S. TOPUZ, ed. <i>Ayazma: Bir başkalaşım hikayesi</i> [Sergi Kataloğu]. İstanbul: Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü.

DERGİDE MAKALE	
Format	YAZAR, Yıl. Makale başlığı. <i>Derginin adı</i> (İtalik ile). Cilt (Sayı), İlk ve son sayfaların sayısı (s. ile)
Örnek, Tek Yazarlı	KIRCI, N., 2010. Müzelerde sentaktik ve biçimsel analiz üzerine bir değerlendirme. <i>Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi</i> . 25 (2), s. 189-199.
Örnek, İki Yazarlı	GÜRER, T. K. ve YÜCEL, A., 2005. Bir paradigma olarak mimari temsilin incelenmesi. <i>İTÜ Dergisi/A Mimarlık Planlama Tasarım</i> . 4 (1), s. 86-96.
Örnek, İkidenden Fazla Yazarlı	ULVİ, H., UYSAL, M., ÖKTEM, M. K. ve ÖNDER, H. G., 2019. Ankara'da kent içi yolculukların cinsiyete ve yaş gruplarına göre karşılaştırmalı analizi. <i>Megaron</i> . 14 (4), s. 544-554.

KONFERANSTA BİLDİRİ (YAYINLANMIŞ)	
Format	YAZAR, Yıl. Bildirinin başlığı. İçinde: EDİTÖR (Erişilebilir ise), Konferansın adı, Konferansın tarihi, Konferansın yeri. Yayınlandığı yer: Yayıncı. Sayfa numaraları (s. ile).
Örnek	ÖZKAFA, F., 2018. Üsküdar'daki Osmanlı camilerinde dekoratif ve estetik problemler. İçinde: YILMAZ, C., Uluslararası Üsküdar Sempozyumu X, 19-20-21 Ekim 2018, Üsküdar. İstanbul: Üsküdar Belediyesi Başkanlığı. s. 307-334.

TEZLER	
Format	YAZAR, Yıl. <i>Başlık</i> . Yayımlanma Durumu (Tezin Seviyesi, örneğin: Yüksek Lisans, Doktora). Üniversite Adı.
Örnek	MANAĞASA, O., 2017. <i>Children participation and post occupancy evaluation in developing a communicative language to (re)design educational environments</i> . Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.

SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİLER (EDİTÖRLÜ)	
Format	YAZAR, Yıl. Madde başlığı. İçinde: EDİTÖR(LER) (öncelikle adının baş harfi ardından soyadı) ed. <i>Sözlük ya da Ansiklopedinin Adı</i> . Cilt (eğer varsa), Baskı (ilk değilse). Yayım yeri: Yayımcı. Sayfa numaraları. * Yazar Adı bilinmiyorsa yerine ANONİM yazılmalıdır.
Örnek	DRAKE, P. P., 2013. Dividend discount models. İçinde: F. J. FABOZZI ed. <i>Encyclopedia of financial models</i> . Cilt. 2, Hoboken: John Wiley & Sons. s. 3-14.

SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİLER (EDİTÖRSÜZ)	
Format	YAZAR, Yıl. Madde başlığı. İçinde: <i>Sözlük ya da Ansiklopedinin Adı</i> . Cilt (eğer varsa), Baskı (ilk değilse). Yayım yeri: Yayımçı. Sayfa numaraları. * Yazar Adı bilinmiyorsa yerine ANONİM yazılmalıdır.
Örnek	YEL, A. M. ve KÜÇÜKAŞÇI, M. S., 2003. Vakıf. İçinde: <i>TDV İslâm Ansiklopedisi</i> , Cilt. 27, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı. s. 323-326.

İNTERNET KAYNAĞI	
Format	YAZAR, Yıl. <i>Dokümanın veya internet sayfasının başlığı</i> [çevrimiçi]. Erişim adresi: URL [Erişim Tarihi].
Örnek, Yazarı Olmayan	BBC NEWS, 2013. <i>Fotoğraflarla: Emre Arolat'a mimarlık festivali ödülü</i> [çevrimiçi]. Erişim adresi: https://www.bbc.com/turkce/multimedya/2013/10/131009_galeri_mimari_eserler [Erişim Tarihi 11 Ocak 2020].
Örnek, Yazarı Olan	HOCAOĞLU, B., 2020. <i>Venedik Bienali'nin yeni başkanı Roberto Cicutto oldu</i> [çevrimiçi]. Erişim adresi: https://www.arkitera.com/haber/venedik-bienalinin-yeni-baskani-roberto-cicutto-oldu/ [Erişim Tarihi 31 Ocak 2020].

ARŞİV BELGELERİ (Fotoğraf, Harita, Çizim, Resim, Metin)	
Format	BELGEYİ OLUŞTURAN KİŞİ, Yıl. <i>Dokümanın adı</i> . [materyalin türü] Koleksiyon, Doküman numarası. Materyalin Bulunduğu Kurum / Kişi, Yer.
Örnek, Metin İçinde	*Görselin sahibi / oluşturucusu bilinmiyorsa (ANONİM, 1940) *Görselin oluşturulma tarihine ulaşılamamışsa (tb: tarihi bulunamadı) (ANONİM, tb)
Örnek, Kaynakçada	*Görselin sahibi / oluşturucusu bilinmiyorsa ANONİM, 1940. <i>İstanbul haritaları</i> . [fotoğraf] İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi, İstanbul. * Görselin oluşturulma tarihine ulaşılamamışsa (tb: tarihi bulunamadı) ANONİM, tb. <i>İstanbul haritaları</i> . [fotoğraf] İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi, İstanbul. *Görselin sahibi / oluşturucusu biliniyorsa YILMAZ, A., 1940. <i>İstanbul haritaları</i> . [fotoğraf] İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi, İstanbul. *Görselin oluşturulma tarihine ulaşılamamışsa (tb: tarihi bulunamadı) YILMAZ, A., tb. <i>İstanbul haritaları</i> . [fotoğraf] İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Eserleri Koruma Encümeni Arşivi, İstanbul.

GAZETE (Metin ve Görsel)	
Format	YAZAR, Yıl. <i>Dokümanın adı</i> . [dokümanın tipi] Gazetenin Adı, Yer. Dokümanın tarihi: Dokümanın tarihi. * Eğer yazar bilinmiyorsa "anonim" terimini kullanınız. * Eğer dokümanın tarihi bilinmiyorsa "tb" terimini kullanınız. (tb: tarihi bilinmiyor)
Örnek, Metin İçinde	* Eğer yazar bilinmiyor ve tarih biliniyorsa ...(Anonim, 1940). * Eğer yazar ve tarih bilinmiyorsa (tb: tarih bilinmiyor) ...(Anonim, tb). * Eğer yazar ve tarih biliniyorsa ...(Yılmaz, 1940). * Eğer yazar biliniyor ve tarih bilinmiyorsa (tb: tarih bilinmiyor) ...(Yılmaz, tb).
Örnek, Kaynakçada	* Eğer yazar bilinmiyor ve tarih biliniyorsa ANONİM, 1940. <i>İstanbul'un köprüleri</i> . [metin] İstanbul Gazetesi, İstanbul. Haber tarihi: 12 Ocak 2015. * Eğer yazar ve tarih bilinmiyorsa (tb: tarih bilinmiyor) ANONİM, tb. <i>İstanbul'un köprüleri</i> . [metin] İstanbul Gazetesi, İstanbul. Haber tarihi: 12 Ocak 2015. * Eğer yazar ve tarih biliniyorsa YILMAZ, 1940. <i>İstanbul'un köprüleri</i> . [metin] İstanbul Gazetesi, İstanbul. Haber tarihi: 12 Ocak 2015. * Eğer yazar biliniyor ve tarih bilinmiyorsa (tb: tarih bilinmiyor) YILMAZ, nd. <i>İstanbul'un köprüleri</i> . [metin] İstanbul Gazetesi, İstanbul. Haber tarihi: 12 Ocak 2015.

YAYIMLANMAMIŞ ÇALIŞMA	
Format	YAZAR, Yıl. Çalışmanın başlığı. [alıŐmanın türü].
�rnek	DURAL, M., 2020. Viyana evresi ve mantıksal pozitivizm. [Sunum].

Burada belirtilmeyen maddeler için yazar(lar) aşağıdaki linkten yararlanabilir:

<http://eshare.edgehill.ac.uk/5337/5/Havard%20Referencing%202014%20v2.5.pdf>

Metin sonunda kullanılan tüm kaynaklar yukarıda örnekleri verildiği Şekilde ve alfabetik sıra ile verilmelidir. Belirtilmeyen durumlar için Harvard referans sistemine baŐvurulmalıdır. Mümkün olduğunca yüksek lisans tezleri ve evrimii siteler referans olarak kullanılmamalıdır.

Metin içinde doğrudan atıfta bulunulmayan kaynaklara kaynakçada yer verilmemelidir.

Mümkün olduğunca not kullanılmamalıdır.

Metinde ara başlık ve / veya bölüm başlığı varsa baŐlıklar hiyerarŐik olarak numaralandırılmalıdır. Alt başlıkların biçimleri yazım Őablonundaki stillerden faydalanılarak oluşturulmalıdır.